

Halfjaarverslag 2013

Rabobank Groep

Rabobank

Halfjaarverslag 2013

Bericht van de voorzitter	**2**
Kerngegevens	**4**
Rabobank Groep in het kort	**5**
Financiële ontwikkelingen	**8**
Klantbelang Centraal	**15**
Coöperatie en duurzaamheid	**17**
Brede dienstverlening in Nederland	**21**
Internationaal: leidende food- en agribank	**28**
Hoge kredietwaardigheid: risicomanagement	**33**
Onze gespecialiseerde dochters	**40**
Leasing	40
Vastgoed	43
Halfjaarcijfers	**46**
Geconsolideerde balans	46
Verkorte geconsolideerde winst-en-verliesrekening	48
Geconsolideerd overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten	49
Verkort geconsolideerd vermogensoverzicht	50
Verkort geconsolideerd kasstroomoverzicht	51
Toelichting op de halfjaarcijfers	**52**
Verklaringen	**82**
Beoordelingsverklaring	82
Verklaring getrouw beeld	83

Algemene opmerking
De pagina's 1 tot en met 45 in dit halfjaarverslag zijn niet door een accountant gecontroleerd of beperkt beoordeeld. Bij de halfjaarcijfers, zie de pagina's 46 tot en met 81, is door de accountant een beoordelingsverklaring afgegeven. De halfjaarcijfers en de toelichting op de halfjaarcijfers maken onderdeel uit van het halfjaarverslag.

Bericht van de voorzitter

Rabobank: Solide bank bij aanhoudende recessie

De Rabobank kijkt terug op een moeilijk eerste halfjaar van 2013. De Nederlandse economie bleef in recessie en de vooruitzichten op herstel blijven mager. Vooral de lange duur van de economische teruggang eist zijn tol. Zo steeg het aantal faillissementen en liep de werkloosheid op. De financiële situatie van onze klanten verbeterde over het algemeen niet. Dit had een negatief effect op ons nettoresultaat. De waardeveranderingen van onze kredieten bleven met 1.106 miljoen euro op een hoog niveau. Op jaarbasis betekent dit een verliespost van 49 basispunten, op hetzelfde niveau als vorig jaar. De Rabobank heeft in de eerste helft van 2013 een voorziening getroffen in het kader van de LIBOR-onderzoeken. De overgang op de nieuwe pensioenregeling met ingang van 1 januari 2013 had in combinatie met voorgenoemde voorziening per saldo een belangrijk eenmalig positief effect op het resultaat. De Rabobank Groep behaalde in de eerste helft van 2013 bij een aanhoudende recessie een nettowinst van 1.112 miljoen euro, 175 miljoen euro (14%) minder dan in de eerste helft van 2012.

De kredietportefeuille nam in de eerste zes maanden van 2013 af met 1% tot 454 miljard euro. De vraag naar leningen was in deze periode gering en er werd meer afgelost op hypotheken. De toevertrouwde middelen stegen met 2% tot 340 miljard euro. Het bedrag dat overblijft van de nettowinst na de betaling van de vergoeding op Ledencertificaten en op hybride vermogen is aangewend om het vermogen te versterken. De solvabiliteit blijft onverminderd sterk: de core tier 1-ratio bedroeg 12,9%. Ook onze liquiditeitspositie bleef erg sterk.

Binnenlands retailbankbedrijf: nettowinst vrijwel stabiel

De nettowinst van het binnenlands retailbankbedrijf kwam uit op 615 miljoen euro, een geringe daling van 3% ten opzichte van de eerste helft van 2012. Door het uitblijven van herstel van de Nederlandse economie bleven de waardeveranderingen in de eerste helft van 2013 op een hoog niveau. Vooral op onze kredieten aan klanten in het commercieel vastgoed, de bouwsector, de glastuinbouw en de binnenvaart moesten voorzieningen getroffen worden. Ook de extra investeringen in de virtuele klantbediening hadden een negatieve invloed op het resultaat. Compensatie kwam onder andere van het gedeeltelijke herstel van de rentemarge. De omvang van de kredietportefeuille bleef vrijwel stabiel op 305 miljard euro. We breidden onze marktaandelen in de handel, industrie en dienstverlening uit tot 44%. In de hypotheekmarkt bleef het marktaandeel stabiel op 31%. In de hypotheek- en spaarmarkt bleven de marktaandelen stabiel op respectievelijk 31% en 39%. De toevertrouwde middelen namen toch toe, met 2% tot 218 miljard euro.

Internationaal: goede onderliggende winstontwikkeling

Het wholesale- en internationaal retailbankbedrijf boekte een nettowinst van 496 miljoen euro, een daling van 9%. De waardeveranderingen op kredieten waren met 228 miljoen euro aanzienlijk lager dan in de eerste helft van 2012. Dat de nettowinst in de eerste helft van 2012 hoger was kwam onder andere door de boekwinst van 59 miljoen euro op de verkoop van de aandelen in de Indiase Yes Bank. Mede door de afbouw van kredietverlening aan niet-kernklanten daalde de kredietportefeuille van Rabobank International in het eerste halfjaar van 2013 met 2% tot 105 miljard euro. De kredietverlening aan het Nederlandse grootbedrijf, als onderdeel van deze portefeuille, groeide mede door overname van klanten van Friesland Bank met 5% tot 16 miljard euro. De Rabobank heeft het succes van haar internetspaarbanken ook in de eerste helft van 2013 gecontinueerd. RaboDirect is aanwezig in zes landen, België, Duitsland, Polen, Ierland, Australië en Nieuw-Zeeland, en zag haar totale spaartegoed met 12% stijgen tot 27 miljard euro.

Dr. Piet Moerland, voorzitter raad van bestuur Rabobank Nederland.

Uiteenlopende resultaten bij onze dochterbedrijven

Het segment leasing leverde met een nettowinst van 232 miljoen euro wederom een mooie bijdrage aan ons groepsresultaat. De leaseportefeuille van De Lage Landen groeide met 2% tot ruim 30 miljard euro. De Rabo Vastgoedgroep blijft kampen met zeer moeilijke marktomstandigheden en moest fors afwaarderen op grondposities. Omdat ook de waardeveranderingen verder toenamen werd een nettoverlies geboekt van 198 miljoen euro. In mei heeft de Rabobank aangekondigd de activiteiten op het gebied van commerciële vastgoedontwikkeling af te bouwen. Robeco droeg in het eerste halfjaar van 2013 volledig bij aan het groepsresultaat. De nettowinst van beëindigde bedrijfsactiviteiten bedroeg 98 miljoen euro. De verkoop van Robeco aan Orix is in juli afgerond en de boekwinst van circa 1,5 miljard euro zal in de tweede jaarhelft van 2013 in ons resultaat worden verantwoord.

Economische vooruitzichten vragen om daadkrachtig handelen

We verwachten dat de krimp van de binnenlandse bestedingen in de tweede helft van 2013 zal aanhouden. De particuliere consumptie neemt af door een verdere daling van het beschikbare inkomen, en de overheidsuitgaven zullen dalen door de aangekondigde bezuinigingen. Bedrijven die voor hun afzet vooral afhankelijk zijn van de binnenlandse bestedingen blijven daardoor terughoudend met het doen van investeringen. De exportvraag zal in de tweede helft van 2013 naar verwachting meer ondersteuning bieden aan de economie dan in de eerste helft. Voor de Rabobank Groep verwachten we dat de waardeveranderingen ook in de tweede helft van dit jaar op een hoog niveau blijven. Door dalende vraag en oplopende aflossingen zal de binnenlandse kredietverlening verder afnemen.

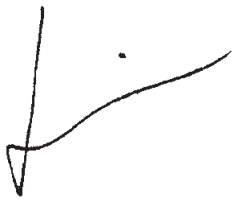
Om de winst en daarmee onze vermogenspositie op niveau te houden zullen we zeer nadrukkelijk op onze kosten blijven sturen. De Rabobank heeft daarom in het eerste halfjaar na een intensief onderhandelingsproces een nieuwe, versoberde cao afgesloten die loopt tot 1 januari 2016. De versobering van de arbeidsvoorwaarden zal voor alle medewerkers in de organisatie, ook het senior management, merkbaar zijn.

Visie 2016

De Rabobank is in het eerste halfjaar voortvarend gestart met de implementatie van een ingrijpende herstructurering: het programma Visie 2016. Omdat de klanten hun bankzaken tegenwoordig bij voorkeur doen vanaf de pc, tablet of mobiele telefoon zet de bank vol in op het virtualiseren van haar dienstverlening. De kosten van het binnenlands bankbedrijf gaan substantieel omlaag doordat er minder fysieke kantoren nodig zijn en veel minder medewerkers. Naar schatting verdwijnen er bij de lokale Rabobanken de komende jaren 8.000 van de 28.000 arbeidsplaatsen. In totaal zullen de kosten met 1 miljard euro worden gereduceerd. Hiermee komen we tegemoet aan de noodzaak tot een structurele verbetering van het resultaat van het binnenlands retailbankbedrijf. De Rabobank is een coöperatieve bank van 136 zelfstandige lokale Rabobanken. Naar verwachting blijven er in 2016 ongeveer honderd lokale Rabobanken over.

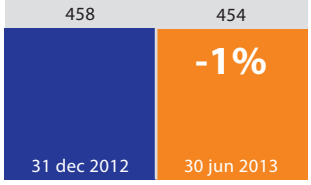
Ook met minder banken en minder medewerkers blijft het coöperatieve model het fundament onder de Rabobankorganisatie. Bijna twee miljoen klanten hebben hun betrokkenheid gestalte gegeven met het lidmaatschap van hun lokale Rabobank. Leden praten en beslissen mee over het beleid van hun bank en zorgen er zo voor dat hun Rabobank voeling houdt met de samenleving waar ze deel van uit maakt. De Rabobank blijft in Nederland de bank met de grootste kantorendichtheid en de grootste particuliere werkgever. De Rabobank wil ook in 2016 de dichtbijbank zijn voor haar klanten.

Piet Moerland,
voorzitter raad van bestuur Rabobank Nederland

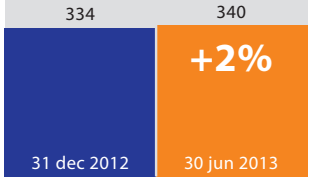

Kerngegevens

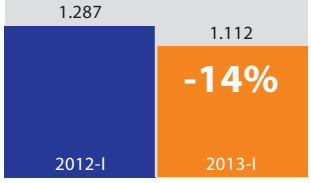
Kredietportefeuille
in miljarden euro's

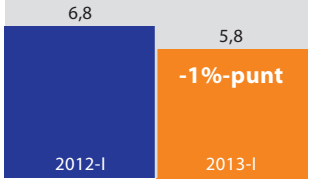
Toevertrouwde middelen
in miljarden euro's

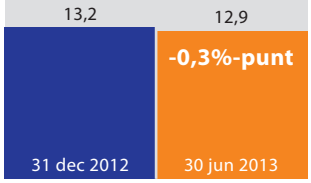
Nettowinst
in miljoenen euro's

Rendement eigen vermogen
in %

Core tier 1-ratio
in %

Bedragen in miljoenen euro's	30-jun-2013 2013-I	31-dec-2012 2012-II	30-jun-2012 2012-I	31-dec-2011 2011-II	30-jun-2011 2011-I
Omvang dienstverlening					
Balanstotaal	698.388	750.653	768.820	731.665	664.953
Kredietportefeuille private cliënten	454.419	458.091	461.789	448.337	440.897
Toevertrouwde middelen	339.844	334.271	340.935	329.892	305.360
Vermogen en solvabiliteit					
Eigen vermogen	40.658	42.253	43.389	45.001	42.513
Tier 1-vermogen	37.377	38.412	38.886	37.964	37.304
Core tier 1-vermogen	28.433	29.307	29.228	28.324	29.251
Toetsingsvermogen	41.320	42.375	40.568	39.088	38.299
Risicogewogen activa	220.871	222.847	230.321	223.613	229.586
Resultaatgegevens					
Baten	6.445	6.569	6.883	5.403	7.303
Bedrijfslasten	4.243	4.440	4.391	3.895	4.357
Waardeveranderingen	1.106	1.254	1.096	988	618
Belastingen	82	-20	180	-119	474
Nettowinst	1.112	825	1.287	773	1.854
Ratio's					
Kapitaalratio	18,7%	19,0%	17,6%	17,5%	16,7%
Tier 1-ratio	16,9%	17,2%	16,9%	17,0%	16,2%
Core tier 1-ratio	12,9%	13,2%	12,7%	12,7%	12,7%
Equity capital-ratio	15,2%	15,3%	14,5%	14,7%	14,0%
Loan-to-depositratio	1,35	1,39	1,38	1,38	1,47
Rendement eigen vermogen	5,8%	4,3%	6,8%	4,5%	10,8%
Efficiencyratio	65,8%	67,6%	63,8%	72,1%	59,7%
Nettowinstgroei[1]	-13,6%	6,7%	-30,6%	-72,1%	13,1%
Dichtbij					
Lokale Rabobanken	136	136	139	139	141
Vestigingen	802	826	853	872	892
Geldautomaten	2.735	2.886	2.898	2.949	2.956
Leden (x 1.000)	1.931	1.918	1.895	1.862	1.827
Buitenlandse vestigingsplaatsen	761	759	766	761	738
Marktaandelen (in Nederland)					
Hypotheken	31%	31%	28%	32%	29%
Sparen	39%	39%	39%	39%	39%
HID	44%	43%	43%	42%	42%
Rating					
Standard & Poor's	AA-	AA-	AA	AA	AAA
Moody's Investor Service	Aa2	Aa2	Aa2	Aaa	Aaa
Fitch Ratings	AA	AA	AA	AA	AA+
DBRS	AAA	AAA	AAA	AAA	AAA
Personeelsgegevens					
Aantal medewerkers (in fte)	59.506	59.628	61.103	59.670	59.380

1 Ten opzichte van het resultaat over dezelfde periode in het voorgaande jaar.

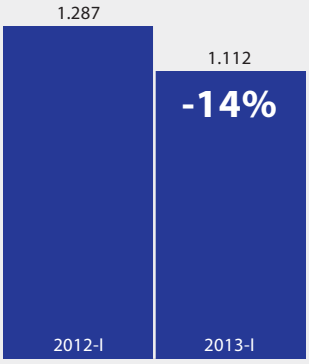
Rabobank Groep in het kort

Rabobank Groep

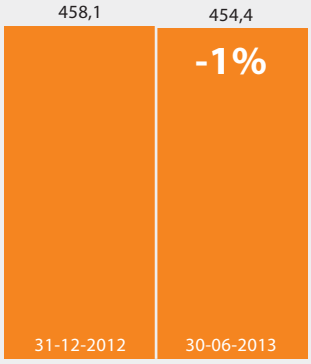
De Rabobank Groep is een internationale financiële dienstverlener op coöperatieve grondslag, actief op het gebied van bankieren voor particulieren, private banking, bedrijven, leasing en vastgoed. In de dienstverlening van de Rabobank staat het klantbelang centraal. In Nederland is de Rabobank marktleider, internationaal ligt de focus op het verstevigen van de leidende positie als food- en agribank. De Rabobank Groep bestaat in Nederland uit zelfstandige lokale Rabobanken en de centrale organisatie, de Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A. (Rabobank Nederland) met dochters en deelnemingen. De groep heeft een personeelsbestand van ongeveer 59.500 fte en is internationaal actief in 42 landen.

De economische tegenwind hield aan in de eerste zes maanden van 2013. De waardeveranderingen kwamen uit op 1.106 miljoen euro of 49 basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille. De vraag naar leningen was gering en er werd meer afgelost op hypotheken. De kredietportefeuille private cliënten van de Rabobank Groep daalde dan ook met 3,7 miljard euro tot 454,4 miljard euro. De omvang van de toevertrouwde middelen steeg met 5,5 miljard euro tot 339,8 miljard euro. De overgang naar de nieuwe pensioenregeling had een positief effect op de baten, de voorziening die gevormd werd voor LIBOR en afwaarderingen op grondposities bij vastgoed hadden een negatief effect. Per saldo kwam het resultaat van de Rabobank Groep 175 miljoen euro lager uit op 1.112 miljoen euro. De core tier 1-ratio bedroeg 12,9%.

Nettowinst
in miljoenen euro's

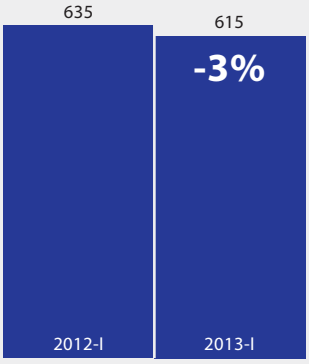
Kredietportefeuille
in miljarden euro's

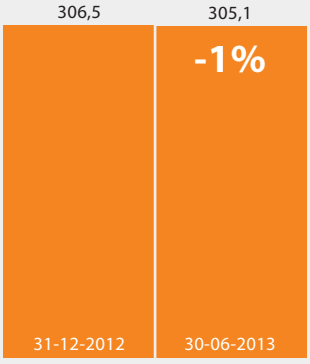
Dienstverlening in Nederland

De Rabobank Groep is in Nederland marktleider op het gebied van hypotheken, sparen en verzekeren. Daarnaast is ze de belangrijkste financiële dienstverlener voor het midden- en kleinbedrijf, de food- en agrisector en het grootzakelijke segment. De 136 zelfstandige lokale Rabobanken hebben 802 vestigingen en 2.735 geldautomaten. Ze bedienen in Nederland circa 6,7 miljoen particuliere klanten en 800.000 zakelijke klanten met een compleet pakket aan financiële diensten. Naast de lokale Rabobanken behoren Obvion, Friesland Bank en Roparco tot het binnenlands retailbankbedrijf. Het totale personeelsbestand van het binnenlands retailbankbedrijf bedraagt circa 28.500 fte.

Nettowinst
in miljoenen euro's

Kredietportefeuille
in miljarden euro's

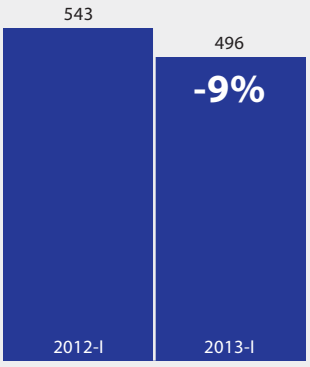

Het lage investeringsniveau bij bedrijven en de hogere aflossingen op particuliere hypotheken leidden in de eerste helft van 2013 tot een daling van de kredietportefeuille bij de lokale Rabobanken. Aflossingen op particuliere woninghypotheken waren met 1,3 miljard euro ruim 0,5 miljard euro hoger dan in dezelfde periode in voorgaand jaar en het aandeel volledig aflossingsvrije financieringen in de hypotheekportefeuille van de lokale Rabobanken daalde met 4 procentpunt tot 31%. De waardeveranderingen lagen op een hoog niveau, waaruit blijkt dat veel klanten moeilijke tijden doormaken. De Rabobank breidde haar marktaandeel in de handel, industrie en dienstverlening verder uit en het marktaandeel in de hypotheekmarkt bleef ongeveer stabiel. In de spaarmarkt liep het marktaandeel iets terug. Het marktaandeel in de food- en agrisector bleef stabiel. De overgang naar de nieuwe pensioenregeling en het gedeeltelijke herstel van de spaarmarge hadden een positief effect op het resultaat. De stijging van de innovatiekosten voor onder andere virtuele klantbediening had een negatief effect. Per saldo daalde het nettoresultaat van het binnenlands retailbankbedrijf in het eerste halfjaar van 2013 met 3% tot 615 miljoen euro.

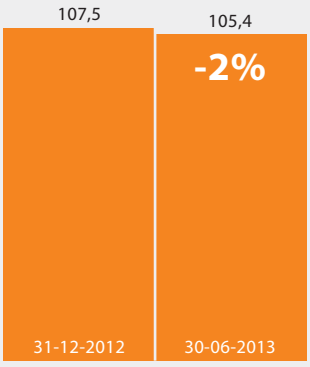
Wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf

Rabobank International is onderdeel van het wholesale-bankbedrijf en het internationaal retailbankbedrijf van de Rabobank Groep. Bedrijven in Nederland met een omzet tot 250 miljoen euro worden bediend door lokale Rabobanken met regionale teams van Rabobank International Grootbedrijf. De grootste binnenlandse bedrijven worden direct door Rabobank International bediend. Internationaal heeft de Rabobank een leidende positie in de food- en agrisector, zowel in de industriële food- en agrisector als op het gebied van financieren van boerenbedrijven in de agrarische kernlanden. Rabobank International heeft een uitgebreid kantorennetwerk met vestigingen in 30 landen. Daarnaast heeft Rabobank International internetspaarbanken (RaboDirect) in zes landen. Het totale personeelsbestand van het wholesalebankbedrijf en het internationaal retailbankbedrijf bedraagt circa 15.800 fte.

Nettowinst
in miljoenen euro's

Kredietportefeuille
in miljarden euro's

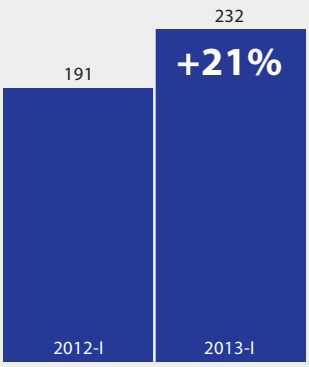
Het nettoresultaat van het wholesalebankbedrijf en het internationaal retailbankbedrijf kwam uit op 496 miljoen euro. Dit is een daling van 9% ten opzichte van de eerste zes maanden van 2012. In 2012 werd het resultaat positief beïnvloed door de verkoop van aandelen Yes Bank en daarnaast waren de resultaten van Global Financial Markets en Private Equity lager in de eerste zes maanden van 2013. De waardeveranderingen bij Rabobank International daalden, vooral door een afname bij ACCBank. Het aandeel food en agri in de totale kredietportefeuille bleef stabiel. Er vond een verdere afbouw plaats van kredieten die niet langer tot de kernsectoren behoren; hierdoor nam de totale kredietportefeuille met 2% af tot 105,4 miljard euro. Het gezamenlijke spaartegoed van de buitenlandse internetspaarbanken groeide met 12% en kwam uit op 27,1 miljard euro. Rabobank International heeft besloten om de aandelenderivatenactiviteiten te beëindigen.

Leasing

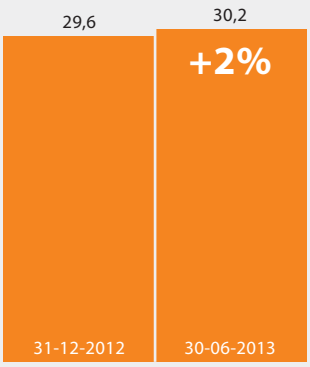
De Lage Landen is verantwoordelijk voor de leaseactiviteiten van de Rabobank Groep. Vendor Finance, met activiteiten in 36 landen, ondersteunt fabrikanten en distributeurs bij de afzet van producten en diensten. Met de internationale autolease-dochter Athlon Car Lease is De Lage Landen actief in tien Europese landen. In Nederland biedt De Lage Landen een breed pakket lease-, handels- en consumentenfinancieringsproducten aan, de laatste onder andere via de online kredietverstrekker Freo. Het personeelsbestand van De Lage Landen bedraagt ongeveer 5.100 fte.

Door uitbreiding van de dienstverlening aan bestaande klanten en door de aanwas van nieuwe klanten groeide de leaseportefeuille tot 30,2 miljard euro. Het aandeel food en agri in de portefeuille nam verder toe tot 30%. Hogere rentebaten als gevolg van een verdere groei van de leaseportefeuille leidden tot een stijging van het nettoresultaat van De Lage Landen tot 232 miljoen euro. De portefeuille van De Lage Landen is goed gespreid over landen en sectoren. De waardeveranderingen kwamen uit op 59 basispunten van de gemiddelde leaseportefeuille; hiermee bleef de toename beperkt en lagen deze onder het langjarige gemiddelde van 68 basispunten.

Nettowinst
in miljoenen euro's

Leaseportefeuille
in miljarden euro's

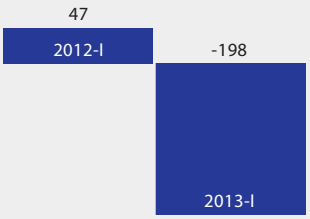

Vastgoed

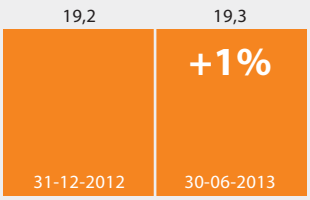
Rabo Vastgoedgroep is het vastgoedexpertisecentrum van de Rabobank Groep en is actief met de bedrijfsonderdelen Bouwfonds Property Development, MAB Development, FGH Bank, Bouwfonds REIM en Fondsenbeheer Nederland. De kernactiviteiten zijn het ontwikkelen van integrale woongebieden, het financieren van commercieel vastgoed en het voorzien in vastgoedgerelateerde producten voor beleggers. Het personeelsbestand van Rabo Vastgoedgroep bedraagt circa 1.500 fte. Rabo Vastgoedgroep is primair actief in Nederland, Frankrijk en Duitsland.

Rabo Vastgoedgroep maakt, evenals andere ondernemingen in de vastgoedsector, een moeilijke periode door. Een verdere toename van de afwaarderingen op grondposities en de toename van de waardeveranderingen resulteerden in de eerste helft van 2013 in een negatief nettoresultaat van Rabo Vastgoedgroep van 198 miljoen euro. In dezelfde periode vorig jaar was het nettoresultaat nog 47 miljoen euro positief. Als gevolg van het besluit om de activiteiten in de projectontwikkeling van commercieel vastgoed geleidelijk en zorgvuldig af te bouwen, zal het bedrijfsonderdeel MAB Development sterk inkrimpen en uiteindelijk ophouden te bestaan. Bouwfonds Property Development verkocht 30% minder woningen dan in de eerste helft van 2012. De kredietportefeuille bij vastgoedfinancier FGH Bank bleef nagenoeg stabiel op 19,3 miljard euro. Het beheerd vermogen van Bouwfonds REIM steeg met 0,2 miljard tot 5,7 miljard euro.

Nettoverlies Rabo Vastgoedgroep
in miljoenen euro's

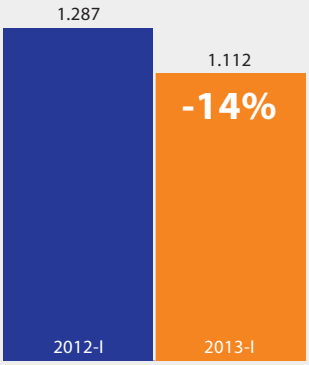

Kredietportefeuille
in miljarden euro's

Financiële ontwikkelingen

Nettowinst
in miljoenen euro's

Resultaatsdaling bij aanhoudende recessie

De economische krimp hield aan in de eerste zes maanden van 2013. De stemming op de Nederlandse woningmarkt bleef in mineur, de werkloosheid nam verder toe en veel bedrijven hadden het moeilijk. Dat had uiteraard ook invloed op de gang van zaken bij de Rabobank. De waardeveranderingen kwamen uit op 1.106 miljoen euro of 49 basispunten ten opzichte van de gemiddelde kredietportefeuille. In basispunten op hetzelfde niveau als in de eerste helft van 2012, maar ruim boven het langjarige gemiddelde van 28 basispunten. De vraag naar leningen was gering en er werd meer afgelost op hypotheken. Dit resulteerde in een daling van de kredietportefeuille private cliënten van de Rabobank Groep met 1% tot 454,4 miljard euro. De omvang van de toevertrouwde middelen steeg met 2% tot 339,8 miljard euro.

Enerzijds had de overgang naar de nieuwe pensioenregeling een eenmalig positief effect op de baten. Anderzijds werden de totale baten van de Rabobank Groep gedrukt als gevolg van een last voor het vormen van een voorziening voor LIBOR, afwaarderingen op grondposities bij vastgoed en doordat Sarasin vanaf de verkoop in juli 2012 niet meer in de geconsolideerde cijfers is opgenomen. In combinatie met een hoog niveau van de waardeveranderingen daalde de nettowinst met 175 miljoen euro ten opzichte van het eerste halfjaar van 2012 tot 1.112 (1.287[2]) miljoen euro. De solvabiliteit bleef onverminderd sterk met een core tier 1-ratio van 12,9%.

Voortgang realisatie financiële doelstellingen

Adequate kapitaal- en liquiditeitsbuffers bepalen de financiële soliditeit van de bank. Ze zijn daarmee noodzakelijke randvoorwaarden en onontbeerlijk voor het behouden van een hoge rating en goede toegang tot professionele funding. De Rabobank Groep stuurt concreet op de volgende financiële doelstellingen op het gebied van rentabiliteit, solvabiliteit en liquiditeit:

- een rendement op het tier 1-vermogen van 8%. Het rendement op het tier 1-vermogen – waarbij de nettowinst wordt gerelateerd aan het tier 1-vermogen aan het begin van het jaar – kwam uit op 5,8% (6,8%);
- een core tier 1-ratio van 14%. De core tier 1-ratio drukt het core tier 1-vermogen uit als percentage van de risicogewogen activa. In de eerste helft van 2013 was er sprake van een daling van 13,2% tot 12,9%. Deze daling is onder andere een gevolg van de mutatie in het aandeel uitstaande Rabobank Ledencertificaten en een herwaardering van de pensioenverplichting uit hoofde van de oude pensioenregeling. De Rabobank wil de core tier 1-ratio de komende jaren laten stijgen door de winstgevendheid te verhogen via strikte kostenbeheersing en door strakker te sturen op de omvang van de risicogewogen activa;

2 De getallen tussen haakjes () betreffen de vergelijkende cijfers. Voor resultaatgegevens zijn dit de cijfers over de eerste helft van 2012 en voor de balansgegevens zijn dit de cijfers per eind 2012. In het geval van voortschrijdend inzicht zijn de vergelijkende cijfers aangepast.

- een loan-to-depositratio van 1,3. In de eerste helft van 2013 was sprake van een stijging van de toevertrouwde middelen en een beperkte daling van de kredietverlening. De loan-to-depositratio, waarbij de kredietverlening en de toevertrouwde middelen aan elkaar gerelateerd worden, verbeterde hierdoor tot 1,35 (1,39).

Overname Robeco door Orix afgerond

Op 1 juli 2013 is de overname van Robeco door de Japanse financiële dienstverlener Orix afgerond. De in Nederland gevestigde bankactiviteiten van Robeco zijn overgedragen aan de Rabobank, waarbij Robeco de relatie met de klant blijft onderhouden. Verder behoudt de Rabobank een belang van 10% van de aandelen in Robeco om de voortdurende strategische samenwerking te onderstrepen. De verkoopprijs bedraagt circa 1,9 miljard euro. De transactie zal in het tweede halfjaar van 2013 leiden tot een boekresultaat van circa 1,5 miljard euro en een stijging van de core tier 1-ratio met circa 70 basispunten.

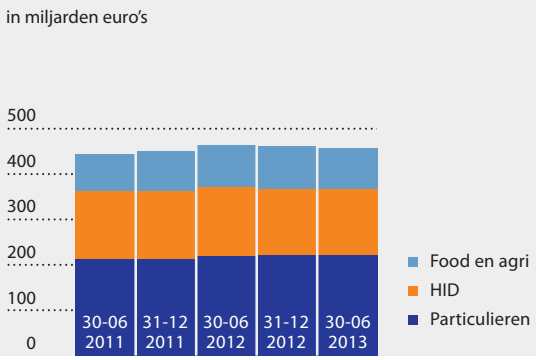
Nieuwe cao

De Rabobank heeft na een intensief onderhandelingsproces een nieuwe cao afgesloten voor de periode van 1 juli 2013 tot 1 januari 2016. Gegeven de kostenbesparingen die de Rabobank wil realiseren, het verwachte banenverlies en het gezond en solide houden van de bank, is de nieuwe cao soberder. De versobering van de arbeidsvoorwaarden zal merkbaar zijn voor alle medewerkers in de organisatie, ook voor het senior management. In de nieuwe cao zijn afspraken gemaakt over de loonontwikkeling (meerjarige nullijn), het afschaffen van variabel inkomen, een sociaal plan voor het zorgvuldig opvangen van de gevolgen van de aangekondigde personeelsreductie en een toekomstbestendige pensioenregeling. Het totaal van de gemaakte afspraken is een passend resultaat in deze tijd van economische tegenwind.

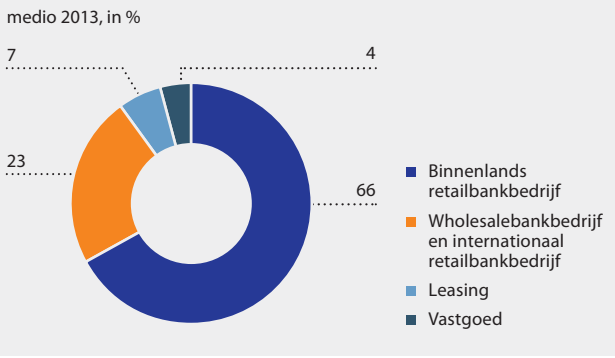
Lichte daling kredietportefeuille private cliënten

De Rabobank opereerde in de eerste helft van 2013 in een zwak economisch speelveld. De Nederlandse economie, evenals de economie van de gehele eurozone, vertoonde een krimp. Deze recessie was terug te zien in de ontwikkeling van de kredietportefeuille. In de eerste helft van 2013 daalde de kredietportefeuille private cliënten bij de Rabobank Groep met 1% tot 454,4 (458,1) miljard euro. Enkel de kredietportefeuilles van De Lage Landen en Obvion vertoonden een lichte groei. De kredietportefeuille van FGH Bank bleef ongeveer stabiel en de portefeuilles van de lokale Rabobanken en Rabobank International liepen terug. De kredietportefeuille private cliënten is voor 75% verstrekt in Nederland, voor 12% in Noord- en Zuid-Amerika, voor 7% in Europa (buiten Nederland), voor 4% in Australië en Nieuw-Zeeland en voor 2% in andere landen.

Kredietportefeuille private cliënten naar sector

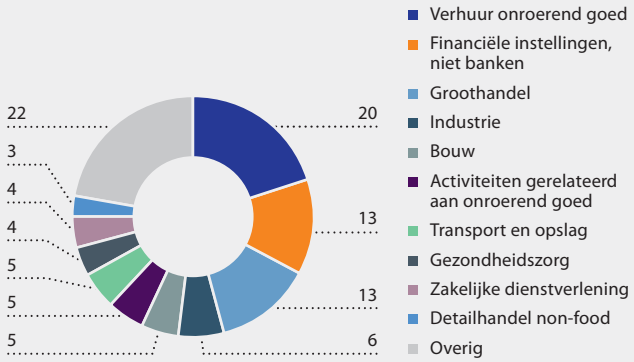
Kredietportefeuille naar onderdelen

De kredietportefeuille private cliënten bestaat voor 48% uit leningen aan particulieren, voor 32% uit leningen aan de handel, industrie en dienstverlening (HID) en voor 20% uit leningen aan de food- en agrisector. Door de geringere vraag en doordat er meer werd afgelost, bleef de kredietportefeuille aan particulieren stabiel op 220,0 (220,0) miljard euro. Deze portefeuille bestaat voornamelijk uit woninghypotheken. De omvang van de HID-portefeuille kwam uit op 143,8 (145,6) miljard euro; hiervan werd 102,7 (103,6) miljard euro verstrekt in Nederland en 41,1 (42,0) miljard euro buiten Nederland. De kredietverlening aan de food- en agrisector daalde met 2% tot 90,6 (92,4) miljard euro. Van deze kredietverlening werd 59,9 (60,0) miljard euro verleend aan de primaire agrarische sector. Van de food- en agriportefeuille op groepsniveau werd voor 32,7 (33,0) miljard euro aan kredieten in Nederland en voor 57,9 (59,4) miljard euro aan kredieten buiten Nederland verstrekt.

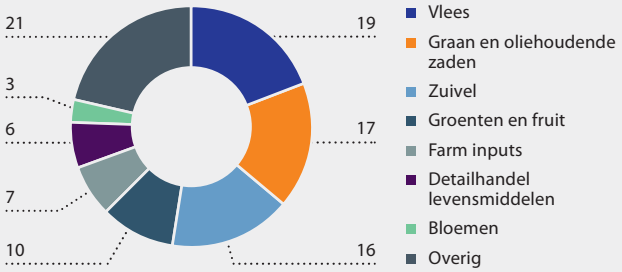
Kredietportefeuille HID naar sector

medio 2013, in %

Kredietportefeuille food en agri naar sector

medio 2013, in %

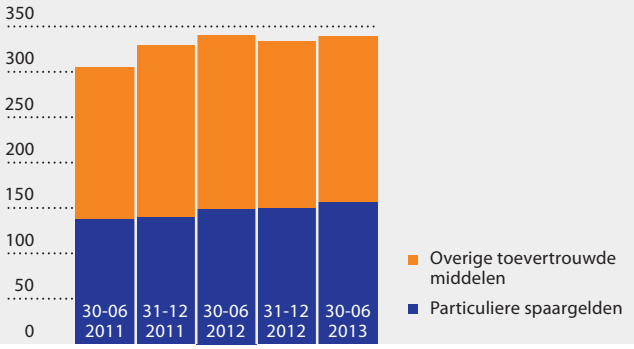
Stijging toevertrouwde middelen

In de eerste helft van 2013 namen de toevertrouwde middelen bij de Rabobank Groep met 5,5 miljard euro toe tot 339,8 (334,3) miljard euro. De toevertrouwde middelen bij het binnenlands retailbankbedrijf namen met 3,7 miljard euro toe tot 218,2 (214,5) miljard euro en bij Rabobank International met 2,0 miljard euro tot 119,9 (117,9) miljard euro. De particuliere spaargelden vormen de belangrijkste component van de toevertrouwde middelen. Op groepsniveau stegen deze middelen met 4% tot 156,1 (149,7) miljard euro. De spaargelden zijn voor 82% afkomstig van het binnenlands retailbankbedrijf en voor 18% van het internationaal retailbankbedrijf. Zowel binnen als buiten Nederland was er sprake van een verdere groei van de spaargelden.

De bankactiviteiten van Robeco, die niet zijn verkocht aan Orix, worden vanaf juni 2013 verantwoord in de cijfers van het binnenlands retailbankbedrijf. Mede als gevolg hiervan stegen de spaargelden bij het binnenlands retailbankbedrijf met 4,0 miljard euro tot 128,7 (124,7) miljard euro. De spaargelden bij Rabobank International stegen in de eerste helft van 2013 onder invloed van het succesvol aantrekken van deze middelen via haar internetspaarbanken buiten Nederland. De spaargelden uit Direct Banking-activiteiten namen met 12% toe tot 27,1 (24,2) miljard euro.

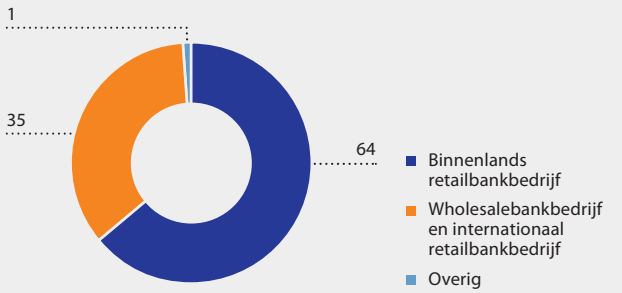
Toevertrouwde middelen

in miljarden euro's

Toevertrouwde middelen naar onderdelen

medio 2013, in %

Funding

in miljarden euro's	30-jun-2013	31-dec-2012	Mutatie
Totale toevertrouwde middelen	339,8	334,3	2%
Particuliere spaargelden	156,1	149,7	4%
Binnenlands retailbankbedrijf	128,7	124,7	3%
Wholesale- en internationaal retailbankbedrijf	27,4	24,9	10%
Overige onderdelen	0,0	0,1	
Overige toevertrouwde middelen	183,7	184,6	
Binnenlands retailbankbedrijf	89,5	89,8	
Wholesale- en internationaal retailbankbedrijf	92,5	93,0	-1%
Overige onderdelen	1,7	1,8	-6%
Uitgegeven schuldpapier	197,9	223,3	-11%

Ontwikkeling eigen vermogen

Het eigen vermogen van de Rabobank Groep kwam op 30 juni uit op 40,7 (42,3) miljard euro. Als gevolg van veranderingen in IAS 19, internationale boekhoudregels op het gebied van pensioenverplichtingen, worden met ingang van 2013 actuariële resultaten direct in het eigen vermogen verwerkt. Voorheen werden deze gedempt verwerkt via de zogenoemde corridor-methodiek. Meer hierover staat in het hoofdstuk Toelichting op de halfjaarcijfers, grondslagen voor financiële verslaggeving. Deze overgang resulteerde in een daling van het eigen vermogen met 2,3 miljard euro per 31 december 2012. Het eigen vermogen bestaat voor 60% uit reserves en ingehouden winsten, voor 15% uit Rabobank Ledencertificaten, voor 21% uit hybride vermogen en voor 4% uit overige belangen van derden. De ingehouden winsten bedroegen 27,2 miljard euro.

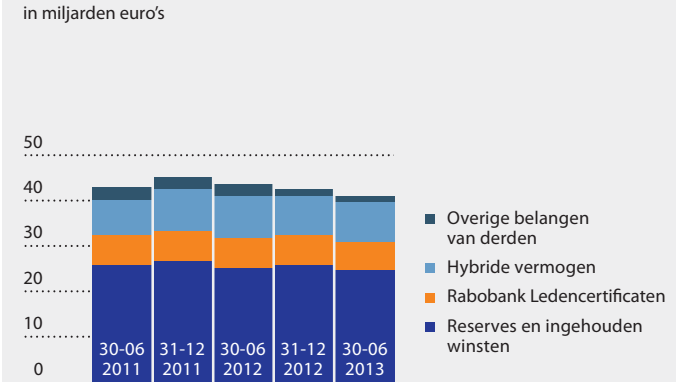
Verloopoverzicht eigen vermogen

in miljarden euro's		
Eigen vermogen december 2012		42,3
Nettowinst	1,1	
Betalingen op Ledencertificaten, hybride vermogen en overige belangen van derden	-0,5	
Reserveringscapaciteit		0,6
Herwaardering verplichting pensioenrechten		-0,7
Mutatie Rabobank Ledencertificaten en aflossing hybride vermogen		-0,5
Overige mutaties		-1,0
Eigen vermogen juni 2013		*40,7*

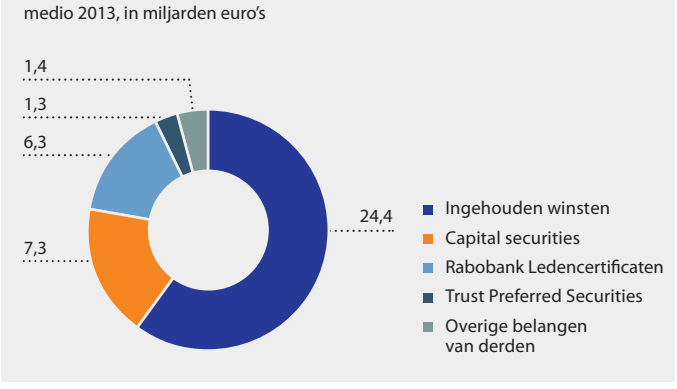
Ontwikkeling vermogensratio's

De kapitaalratio, waarbij het toetsingsvermogen wordt gerelateerd aan de risicogewogen activa, kwam uit op 18,7% (19,0%). De tier 1-ratio bedroeg 16,9% (17,2%) en de core tier 1-ratio kwam uit op 12,9% (13,2%). De equity capital-ratio, berekend door het saldo van de ingehouden winsten en de Rabobank Ledencertificaten te relateren aan de risicogewogen activa, kwam uit op 15,2% (15,3%).

Eigen vermogen

Samenstelling eigen vermogen

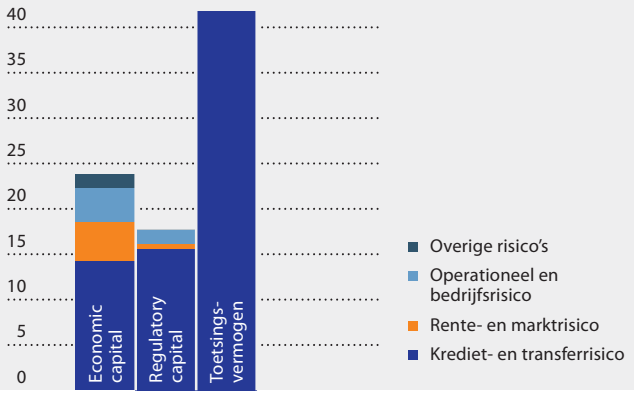
Regulatory capital

Per 30 juni 2013 daalde het vereiste regulatory capital bij de Rabobank Groep naar 17,7 (17,8) miljard euro in lijn met de ontwikkeling van de kredietverlening. Van de totale vermogenseis heeft 88% betrekking op krediet- en transferrisico, 9% op operationeel risico en 3% op marktrisico.

De Rabobank Groep berekent het regulatory capital voor kredietrisico voor nagenoeg de gehele kredietportefeuille op basis van de door De Nederlandsche Bank (DNB) goedgekeurde geavanceerde interneratingbenadering. De standaardbenadering wordt in samenspraak met DNB toegepast op portefeuilles die qua exposure relatief klein zijn en voor enkele kleinere buitenlandse portefeuilles waarvoor de geavanceerde interneratingbenadering niet voorhanden is. Voor operationeel risico vindt de berekening plaats aan de hand van het door de DNB goedgekeurde interne model dat gebaseerd is op de Advanced Measurement Approach. Wat betreft marktrisico, heeft de Rabobank toestemming van DNB om het algemene en specifieke

Vermogenseisen

medio 2013, in miljarden euro's

positierisico te berekenen op basis van haar interne value-at-risk of VaR-modellen, gebaseerd op de regels van CAD II (Capital Adequacy Directive).

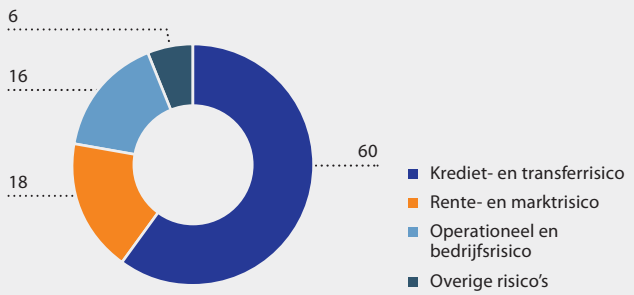
Economic capital

Naast het regulatory capital hanteert de Rabobank Groep een interne vermogenseis op basis van een raamwerk van het economic capital. Het belangrijkste verschil met het regulatory capital is dat rekening gehouden wordt met alle materiële risico's en wordt uitgegaan van een hoger betrouwbaarheidsniveau (99,99%) dan bij het regulatory capital (99,90%). Op consistente wijze wordt een breed palet aan risico's gemeten om inzicht te krijgen in die risico's en om risico en rendement rationeel tegen elkaar te kunnen afwegen.
Er is een serie modellen ontwikkeld om risico's van de Rabobank Groep in te schatten. Dit betreft krediet-, transfer-, operationeel, rente- en marktrisico. Het marktrisico is onderverdeeld in handelsboekrisico, private-equityrisico, valuta-, vastgoed- en restwaarderisico. Een apart risicomodel bestaat voor de participatie in Achmea.

Het economic capital is in de eerste helft van 2013 gedaald naar 23,8 (24,3) miljard euro. Het economic capital voor kredietrisico daalde in lijn met de ontwikkeling van de kredietverlening en als gevolg van de verbetering van het risicoprofiel van de beleggingsportefeuille. Het aanwezige toetsingsvermogen van 41,3 (42,4) miljard euro, dat aangehouden wordt om eventuele verliezen op te vangen, ligt ruimschoots boven het totale economic capital. Deze omvangrijke buffer onderstreept de soliditeit van de Rabobank Groep.

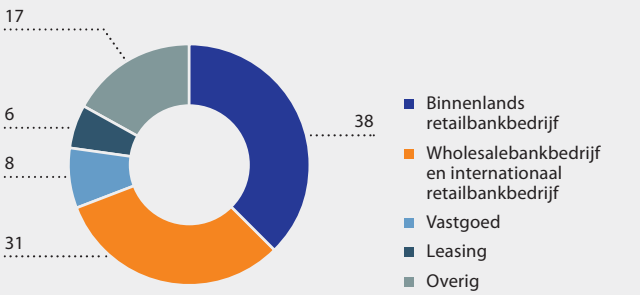
Economic capital naar risicocategorie

medio 2013, in %

Economic capital naar groepsonderdelen

medio 2013, in %

Sterke liquiditeitspositie

De liquiditeitspositie van de Rabobank Groep is sterk met een buffer van 131 (157) miljard euro. De daling is een gevolg van een bewuste afbouw van de professionele kortetermijnfunding. De liquiditeitsbuffer bestaat voor 34% uit tegoeden, voornamelijk aangehouden bij de ECB, voor 35% uit overheidsschuldpapier en voor 31% uit overige financiële activa. De net stable funding ratio (NSFR) geeft inzicht in het liquiditeitsrisico op lange termijn en kwam uit op 102% (102%). Het Basels Comité moet de eisen die aan de NSFR worden gesteld nog nader uitwerken. De liquidity coverage ratio (LCR) geeft inzicht in het liquiditeitsrisico op korte termijn en kwam uit op 131% (145%). De Rabobank voldoet hiermee nu al ruim aan de LCR-eis van 100% die vanaf 1 januari 2019 zal gelden. De encumbered assets als percentage van de funded assets zijn zeer beperkt en kwamen op 30 juni uit op 4,7% (4,6%). Op dit type activa rust een specifieke claim van beleggers.

Resultaatontwikkeling Rabobank Groep

Resultaten

in miljoenen euro's	2013-I	2012-I	Mutatie
Rente	4.455	4.473	
Provisies	1.046	1.169	-11%
Overige resultaten	944	1.241	-24%
Totale baten	6.445	6.883	-6%
Personeelskosten	2.634	2.773	-5%
Andere beheerskosten	1.352	1.364	-1%
Afschrijvingen	257	254	1%
Totale bedrijfslasten	4.243	4.391	-3%
Brutoresultaat	2.202	2.492	-12%
Waardeveranderingen	1.106	1.096	1%
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	1.096	1.396	-21%
Belastingen	82	180	-54%
Nettowinst van voortgezette bedrijfsactiviteiten	1.014	1.216	-17%
Nettowinst van beëindigde bedrijfsactiviteiten	98	71	38%
Nettowinst	1.112	1.287	-14%
Waardeveranderingen (in basispunten)	49	49	
Ratio's			
Efficiencyratio	65,8%	63,8%	
Rendement eigen vermogen	5,8%	6,8%	
RAROC	9,0%	11,3%	
Balansgegevens (in miljarden euro's)	30-jun-2013	31-dec-2012	
Balanstotaal	698,4	750,7	-7%
Kredietportefeuille private cliënten	454,4	458,1	-1%
Toevertrouwde middelen	339,8	334,3	2%
Vermogenseisen (in miljarden euro's)			
Regulatory capital	17,7	17,8	-1%
Economic capital	23,8	24,3	-2%
Toetsingsvermogen	41,3	42,4	-3%
Vermogensratio's			
Kapitaalratio	18,7%	19,0%	
Tier 1-ratio	16,9%	17,2%	
Core tier 1-ratio	12,9%	13,2%	
Aantal medewerkers (in fte)	59.506	59.628	

Toelichting resultaatontwikkeling Rabobank Groep

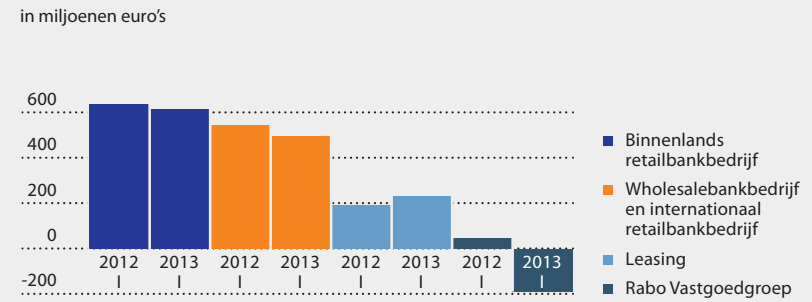
Nettowinst bedraagt 1.112 miljoen euro

De nettowinst van de Rabobank Groep nam met 14% af tot 1.112 (1.287) miljoen euro. Na aftrek van de betalingen op Rabobank Ledencertificaten en hybride vermogensinstrumenten, en betalingen aan overige belangen van derden resteert een bedrag van 550 (660) miljoen euro. Dit bedrag is toegevoegd aan het vermogen van de Rabobank Groep. De belastingen bedroegen 82 (180) miljoen euro, waarmee de effectieve belastingdruk uitkomt op 7,5% (12,9%). De daling van de belastingdruk wordt met name veroorzaakt door een grote fiscaal vrijgestelde bate uit hoofde van de verkoop van Robeco in het tweede halfjaar van 2013.

Baten dalen met 6%

De totale baten van de Rabobank Groep daalden in de eerste zes maanden van 2013 met 438 miljoen euro tot 6.445 (6.883) miljoen euro. Inmiddels is Sarasin verkocht, maar in de eerste helft van 2012 droeg Sarasin nog bij aan de provisiebaten. Mede door het wegvallen van deze baten daalden de provisies met 123 miljoen euro tot 1.046 (1.169) miljoen euro. Een gedeeltelijk herstel van de marges op spaargelden in Nederland zorgde voor een stijging van de rentewinst.

Nettowinst per bedrijfsonderdeel

Deze stijging werd tenietgedaan doordat Sarasin niet langer bijdroeg aan de rentebaten. Hierdoor bleef de rentewinst ongeveer stabiel op 4.455 (4.473) miljoen euro.
Enerzijds zorgde de nieuwe pensioenregeling, als onderdeel van de in mei 2013 afgesloten nieuwe cao, voor een stijging van de overige resultaten. Anderzijds leidden het vormen van een voorziening voor LIBOR, hogere afwaarderingen op grondposities bij vastgoed, het lagere resultaat op hedge accounting en de ontwikkelingen van de rentecurve tot een daling van de overige resultaten. Per saldo kwamen de overige baten 297 miljoen euro lager uit op 944 (1.241) miljoen euro.

Bedrijfslasten dalen met 3%

Enerzijds wordt er binnen de gehele groep strak gestuurd op de kosten en drukte de verkoop van Sarasin de kosten. Anderzijds wordt er volop geïnvesteerd in innovatie om Visie 2016 bij het binnenlands retailbankbedrijf te kunnen realiseren en hadden de lokale Rabobanken en Rabo Vastgoedgroep te maken met hogere reorganisatiekosten. Per saldo daalden de bedrijfslasten van de Rabobank Groep in de eerste jaarhelft van 2013 met 148 miljoen euro tot 4.243 (4.391) miljoen euro. De lasten van Sarasin zijn, sinds de verkoop die eind juli 2012 werd afgerond, niet langer in de cijfers opgenomen, mede hierdoor kwamen de personeelskosten 139 miljoen euro lager uit op 2.634 (2.773) miljoen euro. De afschrijvingskosten bleven ongeveer stabiel op 257 (254) miljoen euro. Hogere innovatiekosten voor de verdere ontwikkeling van de virtuele klantbediening in het kader van Visie 2016 en reorganisatielasten bij Rabo Vastgoedgroep als uitvloeisel van het besluit om de ontwikkelingsactiviteiten van commercieel vastgoed af te bouwen, zorgden voor een stijging van de andere beheerskosten. De verkoop van Sarasin leidde juist tot een daling. Per saldo kwamen de andere beheerskosten 12 miljoen euro lager uit op 1.352 (1.364) miljoen euro.

Waardeveranderingen bedragen 49 basispunten

De onverminderd moeilijke economische situatie in Nederland leidde tot een hogere werkloosheid en meer betalingsproblemen onder particuliere klanten. In de handel, industrie en dienstverlening hield de negatieve teneur aan voor de vastgoedsector en daarnaast leidden de lage binnenlandse bestedingen tot moeilijkheden voor sectoren die gericht zijn op de binnenlandse retailmarkt. Ook de binnenvaart bleef het moeilijk hebben. In de food- en agrisector hielden de problemen aan in de glastuinbouw. Deze ontwikkelingen waren met name terug te zien in de waardeveranderingen bij de lokale Rabobanken en Rabo Vastgoedgroep. Bij Rabobank International, die een meer internationaal gespreide portefeuille heeft, nam het niveau van de waardeveranderingen juist af. Op groepsniveau kwamen de waardeveranderingen uit op 1.106 (1.096) miljoen euro. Gerelateerd aan de gemiddelde kredietportefeuille bedroegen de waardeveranderingen 49 (49) basispunten op jaarbasis. Dit ligt ruim boven het langjarige gemiddelde van 28 basispunten.

RAROC daalt met 2,3 procentpunt

Het gebruik van de risk adjusted return on capital (RAROC), het naar risico gewogen rendement op kapitaal, zorgt ervoor dat opbrengsten en risico's consequent tegen elkaar worden afgewogen. Ook wordt de RAROC gebruikt voor de prijsstelling op transactieniveau en in het kredietfiatteringsproces. Als gevolg van een lagere nettowinst ten opzichte van de eerste helft van 2012 realiseerde de Rabobank Groep in de eerste helft van 2013 een RAROC na belastingen van 9,0% (11,3%), een afname van 2,3 procentpunt ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. De RAROC wordt berekend door de nettowinst te relateren aan het gemiddelde economic capital.

Klantbelang Centraal

In de dienstverlening van de coöperatieve Rabobank is het belang van de klant het belangrijkste uitgangspunt. Dit is verankerd in de gedragscode, het ambitiestatement en de coöperatieve structuur van de Rabobank. Vanuit de ambitie om het belang van de klant nog meer centraal te stellen zijn de beleidsuitgangspunten Klantbelang Centraal in de eerste helft van 2013 aangescherpt en aangevuld. De Rabobank wil passende advisering, goede service en goede producten leveren en toegankelijk, betrokken en duurzaam zijn.

De Rabobank heeft voor het binnenlands bankbedrijf het klantprogramma Visie 2016 vastgesteld. Visie 2016 heeft een drieledig doel. Ten eerste een herbevestiging van de rol van de lokale Rabobanken in de gemeenschap waarin ze gevestigd zijn. Deze beweging is te positioneren als 'midden in de wereld van klanten en digitale samenleving'. Ten tweede een substantiële uitbreiding van de virtuele dienstverlening; naast transacties ook servicehandeling en virtueel advies waar dat mogelijk is. Ten derde aanvullend aan de virtuele dienstverlening het versterken van de lokale advieskracht. Als afgeleide doelstelling wil de Rabobank een substantiële kostenreductie realiseren om zodoende de continuïteit op langere termijn te borgen. Visie 2016 onderstreept hiermee de belangrijkste redenen van het bestaan van de bank: het dienen van het belang van de klant en het waarborgen van de continuïteit van bancaire dienstverlening.

Toegankelijk, betrokken en duurzaam

De Rabobank is toegankelijk en wil als bank tussen de mensen staan, bijdragen aan hun succes en samen werken aan duurzame economische ontwikkeling op individueel, lokaal, landelijk en mondiaal niveau. De medewerker van de Rabobank handelt in het klantcontact volgens de kernwaarden respect, integriteit, professionaliteit en duurzaamheid en is gericht op een langetermijnrelatie met haar klanten.

Passende advisering

De Rabobank zorgt ervoor dat een advies transparant is en aansluit op de kennis en ervaring, financiële positie, doelstelling en risicobereidheid van haar klanten.

De Rabobank is voor de lange termijn een betrouwbare financiële partner voor haar klanten.

Goede service

De Rabobank levert foutloze service die aansluit op de behoefte van de klanten. Alledaagse bankzaken kosten de klant minimale tijd en inspanning.

De Rabobank behandelt klachten van klanten zorgvuldig en gebruikt klachten om haar dienstverlening te verbeteren.

Goede producten

De Rabobank ontwikkelt alleen producten en diensten die voorzien in een behoefte en in het belang van klanten zijn en verstrekt hierover duidelijke informatie.

De tarieven van de Rabobank zijn een juiste weerspiegeling van de kosten, het risico en het noodzakelijke rendement.

De stuurgroep Klantbelang Centraal monitort de voortgang en de borging van het centraal stellen van het klantbelang in de organisatie. Tevens coördineert de stuurgroep de interne en externe communicatie hierover. Mede aan de hand van een aantal prestatie-indicatoren rapporteren de marktdirectoraten op kwartaalbasis over Klantbelang Centraal aan de raad van bestuur.

Ook bij Rabobank International zet de Rabobank stappen om het klantbelang explicieter centraal te stellen. Dit onder de noemer 'Client Centricity'. Het wholesalebankbedrijf besloot voor een extern perspectief door te kijken naar algemene wereldwijde trends, ontwikkelingen ten aanzien van de financiële sector, toezichttrends en naar de meningen van klanten op basis van interviews met klanten. Dit leidt in de komende periode tot een aantal initiatieven richting een helder en bij de Rabobank passend serviceconcept voor de bediening van binnen- en buitenlandse wholesaleklanten, met de focus op het belang van de klant.

Binnen het internationale rural- en retailbankbedrijf is het centraal stellen van de klant al jarenlang een kernonderdeel van het bedieningsmodel. Dit is terug te zien in de klantgerichte werkwijze. De 'kitchen table approach' verwijst naar de metaforische keukentafel waaraan de dialoog met klanten wordt gevoerd, waar inzicht wordt verkregen in de omgeving en context waarbinnen klanten opereren, de uitdagingen waar ze voor staan en de manier waarop de Rabobank hen daarbij kan helpen met producten en diensten die passen bij hun behoeften. Met 'meaningful banking' gaat de missie verder dan succesvol bankieren, door positief bij te dragen aan het bedrijfsresultaat van klanten, aan het welvaren van de gemeenschappen waarin ze actief zijn en aan een duurzame agrarische sector en daarmee het borgen van voedselzekerheid. In de komende tijd zal er nog meer focus worden gelegd op client centricity en zullen er extra stappen worden gezet.

Coöperatie en duurzaamheid

De Rabobank stelt het belang van haar klanten, zowel particulieren als ondernemers, centraal. Ze dient daarmee de reële economie vanuit de ambitie om bij te dragen aan een duurzame ontwikkeling van welvaart en welzijn. Waar ter wereld de Rabobank ook actief is, voor klanten en medewerkers wil de Rabobank onderscheid maken in de dienstverlening op de coöperatieve uitgangspunten: participatie van klanten, het streven naar een langdurige klantrelatie, inzet voor een duurzame samenleving en het bieden van een solide basis. In het eerste halfjaar van 2013 werden de hoofdlijnen van de duurzaamheidstrategie verder uitgewerkt, werd de moreel-ethische verklaring door bestuurders en commissarissen van lokale Rabobanken en Rabobank Nederland afgelegd en werd door de Rabo Groenbank 46 miljoen euro aan nieuwe groenfinancieringen verstrekt.

Coöperatieve structuur

De Rabobank kenmerkt zich al meer dan 110 jaar door haar coöperatieve structuur en lokale verbondenheid. De 136 lokale Rabobanken, hun ruim 7,5 miljoen klanten en hun 1,9 miljoen leden vormen het hart van de coöperatie. De samenstelling van de Rabobank Groep kenmerkt zich door onderlinge verwantschap vanuit haar coöperatieve oorsprong, ook al kennen de dochters en gelieerde instellingen zelf geen coöperatieve structuur. Sinds eind december 2012 zijn alle lokale Rabobanken georganiseerd volgens een nieuw bestuursmodel. Dit bestuursmodel combineert de optimale verankering van ledenbetrokkenheid en ledeninvloed met het geprofessionaliseerde bankbestuur, waarbij de ledenraad de draaischijf is in de externe oriëntatie van de bank. Uit hoofde van de Wet op het financieel toezicht oefent Rabobank Nederland toezicht uit op onder andere bedrijfsvoering, solvabiliteit, liquiditeit en uitbesteding door de lokale Rabobanken. Daarnaast fungeert Rabobank Nederland als houdstermaatschappij van een aantal gespecialiseerde dochterondernemingen in binnen- en buitenland. Rabobank Nederland heeft naast de functie van 'toezichthouder' en houderstermaatschappij nog twee functies: ondersteuning van het lokale bankbedrijf en het zakelijke bankbedrijf van Rabobank International. Bij de Rabobank Groep werken wereldwijd ongeveer 64 duizend medewerkers.

Rabobank Groep organisatieschema

Situatie op 30 juni 2013

Coöperatief en duurzaam

Het versterken van de coöperatieve identiteit en het vergroten van de impact in de samenleving zijn twee van de veranderingen waarop de komende jaren ingezet wordt. In het eerste halfjaar van 2013 zijn de contouren geschetst van het verandertraject waarin de coöperatieve identiteit duidelijker zichtbaar wordt in het dagelijks handelen van de Rabobank. De formele besluitvorming volgt later in 2013. Als financiële dienstverlener draagt de Rabobank bij aan economische ontwikkeling. In aanvulling hierop ligt de focus voor de lokale maatschappelijke initiatieven van de lokale Rabobanken op haar bijdrage aan een vitale gemeenschap met speciale focus op 'leefbaarheid' en 'educatie'.

De Rabobank Groep heeft een reputatie als koploper bij het bevorderen van duurzaamheid en wenst die reputatie te behouden en te versterken. De Rabobank Groep ontwikkelt hiertoe een nieuwe, inspirerende en richtinggevende duurzaamheidsstrategie. Deze strategie focust zich op een drietal maatschappelijke thema's:

- het versnellen van duurzame landbouw en voedselvoorziening;
- het stimuleren van circulaire economie;
- het versterken van vitale gemeenschappen.

Vanuit deze drie thema's heeft de Rabobank een aantal concrete beloften opgesteld.

Beloften aan de samenleving
- De Rabobank stelt klanten in staat om een betekenisvolle bijdrage te leveren aan het versnellen van duurzame landbouw en voedselvoorziening.
- De Rabobank zal kansen voor het versnellen van duurzame landbouw en voedselvoorziening maatschappelijk agenderen en de realisatie ervan ondersteunen in samenwerking met klanten en andere relevante stakeholders.
- De Rabobank verbindt klanten en deskundigen om kansen voor investering in circulair economische innovatie te creëren en biedt klanten onderscheidende maatwerkoplossingen voor realisatie van circulair economische activiteiten.
- De Rabobank biedt kwetsbare groepen toegang tot financiële dienstverlening.
- De Rabobank ondersteunt lokale coöperaties en maatschappelijke initiatieven.

Beloften aan de particuliere klant
- De Rabobank biedt betrouwbare financiële dienstverlening aan iedereen.
- De dienstverlening van de Rabobank is transparant en verantwoord.
- De Rabobank stelt klanten in staat om hun ambities te realiseren in een professionele adviesrelatie met passende producten en diensten.

Beloften aan de zakelijke klant
- De Rabobank ondersteunt zakelijke klanten om duurzaam zakelijk succesvol te zijn met professioneel advies, onderscheidende kennis, relevante netwerken en maatwerkoplossingen.
- De Rabobank steunt duurzame initiatieven met voorrang bij de toegang tot kapitaal en waar passend en effectief met financiële prikkels.

Beloften als bank vanuit strategie en medewerkers
- De duurzaamheidstrategie vormt een integraal onderdeel van Visie 2016 als uitwerking van het Strategisch Kader 2013-2016 en heeft als ambitie om ons onderscheidend vermogen en onze maatschappelijke impact te vergroten.
- De Rabobank profileert zich frequent in het publieke debat met de visie van de Rabobank op maatschappelijke ontwikkelingen en de bijdrage van de Rabobank aan oplossingen.
- Leidinggevenden belichamen de coöperatie en dragen deze actief uit.
- Medewerkers voelen zich verbonden met de kernwaarden en coöperatieve identiteit van de Rabobank en zijn gemotiveerd om deze uit te dragen in hun dagelijks werk.

In het eerste halfjaar van 2013 is de hoofdlijn van de nieuwe duurzaamheidstrategie in nauwe samenwerking met diverse groepsonderdelen van de Rabobank geformuleerd en vastgesteld door de raad van bestuur. In het tweede halfjaar van 2013 volgen de uitwerking en de afstemming met stakeholders en klanten van de Rabobank.

Met deze en andere veranderingen bouwt de Rabobank voort op wat is bereikt. Wel vindt accentverschuiving plaats van focus op communicatie over de interne bedrijfsvoering naar het optimaal ondersteunen van klanten bij verduurzaming van hun activiteiten. Bewegingen die al in gang zijn gezet, worden geïntensiveerd en versneld.

De klanten van de Rabobank ontwikkelen zich steeds meer duurzaam. De Rabobank wil haar klanten hiertoe in staat stellen door het beschikbaar stellen van kennis, (lokale) netwerken en duurzame financiële oplossingen. Samen leveren we meer positieve maatschappelijke impact, met name op de thema's duurzame landbouw en voedsel, circulaire economie en vitale gemeenschappen.

Moreel-ethische verklaring

In het eerste halfjaar van 2013 werd de moreel-ethische verklaring afgelegd door bestuurders, dagelijks beleidsbepalers en commissarissen van de Rabobank. Inmiddels heeft ruim 70% van de statutair directeuren van lokale Rabobanken en ruim 80% van de leden van de raad van commissarissen van lokale Rabobanken de verklaring afgelegd. Bij Rabobank Nederland hebben alle bestuurders en commissarissen de verklaring afgelegd. De moreel-ethische verklaring, ofwel bankierseed, maakt deel uit van de geschiktheidstoets voor dagelijkse beleidsbepalers en leden van de raad van commissarissen. In de bankierseed beloven de bestuurders en commissarissen van de Rabobank onder meer dat ze in hun functie naar eer en geweten zullen handelen en de belangen van iedereen, klanten, medewerkers en de samenleving goed zullen afwegen. De tekst van de eed sluit naadloos aan bij de kernwaarden van de Rabobank. De Nederlandse Vereniging van Banken (NVB) is bezig een gedragscode voor de financiële sector uit te werken waarbij tevens een systeem van tuchtrecht wordt geïntroduceerd. De Rabobank is hier nauw bij betrokken.

Rabo Groen Bank

Rabo Groen Bank helpt ondernemers hun duurzame ambities waar te maken. In het eerste halfjaar van 2013 is er weer volop belangstelling voor de financieringsmogelijkheden van Rabo Groen Bank. Aan de middelenkant werd actief ingelegd door beleggers in Rabo GroenSparen en sinds mei 2013 is ook ingelegd in het nieuwe, door Rabo Groen Bank in samenwerking met Rabobank Private Banking ontwikkelde product: Rabo GroenDeposito. De grote belangstelling voor deze producten maakte het mogelijk dat er ook weer voluit groenfinancieringen verstrekt worden door Rabo Groen Bank. Door de korting op het rentetarief die een Rabo Groenfinanciering met zich meebrengt, worden ondernemers gestimuleerd om hun bedrijf te verduurzamen. Ondernemers uit alle sectoren zijn geïnteresseerd in de mogelijkheden van dit product. Windenergie, zonne-energie, aardwarmte en biologische landbouw zijn voorbeelden van duurzame sectoren waarin op dit moment geïnvesteerd wordt.

Uitstaande groenfinancieringen:	1,9 miljard euro
Nieuw verstrekte groenfinancieringen eerste helft 2013:	46 miljoen euro
Aanvragen groenfinanciering in behandeling:	54 miljoen euro
Marktaandeel Rabo Groen Bank in Nederland:	50%

Verantwoord beleggen

In mei werd het vijfde jaarlijkse Responsible Investing-seminar over de toekomst van verantwoord beleggen gehouden. De deelnemers bespraken er thema's als impact investing en investor engagement, thema's die een belangrijke plek krijgen in de nieuwe Duurzaamheidstrategie 2020 van de Rabobank. De Rabobank presenteerde haar plan voor een niet fiscaal gedreven 'groene bank' die de financiering van duurzame koplopers door groepsentiteiten zal bespoedigen. De door deze bank uitgegeven deposito's en obligaties kunnen worden aangeboden aan de klanten van de Rabobank.

Enkele jaren geleden begon de Rabobank criteria voor maatschappelijk verantwoord beleggen toe te passen op de beleggingsproducten die ze aanbiedt. In de verslagperiode werd de mijlpaal bereikt dat 99% van de aangeboden actief gemanagede beleggingsproducten voldoet aan de criteria voor verantwoord beleggen van de Rabobank. De Rabobank stelt drie eisen aan de aanbieders van deze fondsen. Dat zijn het ondertekenen van de UNPRI - een aantal principes op het vlak van verantwoord beleggen van de Verenigde Naties - en verder het gebruik van de UN Global Compact als referentiekader in het beleggingsproces en het formuleren van een uitsluitingsbeleid ten aanzien van controversiële wapens.

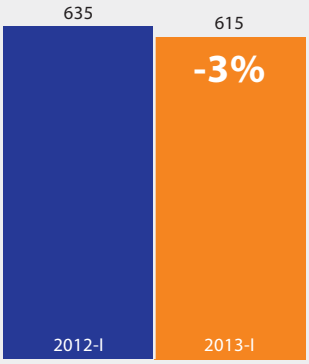
Ondersteuning nieuwe coöperaties

Steeds vaker komen klanten bij de Rabobank met vragen over het oprichten van burgerinitiatieven, vaak in de vorm van een coöperatie. De oprichting van nieuwe coöperaties is een uiting van een nieuwe beweging, waarbij mensen zelf in actie komen om samen hun duurzame energie, zorg of leefbaarheid lokaal te organiseren. Jaarlijks komen er zo'n 125 nieuwe coöperaties bij. Met de oprichting van de Rabo Coöperatiedesk kan de lokale Rabobank de nieuwe coöperaties adviseren over coöperatievorming, businessmodellen en financieringsmogelijkheden, en ze verbinden aan het uitgebreide Rabobank-netwerk van adviseurs, innovatieve partijen en andere coöperaties.

Brede dienstverlening in Nederland

www.rabobank.nl, www.obvion.nl, www.frieslandbank.nl

Nettowinst
in miljoenen euro's

Hoge waardeveranderingen en krimp kredietportefeuille

De resultaatsontwikkeling van het binnenlands retailbankbedrijf in de eerste helft van 2013 was een reflectie van de zwakke economische omstandigheden in Nederland. De werkloosheid liep op, de overheid voerde aanvullende bezuinigingen door om het overheidstekort terug te dringen en de consumentenbestedingen waren laag. Als gevolg hiervan deden bedrijven slechts beperkt investeringen. Ook losten particulieren meer af op hun hypotheken. Door deze ontwikkelingen was er sprake van een lichte krimp van de binnenlandse kredietportefeuille met 1,4 miljard euro tot 305,1 miljard euro. Veel klanten maken moeilijke tijden door; dit is terug te zien in de hoogte van de waardeveranderingen. Deze kwamen uit op 629 miljoen euro en kwamen hiermee uit op 41 basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille. De toevertrouwde middelen stegen met 2% tot 218,2 miljard euro.

Het marktaandeel in de handel, industrie en dienstverlening werd verder uitgebreid en het marktaandeel hypotheken bleef ongeveer stabiel. In de spaarmarkt liep het marktaandeel iets terug. Enerzijds hadden de overgang naar de nieuwe pensioenregeling en het gedeeltelijk herstel van de spaarmarge een positief effect op het resultaat. Anderzijds kregen de lokale Rabobanken te maken met hogere kostendoorbelastingen vanuit Rabobank Nederland, mede als gevolg van een toename van de innovatiekosten. Daarnaast heeft de algemene ledenvergadering besloten om in 2013 geen dividend uit de keren aan de lokale Rabobanken. Per saldo daalde het nettoresultaat van het binnenlands retailbankbedrijf in het eerste halfjaar van 2013 met 3% tot 615 miljoen euro.

Uitwerking Strategisch Kader: Visie 2016

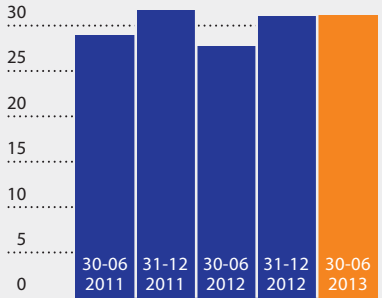
De winstgevendheid van de Rabobank Groep staat door de economische crisis onder druk. Daarom is er voor de lokale Rabobanken en Rabobank Nederland een verandertraject in gang gezet: Visie 2016. Virtualisering van de dienstverlening moet ervoor zorgen dat klanten beter, sneller en goedkoper geholpen kunnen worden. Hierdoor kan niet alleen beter worden ingespeeld op de klantbehoefte, het heeft bovendien een forse personeelsreductie tot gevolg; de komende jaren verdwijnen er bij de lokale Rabobanken en Rabobank Nederland naar schatting 8.000 arbeidsplaatsen. In 2016 blijven er van de huidige 136 lokale Rabobanken naar verwachting ongeveer 100 over.

Afwikkeling integratie Friesland Bank

Begin 2012 zijn de activiteiten van de Friesland Bank ondergebracht bij de Rabobank Groep. De Rabobank streeft ernaar ook de klanten van Friesland Bank optimaal te bedienen; sinds 2013 kunnen ze terecht bij de kantoren van de lokale Rabobanken. Behalve voor continuering van de dienstverlening aan klanten is er veel aandacht voor de medewerkers van Friesland Bank. Voor 1 april 2014 moet aan alle medewerkers een passende oplossing zijn geboden. In dit kader hebben de vakbonden eind 2012 ingestemd met het sociaal plan voor Friesland Bank. Een deel van de medewerkers is inmiddels in dienst getreden bij een van de lokale Rabobanken.

Marktaandeel hypotheken

medio 2013, in %

Woninghypotheken

Het marktaandeel van de Rabobank Groep in de Nederlandse hypotheekmarkt bleef in het eerste halfjaar van 2013 ongeveer stabiel 31,2% (31,1%). Het marktaandeel van de lokale Rabobanken steeg tot 23,3% (22,8%), dat van Obvion daalde met 0,1 procentpunt tot 7,7% (7,8%) en Friesland Bank droeg 0,2% (0,5%) bij aan het totale marktaandeel van de Rabobank Groep.

De particuliere kredietportefeuille van het binnenlands retailbankbedrijf bestaat nagenoeg volledig uit woninghypotheken. Door het geringe aantal woningtransacties, de gewijzigde fiscale regelgeving en extra aflossingen op hypotheken kende de omvang van de hypotheekportefeuille een zeer geringe stijging. Aflossingen op particuliere woninghypotheken waren met 1,3 miljard euro ruim 0,5 miljard euro hoger dan in dezelfde periode in voorgaand jaar. In het eerste halfjaar van 2013 kwam de particuliere woninghypotheekportefeuille uit op 210,1 (209,6) miljard euro.

Ongeveer 40% van de nieuwe hypotheekverstrekkingen werd in de eerste helft van 2013 gefinancierd onder Nationale Hypotheek Garantie (NHG). Inmiddels bestaat 20% (19%) van de hypotheekportefeuille uit NHG-financieringen. De omvang van de NHG-portefeuille is de afgelopen jaren sterk toegenomen onder invloed van de ruimere NHG-acceptatiegrenzen.

Het aandeel van volledig aflossingsvrije financieringen in de hypotheekportefeuille (exclusief NHG) ligt aan het einde van het eerste halfjaar op ongeveer 31% (35%). Sinds 2011 daalt het aandeel van aflossingsvrije financieringen in de portefeuille als gevolg van de in 2011 gewijzigde Gedragscode Hypothecaire Financieringen (GHF).

Door de daling van de woningprijzen is de gewogen gemiddelde loan-to-value (LTV) van de hypotheekportefeuille licht gestegen tot 83% (81%). Van ongeveer 24% (exclusief NHG) van de hypotheekportefeuille is de LTV hoger dan 100%. In de LTV-berekening wordt rekening gehouden met als dekking voor de hypotheek verpande middelen.

Betalingsproblemen

De Rabobank wil betalingsproblemen voor hypotheekklanten zo veel mogelijk voorkomen. Dit is in het belang van de klant en in het belang van de bank. Dat begint bij een zorgvuldige afweging en advisering bij de verstrekking en een goed beheer daarna. Op 30 juni 2013 had 0,56% van de ruim 1,2 miljoen hypotheekklanten van de Rabobank Groep een betalingsachterstand van 90 dagen of langer. In de meeste gevallen komen de klant en de bank gezamenlijk tot een oplossing en kan de klant gewoon in zijn huis blijven wonen. De Rabobank heeft bij een betalingsachterstand de beschikking over een aantal hulpmiddelen. Hierbij moet gedacht worden aan het treffen van een betalingsregeling, het tijdelijk opschorten van de premie voor de spaarverzekering, het stopzetten van de aflossing voor een bepaalde periode of het inzetten van een budgetcoach. Voor 0,23% van de hypotheekklanten is herstel niet meer mogelijk en wordt overgegaan tot onderhandse of openbare verkoop van de woning. Bij voorkeur geschiedt dit in samenwerking met de klant via een onderhandse verkoop. In het eerste halfjaar van 2013 is in 134 situaties overgegaan tot een openbare verkoop.

De koopkrachtdaling, oplopende werkloosheid en dalende woningwaarden hebben een beperkte stijging van de onvolwaardige kredieten tot gevolg. De kosten kredietverliezen van de hypotheekportefeuille over het eerste halfjaar van 2013 zijn toegenomen tot 68 miljoen euro, over heel 2012 waren deze 113 miljoen euro. De kosten kredietverliezen zijn met 6,4 (5,6)

basispunten op jaarbasis relatief zeer laag. De afboekingen op de hypotheekportefeuille in het eerste halfjaar zijn 48 miljoen euro, over heel 2012 waren deze 81 miljoen euro. De verkoopopbrengst onderhands en openbaar verkochte woningen ten opzichte van de vordering is de afgelopen jaren stabiel gebleven op ongeveer 87%.

Nederlandse woninghypotheekportefeuille

bedragen in miljoenen euro's	30-jun-2013
Omvang hypotheekportefeuille	210.122
Gewogen gemiddelde LTV	83%
Omvang portefeuille met betalingsachterstand > 30 dagen ≤ 90 dagen t.o.v. omvang hypotheekportefeuille	0,39%
Omvang portefeuille met betalingsachterstand > 90 dagen t.o.v. omvang hypotheekportefeuille	0,62%
Aantal klanten met betalingsachterstand > 90 dagen t.o.v. aantal hypotheekklanten	0,56%
Aantal klanten in uitwinningstraject t.o.v. aantal hypotheekklanten	0,23%
Aantal openbare verkopen over verslagperiode	134
Verkoopopbrengst onderhands en openbaar verkochte woningen t.o.v. vorderingen over verslagperiode[3]	87%
Omvang NHG-portefeuille t.o.v. totale hypotheekportefeuille	20%
Aandeel volledig aflossingsvrije financieringen (exclusief NHG) t.o.v. totale hypotheekportefeuille	31%

3 Lokale Rabobanken

Nederlandse woninghypotheekportefeuille

bedragen in miljoenen euro's	30-jun-2013	31-dec-2012
Onvolwaardige kredieten	894	687
Voorzieningen	187	176
Dekkingspercentage	21%	26%
Kosten kredietverliezen	68	113
Kosten kredietverliezen (bp)	6,4	5,6
Afboekingen	48	81

Obvion preventieteam

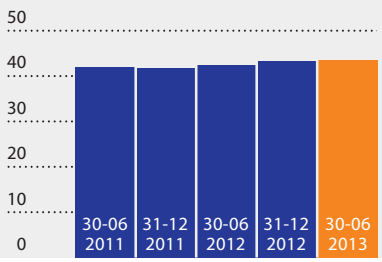
Obvion is een toonaangevende verstrekker van hypotheken via het intermediaire kanaal. Ook bij Obvion is in 2013 preventie van het aantal betalingsachterstanden een grotere rol gaan spelen. Begin 2013 heeft Obvion een preventieteam in het leven geroepen, gericht op het oplossen van betalingsproblemen bij klanten. Door vroegtijdig contact met de klant op te nemen wordt voorkomen dat de klant dieper in de problemen komt. Hierbij wordt onder andere gebruik gemaakt van een Obvion Budgetplanner om de klant weer overzicht te geven in zijn financiële zaken, en van tijdelijke financiële regelingen, zoals Obvion RenteParkeren om tijdelijk de maandlast te verlagen.

Handel, industrie en dienstverlening

Het marktaandeel van de Rabobank Groep in de handel, industrie en dienstverlening groeide in de eerste helft van 2013 tot 44% (43%). De Rabobank is door het zakenblad Incompany 500 opnieuw uitgeroepen als favoriete zakenpartner. De Rabobank blijft in deze tijd bedrijven ondersteunen, mits dat economisch verantwoord is. Juist ook klanten die het moeilijk hebben. Er is de Rabobank ook veel aan gelegen dat het goed gaat met haar klanten. Bij bijna één op de acht bedrijvenklanten met een financiering zijn er in meer of mindere mate zorgen over de continuïteit op langere termijn. Deze klanten krijgen extra aandacht, met als doel de problemen te boven te komen. In de eerste helft van 2013 is de kredietverlening van het binnenlands retailbankbedrijf aan de HID-sector iets teruggelopen tot 63,2 (64,4) miljard euro. Enerzijds is het aantal kredietaanvragen dat binnenkomt bij de bank sterk gedaald, anderzijds kijkt de bank ook scherper naar de risico's die de klant loopt.

Marktaandeel HID

medio 2013, in %

Financiering van het midden- en kleinbedrijf (MKB)

Het Nederlandse MKB beleeft een moeilijke tijd. Door het inzakken van de consumentenbestedingen heeft een aantal sectoren het zeer zwaar en nemen de risico's in die sectoren toe. Door de toegenomen risico's is de bank niet in alle gevallen in staat om de door de ondernemer gevraagde financiering te verstrekken. Hoewel over de gehele linie de kredietverlening in Nederland sterker groeit dan het BBP, is het vooral voor de kleinere ondernemers moeilijker geworden om aan bancair kapitaal te komen. De Rabobank spant zich met speciale financiële producten, zoals het RaboStimuleringskapitaal, in om die klantgroep toch te kunnen helpen bij het realiseren van hun plannen. Ook worden aanvullende financieringsvormen door de Rabobank ondersteund en ontwikkeld.

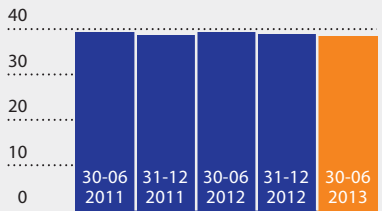
Een groeiend aantal klanten kiest ervoor om zich door meerdere financieringsbronnen te laten financieren. Een nieuwe financieringsvorm is crowdfunding, al dan niet in combinatie met een bancaire financiering. Hierdoor wordt de klant minder afhankelijk van de bank.

Food en agri

De agrarische sector in Nederland houdt zich ondanks de economische crisis goed staande. De werkgelegenheid in de agribusiness blijft met 700.000 arbeidsplaatsen op peil en de sector levert een stabiel aandeel van 10% in de nationale economie. De agrarische sector in Nederland moet het doorgaans niet hebben van de laagste kostprijs. Een hogere prijs wordt gerechtvaardigd door de kracht van de sector om unieke productkwaliteit en toegevoegde waarde te leveren, zoals dierenwelzijn, duurzaamheid, CO_2-footprint, kwaliteitsborging en de mate van medicijngebruik. Daarnaast onderscheidt de sector zich door efficiency in het productieproces. De kredietverlening van het binnenlands retailbankbedrijf aan de food- en agrisector kwam in de eerste helft van 2013 uit op 29,2 (29,8) miljard euro. De kredietverlening aan de food- en agrisector beslaat 10% (10%) van de totale kredietportefeuille van het binnenlands retailbankbedrijf.

Marktaandeel sparen

medio 2013, in %

Sparen

De Nederlandse spaarmarkt is in de eerste helft van 2013 met 2% in omvang gegroeid tot 330,5 (323,6) miljard euro. Het marktaandeel van de Rabobank Groep op de spaarmarkt bedroeg 38,5% (38,8%). Hiervan kwam 36,4% (36,5%) voor rekening van de lokale Rabobanken, 1,0% (1,2%) voor rekening van Roparco en 1,1% (1,1%) van Friesland Bank. De bankactiviteiten van Robeco, die niet zijn verkocht aan Orix, worden vanaf juni 2013 verantwoord in de cijfers van het binnenlands retailbankbedrijf. Mede als gevolg hiervan stegen de toevertrouwde middelen bij het binnenlands retailbankbedrijf met 2% tot 218,2 (214,5) miljard euro. De toevertrouwde middelen bestaan in belangrijke mate uit particulier spaargeld; deze categorie steeg met 3% tot 128,7 (124,7) miljard euro.

Private Banking

Rabo Advies Beleggen fondsen

Klanten die samen met de Rabobank willen beleggen, kunnen dit nu ook online met advies doen in het concept Rabo Advies Beleggen fondsen. Uitgangpunt is dat beleggen een middel is om het vermogen te versterken of te behouden; afhankelijk van de behoeften van de klant betreft dit vermogensopbouw of vermogensbehoud. Met Rabo Advies Beleggen fondsen kunnen klanten via internet hun beleggingen volgen en zelf hun portefeuille inrichten en aanpassen. Het intakegesprek en de periodieke onderhoudsgesprekken van Rabo Advies Beleggen fondsen vinden nog face-to-face plaats, het advies over de inrichting van de portefeuille en het beleggingsadvies gebeurt online.

Blackrock Mixfondsen

De Rabobank heeft de mixfondsen van Rabo Rendemix, met een vermogen van 1,5 miljard euro, per 1 juli 2013 ondergebracht bij vermogensbeheerder BlackRock. De mixfondsen richten zich specifiek op klanten die zonder veel onderhoud en tegen lage kosten vermogen willen opbouwen.

Betalen

Single Euro Payments Area (SEPA)

Als gevolg van de komst van SEPA is in twee jaar tijd een nieuw betaalsysteem gerealiseerd ter vervanging van de huidige binnenlandse betaalstraat (die in twintig jaar is opgebouwd). Al onze particulieren maar ook een groot aantal kleinzakelijke klanten zijn volledig over op SEPA. Ondertussen zijn ook de grootzakelijke klanten volop bezig met de migratie. De continuïteit van het betalingsverkeer heeft tijdens deze grote operatie geen hinder ondervonden.

Stijging populariteit MyOrder

De Rabobank is voorloper op het gebied van mobiel betalen en heeft in 2012 een 80%-belang genomen in MyOrder. De klant kan met de mobiele toepassing MyOrder vooraf een bestelling plaatsen en afrekenen met zijn smartphone. Hij hoeft vervolgens alleen nog maar de producten op te halen, zonder in de rij te staan. MyOrder wordt gebruikt op ruim 4.000 locaties, variërend van winkels, horecagelegenheden tot bioscopen en parkeerautomaten. De retailer Shell Daily2go werd in 2013 toegevoegd als keten waar klanten kunnen afrekenen met MyOrder. In 2013 werd bekend dat op 1 januari 2015 de Chipknip als betaalmiddel gaat verdwijnen. Kleine bedragen worden steeds vaker gepind, waardoor de Chipknip meer en meer overbodig wordt.

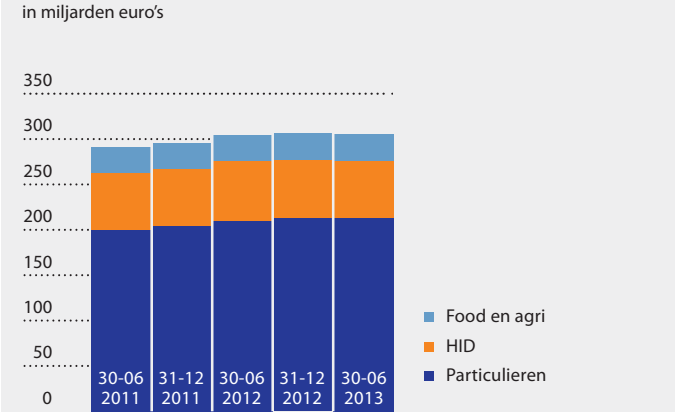
Alle voorbereidingen zijn getroffen om in augustus in Leiden een pilot Mobiel Betalen Nederland te starten. Hiermee wordt het contactloos betalen met de mobiele telefoon in de winkel beproefd.

Verzekeren

De Rabobank Groep heeft een belang van 29% in Achmea. Op het gebied van verzekeringsproducten is Achmea voor de Rabobank dé strategische partner. Interpolis maakt deel uit van Achmea en werkt nauw samen met de lokale Rabobanken. De samenwerking zorgt ervoor dat de klant een compleet advies kan krijgen over alle financiële zaken. Bij de lokale Rabobanken worden particuliere schade- en levensverzekeringen aangeboden via de Interpolis Alles in één Polis. Het aantal Alles in één Polissen kwam in de eerste helft van 2013 uit op 1.347.000 (1.379.000). Voor zakelijke klanten worden de schadeproposities Interpolis ZekerVanJeZaak en de Bedrijven Compact Polis aangeboden. Het aantal ZekerVanJeZaak Polissen en Bedrijven Compact Polissen kwam uit op 211.000 (215.000).

De Rabobank heeft veel aandacht besteed aan het verder virtualiseren van haar dienstverlening rondom verzekeren. Een voorbeeld hiervan is dat ondernemers hun ZekerVanJeZaak-verzekering online kunnen bekijken, aanpassen, bijsluiten en opzeggen. Hiermee wordt ingespeeld op de behoefte van de klant om de dienstverlening ook buiten de reguliere openingstijden van de bank te continueren. Naast schadeverzekeringen biedt Interpolis de zorgverzekering Interpolis ZorgActief aan. De nadruk bij deze zorgverzekering ligt op het verzekeren van alleen de noodzakelijke zorgkosten en daarnaast te sparen voor alle extra zorg. In de eerste helft van 2013 was er opnieuw sprake van een stijging van het aantal ZorgActief Polissen met 3% tot 231.000 (225.000). Bij de lokale Rabobanken kwamen de assurantieprovisies uit op 160 (167) miljoen euro in het eerste halfjaar van 2013.

Kredietportefeuille naar sector

Kredietportefeuille binnenlands retailbankbedrijf

De zwakke economische omstandigheden waren terug te zien in de ontwikkeling van de binnenlandse kredietportefeuille. De kredietportefeuille private cliënten van het binnenlands retailbankbedrijf daalde in de eerste helft van 2013 met 1,4 miljard euro tot 305,1 (306,5) miljard euro. De kredietverlening aan particulieren bestaat nagenoeg geheel uit hypotheken en bleef ongeveer stabiel op 212,7 (212,3) miljard euro. De kredieten aan de handel, industrie en dienstverlening daalden met 2% tot 63,2 (64,4) miljard euro en de kredieten aan de food- en agrisector daalden eveneens met 2% tot 29,2 (29,8) miljard euro.

Resultaatontwikkeling binnenlands retailbankbedrijf

Resultaten

in miljoenen euro's	2013-I	2012-I	Mutatie
Rente	2.579	2.478	4%
Provisies	705	690	2%
Overige resultaten	526	323	63%
Totale baten	3.810	3.491	9%
Personeelskosten	1.206	1.220	-1%
Andere beheerskosten	1.092	828	32%
Afschrijvingen	70	70	
Totale bedrijfslasten	2.368	2.118	12%
Brutoresultaat	1.442	1.373	5%
Waardeveranderingen	629	600	5%
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	813	773	5%
Belastingen	198	138	43%
Nettowinst	615	635	-3%
Waardeveranderingen (in basispunten)	41	40	
Ratio's			
Efficiencyratio	62,2%	60,7%	
RAROC	13,4%	16,2%	
Balansgegevens (in miljarden euro's)	30-jun-2013	31-dec-2012	
Balanstotaal	379,0	391,1	-3%
Kredietportefeuille private cliënten	305,1	306,5	
Toevertrouwde middelen	218,2	214,5	2%
Vermogenseisen (in miljarden euro's)			
Regulatory capital	6,7	6,8	-1%
Economic capital	9,0	9,1	-1%
Aantal medewerkers (in fte)	28.523	28.668	-1%

Toelichting resultaatontwikkeling binnenlands retailbankbedrijf

Baten stijgen met 9%

De totale baten van het binnenlands retailbankbedrijf stegen in de eerste helft van 2013 met 9% tot 3.810 (3.491) miljoen euro. Met name als gevolg van een gedeeltelijk herstel van de marges op spaarmiddelen nam de rentewinst met 4% toe tot 2.579 (2.478) miljoen euro. De provisies stegen met 2% tot 705 (690) miljoen euro, onder andere als gevolg van een gewijzigde boekingsmethodiek van advieskosten voor hypotheken. Op de algemene ledenvergadering van juni is, anders dan in 2012, besloten om in 2013 vanuit Rabobank Nederland geen dividend uit te keren aan de lokale Rabobanken. Daarnaast had de overgang naar de nieuwe pensioenregeling een positief effect op de overige baten. Per saldo stegen de overige resultaten met 203 miljoen euro tot 526 (323) miljoen euro.

Bedrijfslasten stijgen met 12%

In de eerste helft van 2013 stegen de totale bedrijfslasten van het binnenlands retailbankbedrijf met 12% tot 2.368 (2.118) miljoen euro. Onder invloed van een stijging van de innovatiekosten bij Rabobank Nederland, die aan de lokale Rabobanken worden doorbelast, en een beperkte toename van de reorganisatiekosten in verband met Visie 2016 stegen de andere beheerskosten met 264 miljoen euro tot 1.092 (828) miljoen euro. Reguliere doorgroei in salaris werd gecompenseerd door een lagere bezetting, hierdoor daalden de personeelskosten met 1% tot 1.206 (1.220) miljoen euro. De afschrijvingskosten waren stabiel op 70 (70) miljoen euro.

Waardeveranderingen bedragen 41 basispunten

De zwakke economische omstandigheden in Nederland zorgden voor een hoog niveau van de waardeveranderingen in de eerste helft van 2013. In de food- en agrisector zijn de kredietverliezen geconcentreerd in de glastuinbouw. In de handel, industrie en dienstverlening ondervinden met name de vastgoed- en industriesector de gevolgen van een laag niveau van de vraag van consumenten en bedrijven. Daarnaast zijn er problemen in de binnenvaart. In de eerste helft van 2013 kwamen de waardeveranderingen uit op 629 (600) miljoen euro voor het binnenlands retailbankbedrijf. De waardeveranderingen bedragen 41 (40) basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille, bij een langjarig gemiddelde van 16 basispunten.

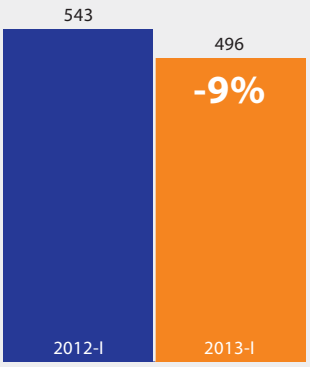
Regulatory capital neemt af met 1%

Bij de berekening van de vermogenseis worden de risico's van uitzettingen aan particulieren en bedrijven ingeschat op basis van interne rating- en risicomodellen. In de eerste helft van 2013 is er ten opzichte van ultimo 2012 sprake van een lichte daling van het regulatory capital voor het binnenlands retailbankbedrijf naar 6,7 (6,8) miljard euro. Deze daling is in lijn met de ontwikkeling van de kredietverlening. Ook het economic capital daalde naar 9,0 (9,1) miljard euro.

Internationaal: leidende food- en agribank

www.rabobank.com, www.rabobank.com/rabodevelopment

Nettowinst
in miljoenen euro's

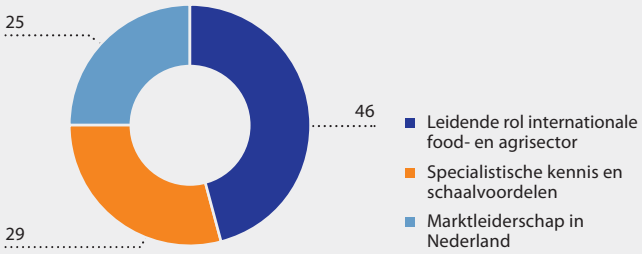

Solide resultaat ondanks economische tegenwind

Het nettoresultaat van het wholesalebankbedrijf en het internationaal retailbankbedrijf kwam in de eerste helft van 2013 uit op 496 miljoen euro. Dit is een daling van 9% ten opzichte van de eerste helft van 2012, toen het resultaat nog positief werd beïnvloed door de verkoop van de aandelen in de Indiase Yes Bank. In de eerste zes maanden van 2013 werd het resultaat van het wholesalebankbedrijf sterk beïnvloed door een lager resultaat bij Global Financial Markets (GFM) en Rabo Private Equity. Het GFM-resultaat werd onder andere gedrukt door een lagere vraag naar risicomanagementproducten. Daarbij heeft Rabobank International, vanwege de beperkte bijdrage aan de strategische doelen en als gevolg van gewijzigde regelgeving, besloten om haar Equity Derivatives-activiteiten te beëindigen. Deze ontwikkelingen werden gedeeltelijk gecompenseerd door positieve resultaten binnen Capital Markets.

Verdeling inkomsten wholesalebankbedrijf per aandachtsgebied

medio 2013, in %

Voor Private Equity hebben er, in tegenstelling tot vorig jaar, nog geen positieve herwaarderingen plaatsgevonden. In basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille bedragen de waarde-veranderingen 44 basispunten, bij een langjarig gemiddelde van 54 basispunten. Mede door een afname van de kredietverlening in niet-kernsectoren daalde de totale kredietportefeuille met 2% tot 105,4 miljard euro. Het aandeel food en agri bleef stabiel op 50% van de totale portefeuille. Er was sprake van een verdere groei van de activiteiten van de RaboDirect-spaarbanken, waarbij het gezamenlijke spaartegoed groeide met 12% tot 27,1 miljard euro.

Marktleiderschap in Nederland

In Nederland richt Rabobank International zich op brede dienstverlening aan de Nederlandse zakelijke markt. Hiermee ondersteunt Rabobank International de groepsbrede strategie van marktleiderschap in Nederland. Rabobank International richt zich specifiek op klanten met een omzet boven 250 miljoen euro. Klanten met een omzet tot 250 miljoen euro worden door de lokale Rabobanken bediend met ondersteuning van het regionaal georganiseerde Rabobank International Grootbedrijf. Rabobank International onder-

scheidt zich van concurrenten door een diepgaande sectorkennis. In de eerste helft van 2013 organiseerde de Rabobank diverse initiatieven om strategische sectorontwikkelingen met klanten te bespreken. Zo werd door de afdelingen Senior Relationship Banking en het Industry Knowledge Team een sectordag georganiseerd over digitalisering en flexibilisering in de Professional Service-sector. In de eerste helft van 2013 continueerde Rabobank International haar positie als marktleider in het zakelijke segment. De Rabobank breidde haar dienstverlening uit aan wholesaleklanten in Nederland en speelde een leidende rol bij diverse grote overnames en herstructureringen. Zo adviseerde Rabobank International Nederlandse multinationals bij diverse grote transacties, zoals de overname van Dockwise door Boskalis, de overname van Mediq door Advent en de desinvestering door CSM van haar bakkerijactiviteiten. Tot slot ging de aandacht uit naar de integratie van de voormalige wholesale-activiteiten van Friesland Bank.

Leidende rol in de internationale food- en agrisector

Internationaal Wholesalebanking
De Rabobank is internationaal de leidende financiële dienstverlener voor food- en agribedrijven. Met een duidelijke visie op de toekomst van de industrie faciliteert de Rabobank de strategische dialoog met de top van internationaal opererende food- en agribedrijven. Via een uitgebreid netwerk wordt de specialistische kennis van de voedselketens gedeeld om waarde te creëren voor de klant en de bank. Klanten worden bediend met Client Service Teams, waarin specifieke kennis van de markt, sector, producten en de klant bijeengebracht zijn. Een van de snelgroeiende food- en agrimarkten waar de Rabobank haar activiteiten op deze manier uitbreidt is Brazilië. Er vond een verdere afbouw plaats van kredieten die niet langer tot de focussectoren behoren.

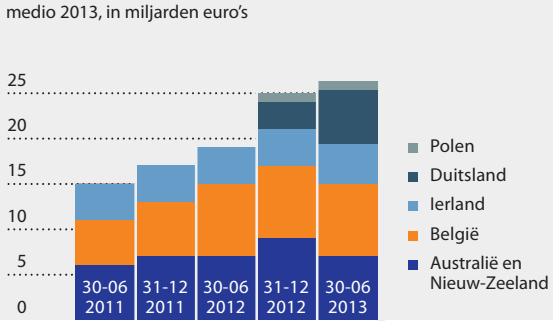
Specialistische kennis en schaalvoordelen
Behalve in de bediening van Nederlandse klanten en internationale food- en agriklanten voorziet Rabobank International ook in professionele financiële producten en diensten. Om voor deze producten een optimale kostprijs en kwaliteitsstandaard te garanderen is een zekere mate van schaal nodig. Daarom wordt de specialistische kennis voor een bredere klantgroep ingezet. De belangrijkste onderdelen zijn Global Financial Markets, Corporate Finance en Trade & Commodity Finance. Global Financial Markets biedt klanten producten aan die zijn gericht op risicobeheersing en die zijn gerelateerd aan de wereldwijde financiële markten. In 2013 heeft Global Financial Markets besloten haar Equity Derivatives-activiteiten te beëindigen. Deze activiteiten zijn onvoldoende in lijn met de strategische doelen die Rabobank International nastreeft. Corporate Finance biedt financiële maatwerkoplossingen voor klanten die te maken hebben met een fusie of overname, en Trade & Commodity Finance (TCF) bedient klanten in de internationale fysieke handel in grondstoffen. TCF ondersteunt via Export en Trade Finance Nederlandse en internationale klanten bij het exporteren en importeren van goederen van en naar opkomende markten.

Daarnaast is de Rabobank actief met Rabo Private Equity, de investeringstak van de Rabobank. In de eerste helft van 2013 waren er geen positieve herwaarderingen, in tegenstelling tot vorig jaar. Rabo Private Equity heeft haar belang in IHC Merwede afgebouwd van 49% tot 10%. In de afgelopen jaren is IHC Merwede vanuit een kwetsbare en onzekere positie omgevormd tot een stabiele en winstgevende multinational met een gezond toekomstperspectief.

Internationaal rural- en retailbankbedrijf
Het internationale rural- en retailbankbedrijf richt zich op de financiering van agrarische ondernemers en op 'community banking'. In de eerste zes maanden van 2013 is er enerzijds een stijging zichtbaar van de kredietverlening aan ruralklanten. Anderzijds is de kredietverlening aan retailklanten ongeveer stabiel gebleven. Op 30 juni 2013 was er voor 38,4 (38,6) miljard euro aan kredietverlening verstrekt aan rural- en retailbedrijven buiten Nederland. Voor 15,3 (15,9) miljard euro zijn deze kredieten verleend in Australië en Nieuw-Zeeland en voor 14,2 (13,1) miljard euro in Noord en Zuid-Amerika. Rabobank International heeft een sterke positie in de Verenigde-Staten, Brazilië, Chili en Polen. De agrarische sector staat voor de belangrijke uitdaging om te voorzien in de stijgende vraag naar voedsel van de groeiende wereldbevolking. Een uitdaging die onder andere wordt vergroot doordat landbouwgrond steeds schaarser wordt. Als leidende food- en agribank speelt de Rabobank haar rol bij het aangaan van deze uitdaging door verschillende partijen samen te brengen. Zo werden in juni 2012 bij de Global Farmers Master Class vijftig internationale agrarische ondernemers bijeengebracht om van elkaar te leren en zo de ontwikkeling van de agrarische sector te stimuleren. Ook publiceerde

de Rabobank het boek 'The Future of Farming, the rise of the rural entrepreneur', waarin de uitdagingen van de stijgende vraag naar voedsel worden belicht, zowel vanuit een wereldwijd als vanuit een persoonlijk perspectief.

Verdeling spaartegoeden RaboDirect

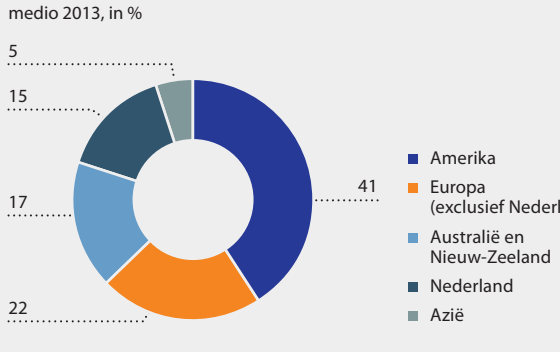

Verdere groei spaartegoeden RaboDirect
De Rabobank heeft zes internetspaarbanken in het buitenland. In de eerste zes maanden van 2013 stegen de spaargelden bij deze banken met 12% tot 27,1 (24,2) miljard euro. Het totale aantal RaboDirect-klanten nam met 19% toe tot 796.000 (670.000). De spaargelden uit de RaboDirect-activiteiten worden aangewend voor financiering van de kredietverlening van het internationale rural- en retailbankbedrijf, alsmede voor andere onderdelen van de Rabobank Groep. In lijn met het Strategisch Kader wil de Rabobank haar fundingbasis verbreden door naast Nederlandse spaargelden ook tegoeden in het buitenland aan te trekken. Op 30 juni 2013 vormden de spaargelden uit RaboDirect 17% (16%) van de spaargelden op groepsniveau.

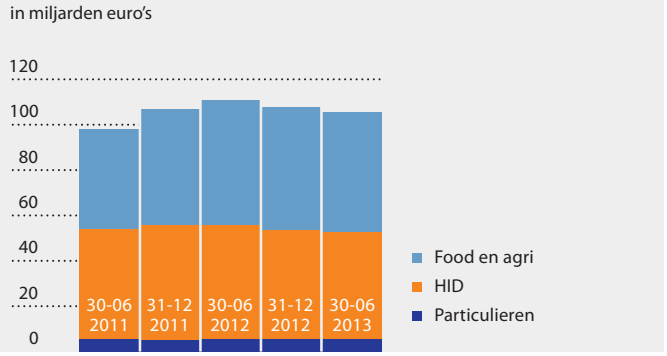
Kredietportefeuille Rabobank International

Mede als gevolg van de afbouw van kredietverlening aan niet-kernklanten daalde de totale kredietportefeuille private cliënten van Rabobank International in de eerste zes maanden van 2013 met 2% tot 105,4 (107,5) miljard euro. De kredietverlening aan Nederlandse bedrijven, als onderdeel van deze portefeuille, groeide mede door toevoeging van wholesaleklanten van Friesland Bank met 5% tot 15,6 (14,8) miljard euro. Het overige deel van de kredietportefeuille werd verstrekt aan bedrijven buiten Nederland, voor 51,4 (54,1) miljard euro aan wholesalebedrijven en voor 38,4 (38,6) miljard euro aan rural- en retailbedrijven. De kredietportefeuille van Bank BGZ daalde in de eerste helft van 2013 tot 6,1 (6,6) miljard euro, RNA kwam uit op 7,0 (6,6) miljard, RAF op 4,5 (4,1) miljard en ACCBank op 2,8 (3,1) miljard.

Kredietportefeuille naar regio

Kredietportefeuille naar sector

De omvang van de kredietverlening verstrekt aan de food- en agrisector kwam uit op 52,9 (54,0) miljard euro en vormde hiermee 50% (50%) van de totale kredietportefeuille. Onder invloed van de afbouw van de kredietverlening aan niet-kernklanten, onder andere verzekerings- en investeringsmaatschappijen, daalden de verstrekkingen aan de handel, industrie en dienstverlening (HID) met 3% tot 46,9 (48,2) miljard euro. De kredietverlening aan particulieren kwam uit op 5,6 (5,4) miljard euro.

Rabo Development maakt financiële dienstverlening bereikbaar

De missie van Rabo Development is het toegankelijker maken van financiële dienstverlening in ontwikkelingslanden, met toepassing van coöperatieve uitgangspunten en de inzet van bancaire expertise. Middels het netwerk van partnerbanken is Rabo Development in staat om miljoenen mensen in ontwikkelingslanden te voorzien van betaalbare financiële diensten, met een duidelijke focus op het financieren van de agrarische sector. De partnerbanken zijn gericht op alle marktsegmenten, van individuele boeren tot aan het midden- en kleinbedrijf. Rabo Development biedt drie vormen van ondersteuning: kapitaal, invulling van managementposities en technische assistentie. Voor technische assistentie zet Rabo Development de kennis en ervaring in van Rabobank medewerkers uit alle geledingen van de organisatie. Technische assistentie wordt ook verleend aan niet-partnerbanken, in het bijzonder aan banken die opereren in de

strategische regio's van Rabo Development, Afrika, Latijns-Amerika en Azië, en daar waar de Rabobank Groep belangen heeft. Het expertteam van agrarische specialisten helpt deze banken bij het verbeteren van hun agrarische dienstverlening en verdere verduurzaming van de waardeketens in de food- en agrisector.

Per 30 juni 2013 heeft Rabo Development minderheidsdeelnemingen in de volgende acht partnerbanken: National Microfinance Bank in Tanzania, United Rural Cooperative Bank of Hangzhou in China, Zambia National Commercial Bank in Zambia, Banco Terra in Mozambique, Banque Populaire du Rwanda in Rwanda, Banco Regional in Paraguay, Banco Cooperativo Sicredi in Brazilië en de Development Finance Company of Uganda Bank in Oeganda. In april 2013 kondigde Rabo Development haar nieuw verkregen aandeel in de Uganda Bank aan. Gemeten naar totale activa is deze bank de vijfde grootste van de 26 officiële commerciële banken in Oeganda met een marktaandeel in de regio van 6% tot 7%. De bank biedt een brede commerciële dienstverlening aan haar klanten.

In totaal bieden deze acht partnerbanken werkgelegenheid aan bijna 24.000 medewerkers. Via een netwerk van 1.885 kantoren worden meer dan 7 miljoen klanten bediend in ontwikkelingslanden. Rabo Development stelt zich op als minderheidsaandeelhouder en als betrokken bestuurslid, in plaats van als aandeelhouder met een meerderheid in zeggenschap. Doordat Rabo Development een minderheidsbelang aanhoudt profiteren de partnerbanken van de ervaring, terwijl ze toch als lokale Rabobanken worden gezien in het land zelf.

In de eerste helft van 2013 werden bancaire specialisten voor ongeveer 50 manmaanden uitgezonden naar het buitenland. Daarnaast werkten er 23 managers en langetermijnconsultants voor Rabo Development in het buitenland.

Resultaatontwikkeling wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf

Resultaten

in miljoenen euro's	2013-I	2012-I	Mutatie
Rente	1.335	1.379	-3%
Provisies	324	290	12%
Overige resultaten	312	467	-33%
Totale baten	1.971	2.136	-8%
Personeelskosten	633	647	-2%
Andere beheerskosten	431	439	-2%
Afschrijvingen	63	58	9%
Totale bedrijfslasten	1.127	1.144	-1%
Brutoresultaat	844	992	-15%
Waardeveranderingen	228	308	-26%
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	616	684	-10%
Belastingen	120	141	-15%
Nettowinst	496	543	-9%
Waardeveranderingen (in basispunten)	44	59	-25%
Ratio's			
Efficiencyratio	57,2%	53,6%	
RAROC	12,8%	12,8%	
Balansgegevens (in miljarden euro's)	30-jun-2013	31-dec-2012	
Balanstotaal	504,1	530,4	-5%
Kredietportefeuille private cliënten	105,4	107,5	-2%
Toevertrouwde middelen	119,9	117,9	2%
Vermogenseisen (in miljarden euro's)			
Regulatory capital	6,7	6,5	3%
Economic capital	7,5	7,9	-5%
Aantal medewerkers (in fte)	15.751	15.805	

Toelichting resultaatontwikkeling wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf

Baten dalen met 8%

De totale baten van Rabobank International daalden in de eerste helft van 2013 met 8% tot 1.971 (2.136) miljoen euro. De daling werd veroorzaakt door een afname van de overige resultaten met 155 miljoen euro tot 312 (467) miljoen euro. In 2012 waren de overige resultaten hoog als gevolg van de verkoop van het resterende belang in de Indiase Yes Bank, dit leidde tot een bate van ongeveer 59 miljoen euro. Daarnaast hebben zich, in tegenstelling tot in de eerste helft van 2012, geen positieve herwaarderingen voorgedaan in de private-equityportefeuille. Verder werd het resultaat gedrukt door een lagere vraag naar risicomanagementproducten. Deze ontwikkelingen werden gedeeltelijk gecompenseerd door positieve resultaten binnen Capital Markets. De rentebaten daalden met 3% tot 1.335 (1.379) miljoen euro. Enerzijds steeg de rentewinst onder invloed van verbeterde marges op leningen, anderzijds drukten de rentelasten uit hoofde van RaboDirect de rentewinst. De provisies stegen in de eerste helft van 2013 met 12% tot 324 (290) miljoen euro door hogere provisies bij Capital Markets.

Bedrijfslasten dalen met 1%

De totale bedrijfslasten van Rabobank International namen in de eerste zes maanden van 2013 met 1% af tot 1.127 (1.144) miljoen euro. Mede als gevolg van lagere pensioenlasten daalden de personeelskosten met 2% ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar en kwamen uit op 633 (647) miljoen euro. Het kleinere personeelsbestand droeg bij aan de daling van de andere beheerskosten met 2% tot 431 (439) miljoen euro. Vooral omdat er meer werd afgeschreven op intern ontwikkelde software stegen de afschrijvingen met 9% tot 63 (58) miljoen euro.

Waardeveranderingen bedragen 44 basispunten

De waardeveranderingen bij Rabobank International daalden in de eerste helft van 2013 met 26% tot 228 (308) miljoen euro. Er werd minder gedoteerd voor ACCBank, de waardeveranderingen bij dit onderdeel kwamen uit op 100 (172) miljoen euro. De waardeveranderingen bedragen 44 (59) basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille en liggen daarmee onder het langjarige gemiddelde van 54 basispunten.

Regulatory capital neemt toe met 3%

Het regulatory capital bij het wholesalebankbedrijf en het internationaal retailbankbedrijf steeg in de eerste helft van 2013 met 3% tot 6,7 (6,5) miljard euro met name door een toename in marktrisico. Het economic capital bedroeg 7,5 (7,9) miljard euro. Het economic capital voor kredietrisico daalde in lijn met de ontwikkeling van de kredietverlening en als gevolg van de verbetering van het risicoprofiel van de beleggingsportefeuille.

Hoge kredietwaardigheid: risicomanagement

De Rabobank Groep voert een prudent risicobeleid, dat gericht is op een gematigd risicoprofiel. Dit komt onder andere tot uitdrukking in de sterke vermogenspositie, de ruime liquiditeitspositie en de zeer beperkte exposure op staatsobligaties uitgegeven door de GIIPS-landen. In de eerste jaarhelft werd de jaardoelstelling voor het aantrekken van langetermijnfunding grotendeels gerealiseerd en verder is de korte professionele funding afgebouwd. De toevertrouwde middelen stijgen bij een dalende vraag naar kredieten waardoor de loan-to-depositratio verbetert. Ondanks deze sterke positie is de bank niet ongevoelig voor de gevolgen van de eurocrisis en het aanhoudende negatieve economische klimaat. Als gevolg van de economische ontwikkelingen verslechterde het risicoprofiel van met name het binnenlandse gedeelte van de kredietportefeuille van de Rabobank Groep. De waardeveranderingen kwamen uit op 49 (49) basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille.

Kredietrisico

Het kredietrisicomanagement van de Rabobank Groep is robuust en zodanig ingericht dat ook bij minder gunstige economische omstandigheden sprake is van een aanvaardbaar risicoprofiel. Aanvragen voor nieuwe kredieten worden zorgvuldig beoordeeld en alleen geaccepteerd indien voldoende continuïteitsperspectief van de aanvragende partij aanwezig wordt geacht. Reeds verstrekte kredieten worden intensief beheerd en gemonitord.

De Rabobank Groep hanteert in het kredietgoedkeuringsproces Basel II-parameters en RAROC, waardoor kredietbeoordelaars en kredietcommissies nog beter in staat zijn om afgewogen kredietbesluiten te nemen. Met de Rabobank Risk Rating wordt de faalkans ofwel PD (probability of default) van een kredietrelatie binnen een termijn van één jaar weergegeven, waarbij de rating in principe cyclisch neutraal wordt vastgesteld. De met het EAD (exposure at default) gewogen gemiddelde PD van de totale performing Advanced IRB-kredietportefeuille van de Rabobank Groep is per 30 juni 2013 1,06% (1,03%). Een kanttekening hierbij is dat de PD alleen weergeeft in hoeverre verwacht wordt dat cliënten al dan niet aan hun verplichtingen kunnen voldoen. De PD zegt niets over het mogelijke verlies, omdat de Rabobank Groep veelal heeft gezorgd voor aanvullende dekking. Deze vindt zijn weerslag in het LGD (loss given default), waarin ook de herstructureringsperspectieven zijn meegenomen. Het LGD wordt gedefinieerd als de schatting van het economische verlies in geval van default van de debiteur, uitgedrukt als een percentage van het EAD. Per 30 juni 2013 was het LGD-percentage van de totale Advanced IRB-kredietportefeuille van de Rabobank Groep 22,0% (21,8%). Per 30 juni 2013 bedraagt het EAD van de Advanced IRB-kredietportefeuille van de Rabobank Groep 613 (606) miljard euro. De EAD is inclusief de verwachte toekomstige benutting van kredietruimte.

Voorziening voor kredietverliezen

In 2013 verkeert de Nederlandse economie opnieuw in een recessie, waarbij de verwachte krimp circa 1,0% bedraagt. Vele onzekerheden, waarvan de voortdurende binnenlandse beleidsaanpassingen en de Europese overheidsschuldenproblematiek de belangrijkste zijn, zorgen voor risico's voor de economische ontwikkeling. Het risicoprofiel van de kredietportefeuille van de Rabobank Groep verslechterde hierdoor in het eerste halfjaar. De waardeveranderingen lagen in vergelijking met de tegenvallende tweede helft van 2012 lager, maar nog steeds op een hoog niveau. Op groepsniveau bedroegen de waardeveranderingen in de eerste helft van 2013 1.106 (1.096) miljoen euro, wat op jaarbasis overeenkomt met 49 (49) basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille. Het tienjaarsgemiddelde (periode 2003-2012) van de waardeveranderingen ligt op 28 basispunten.

De voorziening voor kredietverliezen medio 2013 bedraagt 4.120 (3.842) miljoen euro. Bij het treffen van een voorziening wordt uitgegaan van het 'one obligor'-principe, wat inhoudt dat de exposure op alle met de debiteur verbonden tegenpartijen wordt meegenomen. Voorts wordt de volledige exposure op de cliënt dan als onvolwaardig aangemerkt, ook voor dat deel waarvoor een toereikende dekking aanwezig is in de vorm van zekerheden.

Tot slot treft de Rabobank Groep voorzieningen in een vroegtijdig stadium binnen de regels van IFRS. De kredieten, vorderingen op banken en kredietgerelateerde verplichtingen waarvoor een voorziening is getroffen, worden aangemerkt als onvolwaardig. De onderstaande tabel geeft de onvolwaardige kredieten en voorzieningen van de totale private kredietverlening weer. De onvolwaardige kredieten bedragen per 30 juni 2013 12.604 (11.203) miljoen euro. Er is sprake van een dekking van 33% (34%) wanneer de voorziening wordt gerelateerd aan de onvolwaardige kredieten. De onvolwaardige kredieten uitgedrukt in procenten van de private kredietportefeuille bedragen per 30 juni 2013 2,8% (2,4%).

Onvolwaardige kredieten en voorziening voor kredietverliezen

bedragen in miljoenen euro's	30-jun-2013				31-dec-2012			
	Onvolwaardige kredieten	Onvolwaardige kredieten als % van de kredietportefeuille	Voorziening	Voorziening als % van onvolwaardige kredieten	Onvolwaardige kredieten	Onvolwaardige kredieten als % van de kredietportefeuille	Voorziening	Voorziening als % van onvolwaardige kredieten
Binnenlands retailbankbedrijf	6.558	2,1%	2.217	34%	5.317	1,7%	2.027	38%
Wholesale- en internationaal retailbankbedrijf	3.322	3,2%	892	27%	3.456	3,2%	951	28%
Leasing	791	3,1%	490	62%	905	3,6%	488	54%
Vastgoed	1.933	10,5%	521	27%	1.525	7,9%	376	25%
Rabobank Groep	12.604	2,8%	4.120	33%	11.203	2,4%	3.842	34%

Commercieel vastgoedportefeuille

De commercieel vastgoedportefeuille van de Rabobank in Nederland wordt voornamelijk beheerd door FGH Bank en de lokale Rabobanken. De waarde van vastgoedobjecten daalt door de huidige marktomstandigheden, waarbij met name de waarde van minder courant vastgoed extra onder druk staat. In het revisie- en taxatiebeleid, alsmede in het bijzonder beheerbeleid, is sprake van een risicogerichte benadering. Indien uit deze controle blijkt dat de gehanteerde waarde mogelijk niet meer conform marktwaarde is, wordt tot hertaxatie overgegaan. Taxaties worden door een onafhankelijke taxateur uitgevoerd. De Rabobank geeft hiermee tevens invulling aan de vigerend wettelijke kader ten aanzien van waardering van commercieel vastgoed.

Binnen de Rabobank Groep wordt de portefeuille commercieel vastgoed met verhoogde aandacht beheerd. Hiertoe is medio 2010 de Task Force Commercieel Vastgoed in het leven geroepen. Deze Task Force rapporteert frequent aan de raad van bestuur omtrent de ontwikkeling van zowel de omvang als de risicograad van de portefeuille en zal ook de komende jaren de ontwikkelingen in de markt en in de portefeuille nauwgezet volgen. Het financierings-, revisie- en taxatiebeleid is de afgelopen jaren aangescherpt.

De Nederlandse Bank (DNB) heeft, vanwege de hiervoor beschreven zorgelijke ontwikkelingen in het commercieel vastgoed, in het eerste kwartaal een Asset Quality Review gehouden bij alle grootbanken. Aan de aandachtspunten die DNB heeft meegegeven is of wordt invulling gegeven. Ook heeft een toets plaatsgevonden op de interne modellen die worden gebruikt

om vast te stellen hoeveel kapitaal moet worden aangehouden voor onverwachte verliezen. Geconstateerd is dat de Rabobank ruim voldoende kapitaal heeft om aan de eisen te voldoen. De buffer die nu is gereserveerd voor commercieel vastgoed zal niet als kapitaal voor andere bankactiviteiten worden ingezet.

DNB heeft aangekondigd in het tweede halfjaar van 2013 alle banken opnieuw te toetsen op de actualiteit van de waarderingen. Vooruitlopend hierop wordt door de extern accountant extra onderzoek verricht naar de pre-default portefeuille.

De Rabobank Groep onderschrijft de intenties van het Platform Taxateurs en Accountants (PTA) om te komen tot meer professionaliteit, kwaliteit en transparantie met betrekking tot het vaststellen van de waarde van vastgoed. De Rabobank constateert dat ze al in belangrijke mate voldoet aan de aanbevelingen zoals gesteld in het rapport van de PTA voor zover relevant voor taxeren binnen het bancaire proces. Op specifieke punten zal de Rabobank Groep in 2013 aanscherpingen doorvoeren in het interne taxatieproces en richting externe taxateurs, in lijn met de aanbevelingen van de PTA.

In onderstaande tabel zijn enkele gegevens weergegeven van de portefeuille commercieel vastgoed in Nederland per 30 juni 2013. De sector Projectontwikkeling is aanvullend separaat in beeld gebracht aangezien ook deze sector te maken heeft met langere doorlooptijden en een stagnerende vastgoedmarkt. De kredietverlening door de Rabobank in deze sector is met 3 miljard euro relatief gering, de portefeuille heeft echter een fors hoger niveau van risicokosten dan de portefeuille Beleggingsvastgoed.

Portefeuille commercieel vastgoed

in miljoenen euro's

Per 30 juni 2013	Portefeuille	Onvolwaardige kredieten	Voorzieningen	Waarde-veranderingen	Afboekingen
Binnenlands retailbankbedrijf					
Beleggingsvastgoed	10.564	1.031	428	49	14
Projectontwikkeling	1.989	694	331	79	11
Rabo Vastgoedgroep					
Beleggingsvastgoed	15.556	1.891	485	163	18
Projectontwikkeling	1.046	40	13	2	3
Totaal binnenland					
Beleggingsvastgoed	26.120	2.922	913	212	32
Projectontwikkeling	3.035	734	344	81	14

Portefeuille commercieel vastgoed

in miljoenen euro's

Per 31 december 2012	Portefeuille	Onvolwaardige kredieten	Voorzieningen	Waarde-veranderingen	Afboekingen
Binnenlands retailbankbedrijf					
Beleggingsvastgoed	10.781	908	389	103	14
Projectontwikkeling	2.135	595	255	112	39
Rabo Vastgoedgroep					
Beleggingsvastgoed	15.524	1.476	339	223	64
Projectontwikkeling	978	49	14	9	3
Totaal binnenland					
Beleggingsvastgoed	26.305	2.384	728	326	78
Projectontwikkeling	3.113	644	269	121	42

De commercieel vastgoedportefeuille van de Rabobank in Nederland is in 2013 verder gekrompen als gevolg van aflossingen en een lagere risk appetite. De marktontwikkelingen resulteren in een druk op de kwaliteit van de portefeuille wat zichtbaar is in een hoger niveau van de onvolwaardige kredieten en derhalve van de kosten kredietverliezen. Een belangrijke mitigerende factor voor de kwaliteit van de kredietportefeuille is dat bij de Rabobank het relatiebankieren centraal staat en het financieringsbeleid meer klant- dan object gedreven is. Indien de huidige marktontwikkelingen zich voortzetten, wordt ook de komende jaren voor de vastgoedportefeuille een aanhoudend hoog niveau van de kredietverliezen verwacht.

Landenrisico

Per 30 juni 2013 heeft de Rabobank Groep een exposure van 144 (202) miljoen euro uit hoofde van staatsobligaties uitgegeven door Ierland, Italië en Spanje. De Rabobank heeft geen staatsobligaties meer van de overige GIIPS-landen. De exposure op obligaties uitgegeven door banken in de genoemde landen betreft voornamelijk Spaanse gedekte obligaties, waarbij de uitgevende instelling aanvullende zekerheden heeft verstrekt. Er hebben geen bijzondere waardeverminderingen plaatsgevonden op de nieuw verkregen obligaties.

in miljoenen euro's

Land	Staats-obligaties	Staats-gegarandeerde obligaties	Obligaties uitgegeven door financiële instellingen	Totaal	Cumulatieve aanpassingen ten laste van winst-en-verlies-rekening per 30 juni 2013
Griekenland		47		47	12
Ierland	7		41	48	
Italië	133		57	190	
Portugal					
Spanje	4		1.417	1.421	67
Totaal	*144*	*47*	*1.516*	*1.706*	*79*

Ten aanzien van de Griekse staatsgegarandeerde obligaties en enkele obligaties uitgegeven door banken is op basis van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving geconstateerd dat er sprake is van een bijzondere waardevermindering, en deze posities zijn afgewaardeerd naar de marktwaarde per 30 juni 2013. Het resultaatseffect was in de eerste helft van 2013 zeer beperkt. Uitgezonderd posities in Nederlandse, Duitse en Franse staatsobligaties, is de exposure uit hoofde van staatsobligaties uitgegeven door andere Europese landen relatief zeer beperkt; er is geen exposure op Cyprus, Hongarije en Roemenië.

Funding en liquiditeitsrisico

In lijn met de Baselse uitgangspunten is het funding- en liquiditeitsrisicobeleid gericht op het financieren van de langlopende kredietverlening met stabiele funding, zijnde toevertrouwde middelen van klanten en langetermijnfunding van de professionele markten. Het retailbankbedrijf wordt geacht zich voor een belangrijk deel zelf te financieren door middel van het aantrekken van klantmiddelen. In de eerste helft van 2013 is dit ruimschoots gerealiseerd, doordat binnen het retailbankbedrijf de toevertrouwde middelen van klanten meer toenamen dan de groei van de kredietverlening.

Het beleid omvat verder onder andere het strikt limiteren van uitgaande kasstromen binnen het wholesalebankbedrijf, het aanhouden van een omvangrijke liquiditeitsbuffer en het aantrekken van voldoende langlopende funding op de internationale kapitaalmarkt.

Per 30 juni 2013 bedroeg de totale liquiditeitsbuffer ruim 131 (157) miljard euro. De daling is een gevolg van een bewuste afbouw van de professionele kortetermijnfunding. De aanwezige liquiditeit overtrof de eis op basis van de liquiditeitsrichtlijnen van De Nederlandsche Bank in ruime mate. In de eerste helft van 2013 werd 15 miljard euro aan langetermijnfunding aangetrokken op de internationale kapitaalmarkt.

LIBOR

De Rabobank heeft vorderingen en verzoeken om documentatie en informatie ontvangen van diverse toezichthouders en mededingings- en strafrechtelijke autoriteiten in Europa, Azië en Noord-Amerika, met inbegrip van Nederland, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten ('V.S.') en Japan. Deze verzoeken maken deel uit van lopende onderzoeken betreffende het proces van het inzenden van submissies ten behoeve van de vaststelling van de London Interbank Offered Rate ('LIBOR') met betrekking tot verschillende valuta's en voor dergelijke submissies ten behoeve van de Euro Interbank Offered Rate ('EURIBOR'). De Rabobank is op verschillende tijdstippen lid geweest van acht LIBOR-panels en van het EURIBOR-panel. Momenteel is de Rabobank lid van de LIBOR-panels voor Britse Pond Sterling ('GBP'), U.S. Dollar ('USD') en de Euro ('EUR'). De Rabobank is nooit lid geweest van het panel voor de Tokyo Interbank Offered Rate ('TIBOR'). De Rabobank blijft volledig meewerken aan deze onderzoeken.

De Rabobank is, samen met andere Panelbanken, als gedaagde betrokken in een aantal collectieve schadevergoedingsprocedures (class actions) en individuele civiele rechtszaken in de V.S.. In dat kader zijn vorderingen ingesteld bij federale en lokale rechterlijke instanties die verband houden met USD LIBOR, Japanse Yen LIBOR ('JPY LIBOR'), TIBOR en EURIBOR. Hieronder volgt een samenvatting en update van enkele van deze rechtszaken.

Op of omstreeks 12 augustus 2011 zijn ongeveer 22 collectieve schadevergoedingsprocedures in verband met USD LIBOR gevoegd tot een Multi-District Litigation (11-md-2262-NRB) (de 'MDL') om met het oog op het gerechtelijk vooronderzoek te worden behandeld door de U.S. District Court for the Southern District of New York (het 'Southern District') ten overstaan van rechter Buchwald (de 'Rechtbank'). Op of omstreeks 30 april 2012 hebben de eisers in de MDL (de 'MDL Eisers') zes gewijzigde vorderingen ingediend (tezamen de 'MDL Vorderingen'). Daarin wordt gesteld dat de USD LIBOR Panelbanken (de 'MDL Gedaagden') een plan zouden hebben uitgevoerd om de USD LIBOR te verlagen met als vermeend doel: (i) hun ware financieringskosten lager voor te stellen om hun instellingen financieel gezonder voor te doen komen dan zij in werkelijkheid waren; en (ii) een lagere rente te betalen op financiële producten die gekoppeld waren aan LIBOR en die MDL Gedaagden aan hun investeerders verkochten.

Op 30 juni 2012 hebben de MDL Gedaagden verzoeken ingediend om de MDL Vorderingen af te wijzen. Op 29 maart 2013 heeft de Rechtbank haar vonnis (het 'Vonnis') uitgesproken. Dit Vonnis strekt tot gedeeltelijke toewijzing van en gedeeltelijke afwijzing van de ingediende verzoeken tot afwijzing. De Rechtbank heeft alle MDL Vorderingen ingediend door de MDL Eisers afgewezen, behalve enkele vorderingen ingediend door de eisers in FTC Capital GmbH, et al. v. Credit Suisse Group AG, et al. (de 'Beursgerelateerde Eisers') onder de U.S. Commodities Exchange Act. In haar Vonnis heeft de Rechtbank alle federale mededingingsrechtelijke en RICO vorderingen afgewezen en de op het recht van een individuele staat van de VS gebaseerde vorderingen afgewezen. Ook heeft de Rechtbank bepaalde vorderingen betreffende manipulatie van grondstoffen (commodities) gedeeltelijk afgewezen op grond van het verstrijken van de toepasselijke verjaringstermijnen.

Op 12 april 2013 hebben drie gedaagden (Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ, Norinchukin en Credit Suisse) een heroverweging van delen van het Vonnis verzocht. Eisers hebben zich hiertegen op 29 april 2013 verzet en gedaagden hebben hierop op 9 mei 2013 een antwoord ingediend. Op 17 mei 2013 hebben sommige MDL Eisers een verzoek tot eiswijziging ingediend om de gronden van hun op mededingingsrechtelijke gronden gestoelde vorderingen aan te vullen. De Rechtbank heeft de MDL Gedaagden geïnstrueerd niet te reageren op dat verzoek, tenzij zij hun instrueert wel te reageren. Als gevolg van het Vonnis hebben de Beursgerelateerde Eisers op 23 mei 2013 een verzoek tot eiswijziging ingediend voor wat betreft hun vorderingen gebaseerd op de Commodities Exchange Act. Op 1 juli 2013 hebben de MDL Gedaagden bezwaar gemaakt tegen het verzoek van de MDL Eisers tot wijziging van hun vorderingen die betrekking hebben op manipulatie van grondstoffen (commodities). Hiernaast hebben op 22 april 2013 sommige MDL Eisers een verzoek tot bekrachtiging van het Vonnis zodat tussentijds hoger beroep kan worden ingediend, waartegen de MDL Gedaagden bezwaar hebben gemaakt. Deze verzoeken zijn op 8 augustus mondeling aan de Rechtbank toegelicht. De Rechtbank heeft nog niet beslist op deze vier verzoeken.

Sinds het indienen van het verzoek tot afwijzing van de vorderingen hebben verschillende andere eisers USD LIBOR-gerelateerde vorderingen ingediend. De MDL Gedaagden hebben getracht elk van deze vorderingen naar de Rechtbank te laten verwijzen om bij de MDL te worden gevoegd. De in de MDL gevoegde procedures die vorderingen zoals genoemd in het Vonnis omvatten, zijn aangehouden bij rechterlijk bevel van 3 mei 2013.

Op 13 februari 2013 heeft 7 West 57th St. Realty Co. ('7 West 57th') een vordering ingediend genaamd 7 West 57th St. Realty Co. v. Citigroup, Inc. et al. (13-CV-00981) in het Southern District. Daarin worden de USD LIBOR Panelbanken als gedaagden genoemd. Op 11 juni 2013 heeft 7 West 57th een gewijzigde vordering ingediend houdende dat gedaagden hebben samengezworen tot manipulatie en het kunstmatig laag houden van USD LIBOR, behalve tussen september 2008 en oktober 2008, toen de beweerdelijke manipulatie van gedaagden USD LIBOR kunstmatig verhoogde. 7 West 57th beweert dat deze verhoging van USD LIBOR haar heeft geschaad door een kunstmatige waardevermindering van haar obligatieportfolio te veroorzaken.

Op 30 april 2012 heeft Jeffrey Laydon ('Laydon') als eiser een collectieve schadevergoedingsvordering ingesteld, Laydon v. Mizuho Bank, Ltd, et al., 12-CV-3419 (GBD). Vervolgens heeft Laydon gewijzigde vorderingen ingediend, waarvan de meest recente beweert dat de JPY LIBOR en TIBOR Panelbanken bewust kunstmatige Euroyen TIBOR en JPY LIBOR submissies hebben gedaan, waardoor Euroyen TIBOR futures werden verhandeld op kunstmatige prijsniveaus. Gedaagden hebben op 14 juni 2013 een verzoek ingediend om de Laydon vordering af te wijzen. Laydon heeft op 13 augustus 2013 een bezwaar tegen dit verzoek ingediend.

In acht genomen dat de collectieve schadevergoedingsprocedures en civiele procedures onzekerheden kennen, is de Rabobank van oordeel dat deze procedures, waarin de Rabobank gedaagde is, ongegrond zijn. De Rabobank zal zich dan ook ten volste blijven verweren tegen deze procedures.

Het is niet zeker wanneer en onder welke voorwaarden toezichthouders en mededingings- en strafrechtelijke autoriteiten hun onderzoeken zullen afronden, maar de Rabobank verwacht dat bepaalde toezichthouders en strafrechtelijke autoriteiten hun onderzoeken dit jaar zullen voltooien. Gezien de thans bekende bevindingen en de uitkomsten van de onderzoeken bij andere Panelbanken die inmiddels publiek zijn geworden, zal de weging van de feiten en omstandigheden naar alle waarschijnlijkheid leiden tot schikkingen met deze toezichthouders en autoriteiten.

Daar waar ten aanzien van de mogelijke uitkomsten van deze schikkingen een schatting kan worden gemaakt omtrent de hoogte van de daarmee gemoeide bedragen heeft de Rabobank dit gedaan. Het totaalbedrag van deze schattingen is als voorziening verantwoord. De last voor het vormen van de voorziening is verantwoord onder de overige resultaten. Het verstrekken van toelichtingen met betrekking tot deze voorziening kan de positie van de Rabobank ernstig schaden. Derhalve is deze voorziening verantwoord onder de overige schulden.

Stresstesten

Stresstesten vormt binnen de Rabobank een essentieel onderdeel van het risicomanagementraamwerk. Bij stresstesten wordt de impact bepaald van extreme, maar plausibele gebeurtenissen op de Rabobank. In de tweede helft van dit jaar wordt een aantal scenario's uitgewerkt in het kader van het Supervisory Review and Evaluation Process (SREP). Daarnaast vindt er in het vierde kwartaal van 2013 een DNB-stresstest plaats. De eerder aangekondigde EBA-stresstest is uitgesteld tot 2014. Voorafgaand aan deze EBA-stresstest vindt een Asset Quality Review plaats. Naast de stresstestactiviteiten voor de groep zijn in de eerste helft van 2013 opnieuw diverse interne stressscenario's uitgewerkt voor (deel)portefeuilles van de bank.

Risk appetite

Van oudsher wordt de Rabobank gekenmerkt door prudent risicobeheer. De Rabobank is dan ook continu bezig met het identificeren en managen van de risico's voor haar organisatie en haar klanten. Dit komt tot uiting in een integraal risicomanagementmodel en een duidelijk gedefinieerde risicomanagementcyclus; het bepalen van de risk appetite, het opstellen van integrale risicoanalyses, -zowel top-down als bottom-up, per groepsonderdeel en voor de groep als geheel-, en het meten en monitoren van risico's. Hierbij hanteert de Rabobank een risicostrategie die gericht is op de continuïteit en die is toegespitst op drie pijlers, te weten bescherming van de winst, behoud van solide balansverhoudingen en bescherming van de identiteit en reputatie. Daarnaast bestaat een proces van meten en rapporteren van het rendement-risicoprofiel, zowel op groepsniveau als binnen de groepsonderdelen. Op deze wijze wordt risico geïntegreerd in de managementinformatie.

Operationeel risico

Operationeel risico is een van de componenten van zowel het regulatory capital als het economic capital. De Rabobank heeft sinds 2008 toestemming van de toezichthouders om via de meest geavanceerde manier, de Advanced Measurement Approach (AMA), haar benodigde kapitaal voor operationeel risico te bepalen. Gedurende deze periode is veel ervaring opgedaan met de modellering van operationeel risico, onder andere op het gebied van interne en externe verliesdata, scenariodata, en de allocatie van kapitaal binnen de organisatie. Daarnaast is ook de beschikbaarheid van data en databronnen toegenomen, en zijn industriestandaarden geëvolueerd. Om deze redenen is besloten het raamwerk voor operationeel risico opnieuw te ontwikkelen. Het nieuwe AMA-model is gebaseerd op een aantal hoofdcomponenten. De kans op operationele incidenten wordt bepaald aan de hand van intern verzamelde verliesgegevens per entiteit, terwijl de impact van operationele verliezen wordt bepaald aan de hand van

consortiumdata, samen met intern verzamelde scenariodata. De combinatie van deze twee componenten, rekening houdend met de correlatie tussen verschillende soorten verliezen, bepaalt de basis voor het groepskapitaal. De herontwikkeling heeft onder andere geleid tot een verhoogde transparantie en een verbeterde risicogevoeligheid van het model. De Rabobank heeft van DNB toestemming verkregen om vanaf 1 januari 2013 het nieuw ontwikkelde raamwerk toe te passen.

Toelichting uit hoofde van artikel 5:25d Wet op het Financieel Toezicht

Dit halfjaarverslag bevat naast de opsomming van belangrijke gebeurtenissen die zich in de eerste zes maanden van 2013 hebben voorgedaan en het effect daarvan op de halfjaarrekening tevens een beschrijving van de voornaamste risico's en onzekerheden voor de overige zes maanden van 2013. Er hebben zich in het eerste halfjaar van 2013 geen van belang zijnde gebeurtenissen en transacties voorgedaan, behalve de overgang naar een nieuwe pensioenregeling en het vormen van een voorziening omtrent LIBOR. Verder is in juli de overname van Robeco door Orix afgerond. Informatie over de verwachtingen voor de Rabobank in de komende zes maanden staat onder andere in dit hoofdstuk en in het hoofdstuk 'Bericht van de voorzitter'.

Voornaamste risico's en onzekerheden voor de overige zes maanden

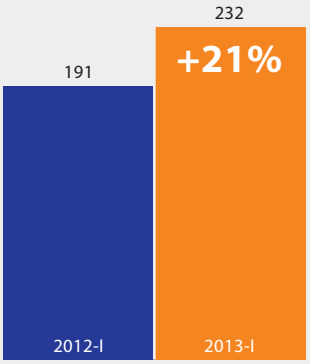
Uiteraard zijn er voor de Rabobank Groep enkele risico's en onzekerheden voor de tweede helft van 2013 die een materiële invloed kunnen hebben op de winst, de vermogens- en/of de liquiditeitspositie. Voor de overige zes maanden van dit boekjaar verwacht de Rabobank dat de kredietportefeuille fractioneel zal dalen. Voor de toevertrouwde middelen wordt een gematigde stijging voorzien. In de tweede helft van 2013 zal de bankenbelasting leiden tot een extra last en stijgen de reorganisatiekosten in verband met Visie 2016. De verkoop van Robeco zal leiden tot een extra bate. Voor de bankenbelasting houdt de Rabobank rekening met de afdracht van eenzelfde bedrag als in 2012. De Rabobank krijgt pas in 2014 te maken met een last als gevolg van de resolutieheffing en de vorming van het ex-antefonds van het depositogarantiestelsel is uitgesteld tot halverwege 2015. Andere voorname risico's zijn gelegen in het verdere verloop van de recessie in Nederland en in Europa. Een verdere verslechtering van de situatie op de vastgoedmarkt kan leiden tot aanvullende afwaarderingen op grond- en vastgoedposities en een stijging van de waardeveranderingen. Extra bezuinigingsmaatregelen om begrotingssaldi op orde te brengen kunnen de groei van de Nederlandse en de Europese economie in de weg staan. Een dergelijke verslechtering van de economische situatie kan een materiële invloed hebben op onder andere de groei van de kredietverlening, de waardering van (illiquide) activa en de mogelijkheid om toevertrouwde middelen aan te trekken, schuldpapier te emitteren of hybride vermogen aan te trekken of terug te kopen. Een verslechtering van de economische situatie kan leiden tot een substantiële daling van de rentewinst, een stijging van afwaarderingen op (illiquide) activa en een toename van de waardeveranderingen.

Onze gespecialiseerde dochters

Leasing

www.delagelanden.com, www.athlon.nl, www.freo.nl

Nettowinst
in miljoenen euro's

Sterk resultaat met groei food- en agriportefeuille

De leaseportefeuille van De Lage Landen werd in de eerste zes maanden van 2013 verder uitgebreid; hierdoor steeg de portefeuille met 2% tot 30,2 miljard euro. In lijn met de strategie van De Lage Landen werd het aandeel food en agri in de leaseportefeuille verder uitgebreid met 1 procentpunt tot 30%. Onder invloed van de aanhoudend moeilijke economische omstandigheden in Nederland daalde de Nederlandse leaseportefeuille met 0,1 miljard euro tot 6,2 miljard euro.

De waardeveranderingen stegen onder invloed van de wereldwijd verslechterde economische situatie en kwamen uit op 59 basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille, 9 basispunten onder het langjarige gemiddelde. De spreiding van de leaseportefeuille over landen en sectoren in combinatie met strikt risicobeheer droeg eraan bij dat de toename van de waardeveranderingen relatief beperkt kon blijven. Onder invloed van de verdere groei van de leaseportefeuille steeg de rentewinst. Mede hierdoor nam het nettoresultaat van het segment leasing in de eerste zes maanden van 2013 met 41 miljoen euro toe tot 232 miljoen euro.

Vendor Finance

Vendor Finance vormt de kern van de internationale activiteiten van De Lage Landen en ondersteunt fabrikanten en distributeurs bij de afzet van hun producten en diensten. Vendor Finance richt zich op een klantrelatie in de vorm van een partnerschap in specifieke sectoren in de leasemarkt, zoals food en agri, gezondheidszorg, cleantech en de industriële sector. Hierbij wordt een langetermijnrelatie met de klant opgebouwd en wordt bekeken met welke financiële oplossingen de ondernemingsdoelen van de partner en van de eindgebruiker het best ondersteund kunnen worden. Marktkennis staat centraal in het advies dat De Lage Landen geeft. Het aanbieden van een internationaal samenwerkingsverband, gecombineerd met industriekennis, wordt door klanten van De Lage Landen als onderscheidend vermogen erkend.

Financial Solutions

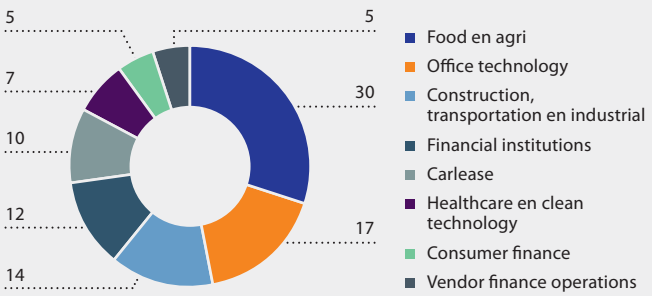
Financial Solutions richt zich op het aanbieden van oplossingen op het gebied van leasing en factoring. De leasingactiviteiten van De Lage Landen in Nederland worden via de lokale Rabobanken aangeboden, via www.leaseloket.nl of rechtstreeks via De Lage Landen.
Naast oplossingen op het gebied van leasing biedt De Lage Landen factoringdiensten aan. Met factoring wordt extra werkkapitaal beschikbaar gesteld voor de ondernemer op basis van zijn debiteurenportefeuille. Veel ondernemers in de groothandel maken gebruik van deze diensten, omdat in deze branche debiteuren en voorraden een groot beslag kunnen leggen op het werkkapitaal.

Mobility Solutions

Athlon Car Lease is een aanbieder van mobiliteitsdiensten en heeft in Europa een leaseportefeuille van ongeveer 230.000 (231.000) contracten. In Nederland is Athlon Car Lease met ruim 120.000 (126.000) auto's marktleider op het gebied van autoleasing.

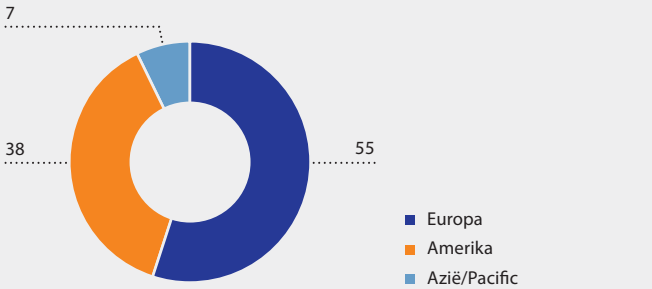
Verdeling leaseportefeuille naar sector

medio 2013, in %

Verdeling leaseportefeuille naar regio

medio 2013, in %

Consumer Finance

Naast financiële oplossingen voor de zakelijke markt biedt De Lage Landen financieringen aan voor consumenten. In de markt voor consumentenfinanciering is ze actief met de merken Rabobank, Freo en Athlon Auto Financieringen. De Lage Landen Consumer Finance ondersteunt de Rabobank centraal en lokaal bij het aanbieden van consumptief krediet. De Rabobank biedt particulieren de volgende financieringen aan vanuit De Lage Landen: Doorlopend Krediet, Rabo HuisVoordeelKrediet, Persoonlijke Lening en Studentenkrediet. Freo is de online aanbieder van consumptief krediet en onderscheidt zich door eenvoudige producten en helder inzicht in zijn handelen. De Athlon Auto Financiering is een samenwerking tussen Athlon Car Lease en de ANWB en richt zich op het aanbieden van mobiliteitsdiensten op krediet aan particuliere klanten. De omvang van de totale consumptiefkredietportefeuille bleef in de eerste helft van 2013 stabiel op 1,4 (1,4) miljard euro.

Leaseportefeuille groeit met 2%

De portefeuille van De Lage Landen groeide in de eerste helft van 2013 met 2% tot 30,2 (29,6) miljard euro, waarvan 25,5 (24,9) miljard euro kredietverlening aan de private sector. De Lage Landen richtte zich in lijn met de strategie op een verdere uitbreiding van het aandeel food en agri in de portefeuille. Dit aandeel steeg met 6% tot 9,1 (8,6) miljard euro en dit komt overeen met 30% (29%) van de totale leaseportefeuille. De leaseportefeuille in Nederland daalde onder invloed van de economische omstandigheden in Nederland licht en kwam uit op 6,2 (6,3) miljard euro; dit is 21% (21%) van de totale leaseportefeuille.

Resultaatontwikkeling leasing

Resultaten

in miljoenen euro's	2013-I	2012-I	Mutatie
Rente	509	465	9%
Provisies	25	26	-4%
Overige resultaten	257	227	13%
Totale baten	791	718	10%
Personeelskosten	260	254	2%
Andere beheerskosten	99	96	3%
Afschrijvingen	24	24	
Totale bedrijfslasten	383	374	2%
Brutoresultaat	408	344	19%
Waardeveranderingen	85	78	9%
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	323	266	21%
Belastingen	91	75	21%
Nettowinst	232	191	21%
Waardeveranderingen (in basispunten)	59	57	4%
Ratio's			
Efficiencyratio	48,4%	52,1%	
RAROC	33,8%	28,9%	
Balansgegevens (in miljarden euro's)	30-jun-2013	31-dec-2012	
Leaseportefeuille	30,2	29,6	2%
Vermogenseisen (in miljarden euro's)			
Regulatory capital	1,3	1,3	
Economic capital	1,4	1,3	8%
Aantal medewerkers (in fte)	5.122	5.117	

Toelichting resultaatontwikkeling leasing

Baten stijgen met 10%

De totale baten van het segment leasing namen in de eerste helft van 2013 met 10% toe tot 791 (718) miljoen euro. De groei van de gemiddelde leaseportefeuille droeg bij aan de stijging van de rentebaten met 9% tot 509 (465) miljoen euro. De provisiewinst was nagenoeg stabiel en kwam uit op 25 (26) miljoen euro. Het restwaarderesultaat van de verkoop van geleasede producten nam licht toe ten opzichte van de eerste helft van 2012. Mede hierdoor kwamen de overige resultaten 13% hoger uit op 257 (227) miljoen euro.

Bedrijfslasten stijgen met 2%

De totale bedrijfslasten van De Lage Landen stegen in de eerste zes maanden van 2013 met 2% tot 383 (374) miljoen euro. Reguliere salarisverhogingen zorgden voor een beperkte stijging van de personeelskosten met 2% tot 260 (254) miljoen euro. De personele bezetting bleef ongeveer gelijk op 5.122 (5.117) fte. De andere beheerskosten stegen beperkt, onder andere door hogere IT-uitgaven, met 3% tot 99 (96) miljoen euro. De afschrijvingen lagen met 24 (24) miljoen euro op hetzelfde niveau als in de eerste helft van 2012.

Waardeveranderingen bedragen 59 basispunten

Ook bij De Lage Landen waren de gevolgen van de aanhoudende economische tegenwind zichtbaar in de ontwikkeling van de waardeveranderingen. Onder andere de wereldwijde spreiding van de activiteiten droeg eraan bij dat de stijging relatief beperkt bleef. De waardeveranderingen kwamen uit op 85 (78) miljoen euro, wat overeenkomt met 59 (57) basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille. De waardeveranderingen liggen hiermee onder het langjarige gemiddelde van 68 basispunten.

Regulatory capital blijft gelijk

Het regulatory capital van De Lage Landen bleef in de eerste helft van 2013 gelijk op 1,3 (1,3) miljard euro. Het economic capital liet een stijging zien naar 1,4 (1,3) miljard euro in lijn met de ontwikkeling van de kredietverlening.

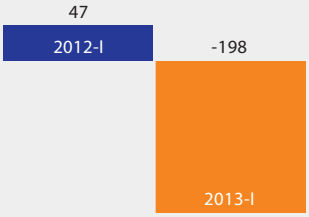
Vastgoed

www.rabovastgoedgroep.nl, www.bouwfonds.nl, www.fgh.nl

Zware tijden in de vastgoedsector houden aan

De marktomstandigheden in de Nederlandse markt waren aanhoudend slecht. Dit kwam vooral tot uitdrukking in de toename van de afwaarderingen op grondposities en de verdere toename van de waardeveranderingen in het financieringsbedrijf. Het negatieve nettoresultaat van Rabo Vastgoedgroep kwam in de eerste helft van 2013 uit op een teleurstellend bedrag van 198 miljoen euro. Dit is een daling van 245 miljoen euro ten opzichte van de eerste helft in 2012. Bouwfonds Property Development verkocht in totaal 1.749 woningen. De markt in Duitsland ontwikkelde zich gunstig in vergelijking met die in Nederland, en in mindere mate, Frankrijk. In de eerste helft van 2013 werd besloten de activiteiten van MAB Development af te bouwen. De kredietportefeuille bij vastgoedfinancier FGH Bank bleef ongeveer stabiel op 19,3 miljard euro. De waardeveranderingen stegen met 75 basispunten tot 180 basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille. Bouwfonds REIM breidde diverse fondsen uit, waardoor het beheerd vermogen steeg met 0,2 miljard euro tot 5,7 miljard euro.

Nettowinst
in miljoenen euro's

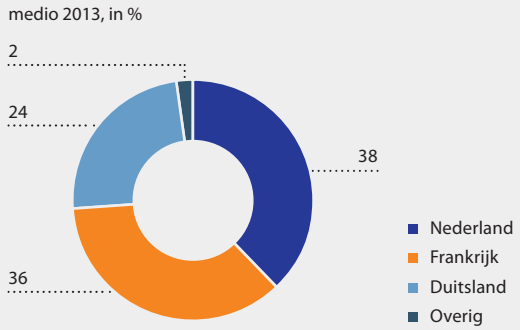
Ontwikkelingen op de Nederlandse vastgoedmarkt

De ontwikkelingen in de reële economie in de eerste helft van 2013 hebben hun weerslag op de markt voor vastgoed. Oplopende werkloosheid en koopkrachtdaling raken consumenten. Het bedrijfsleven investeert minder en de export hapert. De gebruikersvraag is hierdoor laag. Daarnaast is in alle vastgoeddeelmarkten zichtbaar dat de leegstand oploopt. De onderdelen van Rabo Vastgoedgroep worden door deze ontwikkelingen geraakt. De schaarse lichtpuntjes zijn niet voldoende om verbeteringen aan te brengen in de aanhoudend slechte markt-omstandigheden.

De koopwoningmarkt kenmerkt zich de afgelopen jaren door dalende woningprijzen en -transacties en een sterke terugval van de nieuwbouwactiviteiten. De overheid heeft inmiddels de nodige hervormingen doorgevoerd in een poging om de woningmarkt op termijn weer vlot te trekken; vanaf 1 januari 2013 moeten nieuwe hypotheken in 30 jaar volledig worden afgelost om voor hypotheekrenteaftrek in aanmerking te komen. Omdat dit voor nieuwe hypothecaire leningen voor de klant resulteert in een hogere maandlast en een lagere leencapaciteit in vergelijking met oude hypotheekvormen, heeft dit op korte termijn een neerwaartse prijsdruk tot gevolg. Vooral de startersmarkt ondervindt hiervan de negatieve effecten. Uiteindelijk versterkt dat de impasse in de woningmarkt. Vooruitkijkend naar de toekomst is het perspectief echter beter. De betaalbaarheid van woningen is verbeterd door de recente prijsdalingen van woningen, de lage hypotheekrente en de lagere overdrachtsbelasting. In de eerste helft van

2013 stabiliseerden de transactieaantallen. Dit wijst er mogelijk op dat de bodem van de woningmarkt in zicht is. Helaas helpen de zwakke economische omstandigheden met een oplopende werkloosheid niet mee aan het herstel.

Verkochte woningen per land

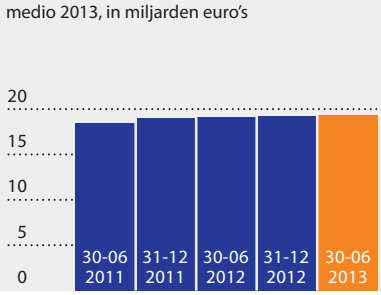
Marktomstandigheden drukken Nederlandse woningverkoop

Bouwfonds Property Development, in Nederland actief onder de naam Bouwfonds Ontwikkeling, ontwikkelt integrale woongebieden in Nederland, Frankrijk en Duitsland. De moeilijke marktomstandigheden leidden ertoe dat Bouwfonds Ontwikkeling in Nederland slechts 663 (1.167) woningen verkocht. Ook in de Franse markt waren de gevolgen van de fiscale wijzigingen voelbaar en werden er minder woningen verkocht in vergelijking met de eerste helft van vorig jaar. De Duitse woningmarkt bleef onverminderd goed en het aantal verkochte woningen steeg verder onder invloed van een lage hypotheekrente en een hoog consumentenvertrouwen. In de eerste helft van 2013 verkocht Bouwfonds Property Development in totaal 1.749 (2.506) woningen.

Afbouw MAB Development

Binnen Rabo Vastgoedgroep is MAB Development de ontwikkelaar van commercieel vastgoed. In de eerste helft van 2013 is besloten de activiteiten in de projectontwikkeling van commercieel vastgoed geleidelijk en prudent af te bouwen. Markt- en toekomstontwikkelingen met betrekking tot projectontwikkeling van commercieel vastgoed vormen de basis voor dit besluit. Voor MAB Development betekent dit dat de lopende projecten worden afgerond en dat er geen nieuwe projecten meer worden opgestart. Het gevolg is dat de omvang van MAB Development sterk wordt gereduceerd. Voor de afvloeiing van personeel is bij de Gemeenschappelijke Ondernemingsraad van Rabo Vastgoedgroep een adviesaanvraag ingediend en van een positief advies voorzien. Inmiddels zijn alle medewerkers geïnformeerd over de individuele gevolgen van dit besluit.

Kredietportefeuille FGH Bank

Kredietportefeuille FGH Bank stabiel

FGH Bank richt zich op het financieren van commercieel vastgoed en is actief in de kantoren-, winkel-, bedrijfsruimten- en vastgoedbeleggingsmarkt, met name in Nederland. Naast beleggingen in commercieel vastgoed financiert FGH Bank ook projecten. Dat betreft zowel nieuwbouw- als renovatie- en transformatiefinancieringen. De bank bedient de lokale vastgoedmarkten vanuit acht regiokantoren verdeeld over het hele land. Daarnaast wordt FGH Bank door de lokale Rabobanken en diverse andere Rabobankonderdelen als kennis- en expertisecentrum ingeschakeld voor vastgoedvraagstukken. In de eerste helft van 2013 bleef de kredietportefeuille van FGH Bank ongeveer stabiel op 19,3 (19,2) miljard euro. In maart publiceerde FGH Bank het FGH Vastgoedbericht 2013. Hierin signaleert FGH Bank een toenemende interesse in renovatie en transformatie. FGH Bank is positief over de effecten hiervan. Verouderde of leegstaande gebouwen worden hiermee weer bruikbaar in het licht van huidige maatstaven of krijgen een andere functie. Ook staat FGH Bank in dit rapport stil bij het vormen van coalities. Coalities zijn nodig om tot gezamenlijke oplossingen te komen voor sectorbrede vraagstukken.

Stijging beheerd vermogen Bouwfonds REIM

Bouwfonds REIM biedt onderscheidende beleggingsproducten voor beleggers in de sectoren woningen en commercieel vastgoed, parkeergarages, communicatie-infrastructuur en landbouw en boerderijen. In de eerste helft van 2013 vergrootte het Bouwfonds European Residential Fund zijn portefeuille met appartementencomplexen in Nederland, Duitsland en Denemarken. Het fonds heeft medio 2013 ongeveer 600 miljoen euro geïnvesteerd in onroerend goed. Daarnaast heeft het Bouwfonds European Real Estate Parking Fund II in het tweede kwartaal een definitieve closing gehouden. Inmiddels heeft het fonds voor ongeveer 60 miljoen euro geïnvesteerd in parkeergarages. Daarnaast was er ook sprake van uitstroom van vermogen, per saldo steeg in de eerste zes maanden van 2013 het beheerd vermogen bij Bouwfonds REIM tot 5,7 (5,5) miljard euro.

Resultaatontwikkeling vastgoed

Resultaten

in miljoenen euro's	2013-I	2012-I	Mutatie
Rente	163	149	9%
Provisies	16	17	-6%
Overige resultaten	-113	134	
Totale baten	66	300	-78%
Personeelskosten	96	94	2%
Andere beheerskosten	67	42	60%
Afschrijvingen	5	5	
Totale bedrijfslasten	168	141	19%
Brutoresultaat	-102	159	
Waardeveranderingen	153	99	55%
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	-255	60	
Belastingen	-57	12	
Halfjaarwinst Rabo Vastgoedgroep[4]	-198	48	
Belang derden	0	1	
Nettoresultaat Rabo Vastgoedgroep[4]	-198	47	
Overige	9	-6	
Nettowinst vastgoeddivisie[4]	-189	41	
Waardeveranderingen (in basispunten)	180	105	71%
Aantal verkochte woningen	1.749	2.506	-30%
Overige gegevens (in miljarden euro's)	30-jun-2013	31-dec-2012	
Kredietportefeuille	19,3	19,2	1%
Beheerd vermogen	5,7	5,5	4%
Aantal medewerkers (in fte)	1.547	1.528	1%

4 'Halfjaarwinst Rabo Vastgoedgroep' en het 'Nettoresultaat Rabo Vastgoedgroep' komen overeen met de resultaten die Rabo Vastgoedgroep zelf publiceert. De 'Nettowinst vastgoeddivisie' is inclusief de amortisatie- en financieringslasten door de overname van onderdelen van Bouwfonds en de verschillen in de waarderingsgrondslagen.

Toelichting resultaatontwikkeling vastgoed

Baten dalen met 78%

De totale baten van Rabo Vastgoedgroep daalden in de eerste helft van 2013 met 78% tot 66 (300) miljoen euro. Afwaarderingen op grondposities vormden in overwegende mate de verklaring voor de daling van de overige resultaten met 247 miljoen euro tot -113 (134) miljoen euro. Als gevolg van een verbetering van de marges op nieuwe leningen en verlengingen steeg het renteresultaat met 9% tot 163 (149) miljoen euro. Het aantal verstrekkingen lag op ongeveer hetzelfde lage niveau als in de eerste helft van 2012; hierdoor waren de provisies stabiel op 16 (17) miljoen euro.

Bedrijfslasten namen door bijzondere omstandigheden toe met 19%

De totale bedrijfslasten van Rabo Vastgoedgroep namen in de eerste zes maanden van 2013 met 19% toe tot 168 (141) miljoen euro. In lijn met de ontwikkeling van de personele bezetting was er sprake van een lichte stijging van de personeelskosten met 2% tot 96 (94) miljoen euro. Het vormen van een reorganisatievoorziening voor de afbouw van de activiteiten van MAB Development droeg in belangrijke mate bij aan de stijging van de andere beheerskosten met 60% tot 67 (42) miljoen euro. De afschrijvingskosten bleven stabiel op 5 (5) miljoen euro.

Waardeveranderingen bedragen 180 basispunten

Door de voortdurende ongunstige omstandigheden op de Nederlandse vastgoedmarkt namen de waardeveranderingen toe. De waardeveranderingen bij Rabo Vastgoedgroep kwamen uit op 153 (99) miljoen euro. Uitgedrukt in basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille bedroegen de waardeveranderingen 180 (105) basispunten. De onttrekkingen uit de kredietvoorzieningen zijn nog steeds beperkt.

Halfjaarcijfers

Geconsolideerde balans

in miljoenen euro's	30-jun-2013	31-dec-2012	30-jun-2012
Activa			
Geldmiddelen en kasequivalenten	45.181	68.103	68.154
Vorderingen op andere banken	34.091	35.386	34.103
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	6.843	6.387	7.511
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	5.381	5.911	7.209
Derivaten	47.774	65.423	65.411
Kredieten aan cliënten	479.180	485.299	488.444
Voor verkoop beschikbare financiële activa	51.217	50.425	53.469
Tot einde looptijd aangehouden financiële activa	-	-	51
Investeringen in geassocieerde deelnemingen	3.541	3.649	3.487
Immateriële vaste activa	2.279	2.343	2.994
Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen	7.058	6.500	6.494
Vastgoedbeleggingen	1.393	1.489	756
Acute belastingvorderingen	1.057	597	777
Uitgestelde belastingvorderingen	893	903	1.015
Overige activa	11.236	9.900	12.321
Vaste activa aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten	1.264	8.338	16.624
Totaal activa	*698.388*	*750.653*	*768.820*

in miljoenen euro's	30-jun-2013	31-dec-2012	30-jun-2012
Verplichtingen			
Schulden aan andere banken	19.892	27.059	28.690
Toevertrouwde middelen	339.844	334.271	340.935
Uitgegeven schuldpapieren	197.891	223.336	227.892
Derivaten en overige handelsverplichtingen	59.248	74.800	72.141
Overige schulden	11.883	11.077	11.320
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waarde-veranderingen in de winst-en-verliesrekening	21.785	24.091	25.417
Voorzieningen	742	752	729
Acute belastingverplichtingen	222	205	305
Uitgestelde belastingverplichtingen	339	186	329
Achtergestelde schulden	5.203	5.407	2.673
Verplichtingen aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten	681	7.216	15.000
Totaal verplichtingen	*657.730*	*708.400*	*725.431*
Eigen vermogen			
Eigen vermogen Rabobank Nederland en lokale Rabobanken	24.404	25.484	25.000
Eigenvermogensinstrumenten rechtstreeks uitgegeven			
- Rabobank Ledencertificaten	6.243	6.672	6.607
- Capital Securities	7.040	7.114	7.634
	13.283	*13.786*	*14.241*
Eigenvermogensinstrumenten uitgegeven door dochtermaatschappijen			
- Capital Securities	229	236	238
- Trust Preferred Securities III tot en met VI	1.315	1.340	1.355
	1.544	*1.576*	*1.593*
Overige belangen van derden	1.427	1.407	2.555
Totaal eigen vermogen	*40.658*	*42.253*	*43.389*
Totaal verplichtingen en eigen vermogen	*698.388*	*750.653*	*768.820*

Verkorte geconsolideerde winst-en-verliesrekening

in miljoenen euro's	1e halfjaar 2013	1e halfjaar 2012
Rente	4.455	4.473
Provisies	1.046	1.169
Overige resultaten	944	1.241
Totaal baten	*6.445*	*6.883*
Personeelskosten	2.634	2.773
Andere beheerskosten	1.352	1.364
Afschrijvingen	257	254
Bedrijfslasten	*4.243*	*4.391*
Waardeveranderingen	1.106	1.096
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	*1.096*	*1.396*
Belastingen	82	180
Nettowinst van voortgezette bedrijfsactiviteiten	*1.014*	*1.216*
Nettowinst van beëindigde bedrijfsactiviteiten	98	71
Nettowinst	*1.112*	*1.287*
Waarvan toekomend aan Rabobank Nederland en lokale Rabobanken	550	660
Waarvan toekomend aan houders Rabobank Ledencertificaten	161	165
Waarvan toekomend aan Capital Securities	340	371
Waarvan toekomend aan Trust Preferred Securities III tot en met VI	34	38
Waarvan toekomend aan overige belangen van derden	27	53
Nettowinst over de periode	*1.112*	*1.287*

Geconsolideerd overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten

in miljoenen euro's	1e halfjaar 2013	1e halfjaar 2012
Nettowinst over de periode	1.112	1.287
Niet-gerealiseerde resultaten na belasting voortvloeiend in de periode die naar de winst-of-verliesrekening worden overgeboekt wanneer aan specifieke voorwaarden is voldaan:		
Omrekeningsreserves vreemde valuta		
Valutaomrekeningsverschillen	-98	37
Herwaarderingsreserve - Voor verkoop beschikbare financiële activa		
Valutaomrekeningsverschillen	-12	-6
Wijzigingen geassocieerde deelnemingen	-45	27
Wijzigingen in reële waarde	-55	-225
Amortisatie als gevolg van gereclassificeerde activa	22	29
Naar nettowinst overgebrachte resultaten	-20	-24
Herwaarderingsreserve - Deelnemingen		
Wijzigingen in reële waarde	-4	-5
Belangen van derden		
Valutaomrekeningsverschillen	-5	34
Mutatie AFS-herwaarderingsreserve	-	19
Herwaarderingsreserve - Kasstroomafdekkingen		
Wijzigingen in reële waarde	-767	483
Naar nettowinst overgeboekte resultaten	765	-395
Niet-gerealiseerde resultaten na belasting voortvloeiend in de periode die niet naar de winst-of-verliesrekening zullen worden overgeboekt:		
Herwaarderingen van de netto verplichting u.h.v. pensioenrechten		
Herwaarderingen	-652	-1.094
Totale baten en lasten over het boekjaar direct opgenomen in het eigen vermogen	*-871*	*-1.120*
Totaal baten en lasten	*241*	*167*
Waarvan toekomend aan Rabobank Nederland en lokale Rabobanken	-316	-513
Waarvan toekomend aan houders Rabobank Ledencertificaten	161	165
Waarvan toekomend aan Capital Securities	340	371
Waarvan toekomend aan Trust Preferred Securities III tot en met VI	34	38
Waarvan toekomend aan overige belangen van derden	22	106
Totaal baten en lasten	*241*	*167*

Verkort geconsolideerd vermogensoverzicht

in miljoenen euro's	Eigen vermogen Rabobank Nederland en lokale Rabobanken	Eigen vermogens-instrumenten rechtstreeks uitgegeven	Eigen vermogens-instrumenten uitgegeven door dochter-maatschappijen	Overige belangen derden	Totaal
Stand per 31 december 2011	*26.500*	*14.259*	*1.566*	*2.676*	*45.001*
Stelselwijziging IAS 19R	-709	-	-	-	-709
Stand per 1 januari 2012	*25.791*	*14.259*	*1.566*	*2.676*	*44.292*
Totaal baten en lasten	-513	527	47	106	167
Betalingen op Rabobank Ledencertificaten, Trust Preferred Securities III tot en met VI en Capital Securities	-	-527	-47	-	-574
Uitbreiding belang Obvion	113	-	-	-293	-180
Overige	-391	-18	27	66	-316
Stand per 30 juni 2012	*25.000*	*14.241*	*1.593*	*2.555*	*43.389*
Stand per 1 januari 2013	25.484	13.786	1.576	1.407	42.253
Totaal baten en lasten	-316	493	42	22	241
Betalingen op Rabobank Ledencertificaten, Trust Preferred Securities III tot en met VI en Capital Securities	-	-493	-42	-	-535
Gedurende het jaar teruggenomen Rabobank Leden-certificaten	-	-429	-	-	-429
Aflossing Capital Securities	-14	-83	-	-	-97
Overige	-750	9	-32	-2	-775
Stand per 30 juni 2013	*24.404*	*13.283*	*1.544*	*1.427*	*40.658*

Verkort geconsolideerd kasstroomoverzicht

in miljoenen euro's	1e halfjaar 2013	1e halfjaar 2012
Bedrijfsresultaat vóór belastinglasten van voortgezette bedrijfsactiviteiten	1.096	1.396
Bedrijfsresultaat vóór belastinglasten van beëindigde bedrijfsactiviteiten	156	106
Niet-geldelijke posten opgenomen in het bedrijfsresultaat vóór belastinglasten	1.116	954
Nettomutatie in operationele bedrijfsmiddelen	17.086	-25.960
Nettomutatie in verplichtingen uit hoofde van operationele activiteiten	-39.217	29.055
Overige	304	-5.282
Nettokasstroom uit bedrijfsactiviteiten	*-19.459*	*269*
Nettokasstroom uit investeringsactiviteiten	-2.164	-1.832
Nettokasstroom uit financieringsactiviteiten	-1.147	-753
Nettomutatie in geldmiddelen en kasequivalenten	*-22.770*	*-2.316*
Geldmiddelen en kasequivalenten per 1 januari	68.103	70.430
Nettomutatie in geldmiddelen en kasequivalenten	-22.770	-2.316
Koersverschillen vreemde valuta op geldmiddelen en kasequivalenten	-152	40
Geldmiddelen en kasequivalenten per 30 juni	*45.181*	*68.154*

Toelichting op de halfjaarcijfers

Algemeen

De geconsolideerde halfjaarcijfers van de Rabobank Groep zijn opgesteld volgens International Financial Reporting Standards zoals goedgekeurd door de Europese Unie en worden gepresenteerd conform IAS 34 Interim Financial Reporting. Alle bedragen luiden in miljoenen euro's tenzij anders staat vermeld.

De Rabobank Groep maakt bij het publiceren van de halfjaarcijfers gebruik van de mogelijkheid tot verkorten van de geconsolideerde balans, de geconsolideerde winst-en-verliesrekening, geconsolideerd vermogensoverzicht en het geconsolideerde kasstroomoverzicht.

Grondslagen voor financiële verslaggeving

Met inachtneming van de gewijzigde en nieuwe IFRS-standaarden zijn hieronder de belangrijkste grondslagen voor financiële verslaggeving vermeld die bij het opstellen van de geconsolideerde jaarrekening 2012 en deze halfjaarcijfers zijn toegepast. Als gevolg van het verkort weergeven van de primaire overzichten kan het voorkomen dat bepaalde termen in onderstaande grondslagen voor financiële verslaggeving niet naar de primaire overzichten zijn te herleiden.

Nieuwe en gewijzigde standaarden uitgegeven door de IASB en bekrachtigd door de Europese Unie

IFRS 13 Waardering tegen reële waarde

Deze standaard bevat één enkel IFRS-kader voor het bepalen van de reële waarde en een uitvoerige leidraad voor de waardering tegen reële waarde van zowel financiële als niet-financiële activa en verplichtingen. IFRS 13 is van toepassing wanneer een andere IFRS waarderingen tegen reële waarde of informatieverschaffing over waarderingen tegen reële waarde voorschrijft of toestaat. De belangrijkste impact voor de Rabobank is de waardering van derivaten waarbij rekening moet worden gehouden met het tegenpartijrisico. Voor activa gebruikte de Rabobank voorheen met name historische informatie om dit risico in te schatten.

Onder IFRS 13 maakt de Rabobank meer gebruik van de meest recente marktinformatie om dit risico te kwantificeren, zoals CDS curves en Monte Carlo simulaties. Daarnaast is rekening gehouden met onze eigen kredietwaardigheid.

Deze standaard is van kracht per 1 januari 2013, sommige van de additionele toelichtingsvereisten zijn in IAS 34.16A(j) opgenomen en toegelicht in de paragraaf Reële waarden van financiële activa en verplichtingen.

IAS 1 Presentatie van de jaarrekening – Presentatie van posten van niet-gerealiseerde resultaten

Deze aanpassing is van kracht per 1 januari 2013 en betreft enkel een presentatiewijziging. In het geconsolideerd overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten zijn de niet-gerealiseerde resultaten die niet naar de winst-en-verliesrekening zullen worden overgeboekt separaat gepresenteerd.

IAS 19R Personeelsbeloningen

In juni 2011 heeft de IASB verbeteringen gepubliceerd van de vereisten inzake de verantwoording van vergoedingen na uitdiensttreding. Het gaat om omvangrijke wijzigingen, die als volgt kunnen worden samengevat:

- Pensioenoverschotten en -tekorten dienen volledig in de balans te worden opgenomen, rekening houdend met de limiet genoemd in IAS 19.64. Het uitstelmechanisme dat als de corridormethode bekendstond, is geschrapt. De actuariële winsten en verliezen, die in de gewijzigde IAS 19 als herwaarderingen worden aangeduid, dienen zodra ze zich voordoen in de niet-gerealiseerde resultaten te worden opgenomen en mogen niet in een latere periode naar de winst-en-verliesrekening worden overgeboekt.
- Bij wijziging van een regeling dienen backservicekosten te worden verantwoord. Nog niet onvoorwaardelijk geworden uitkeringen mogen niet langer over de wachtperiode worden gespreid.

- De jaarlijkse kosten voor een gefinancierde vergoedingsregeling omvatten nettorentelasten of -baten, die worden berekend door de disconteringsvoet aan het begin van het jaar op het actief of de verplichting uit hoofde van de toegezegdpensioenregeling toe te passen.
- Het onderscheid tussen korte- en langetermijnpersoneelsbeloningen wordt gemaakt op grond van het verwachte tijdstip van afwikkeling in plaats van op het recht van de werknemer.
- Middellange- en langetermijnbeloningsregelingen dienen op dezelfde wijze als pensioenen te worden opgenomen en gewaardeerd. Alle actuariële winsten en verliezen en backservicekosten worden echter onverminderd in de winst-en-verliesrekening verantwoord.
- Een ontslagvergoeding wordt opgenomen:
  - zodra de entiteit kosten van een herstructurering binnen het toepassinggebied van IAS 37 Voorzieningen, voorwaardelijke verplichtingen en voorwaardelijke activa opneemt waaronder de betaling van ontslagvergoedingen is begrepen; of
  - zodra de entiteit het aanbod van de ontslagvergoedingen niet langer kan intrekken, indien dit tijdstip eerder is.
- Er is extra informatieverschaffing vereist inzake de kenmerken van vergoedingsregelingen, de in de jaarrekening opgenomen bedragen en de risico's die met toegezegdpensioenregelingen en collectieve regelingen van meer werkgevers samenhangen.

IFRS 7 Financiële instrumenten: informatieverschaffing/IAS 32 Financiële instrumenten: presentatie – Saldering van financiële activa en financiële verplichtingen
Met de wijziging in IFRS 7 wordt beoogd de verstrekking van aanvullende kwantitatieve informatie over de saldering van financiële activa en financiële verplichtingen verplicht te stellen, zodat gebruikers de uit hoofde van IFRS verstrekte gegevens en de uit hoofde van de Generally Accepted Accounting Principles (GAAP) van de Verenigde Staten verstrekte gegevens beter met elkaar kunnen vergelijken en op elkaar kunnen doen aansluiten. Deze wijziging is van kracht per 1 januari 2013 en heeft geen invloed op het resultaat of het eigen vermogen.

IAS 12 Winstbelastingen - Uitgestelde belastingen: Realisatie van onderliggende activa
Het doel van de wijzigingen in IAS 12 is in een uitzondering op het in IAS 12 vastgelegde waarderingsprincipe te voorzien in de vorm van een weerlegbaar vermoeden dat de boekwaarde van een tegen reële waarde gewaardeerde vastgoedbelegging via verkoop zou worden gerealiseerd en dat een entiteit van het op de verkoop van het onderliggende actief toepasselijke belastingtarief zou moeten gebruikmaken. Deze wijziging is van kracht per 1 januari 2013 en heeft geen invloed op het resultaat of het eigen vermogen.

Wijzigingen in IFRS 1 Overheidsleningen
De wijziging van IFRS 1 betreft de verwerking van overheidsleningen met een rentevoet die lager is dan de marktrentevoet door een eerste toepasser van IFRS. Op de overgangsdatum naar IFRS moeten alle overheidsleningen als financiële verplichting of als eigenvermogensinstrument worden geclassificeerd in overeenstemming met IAS 32 Financiële instrumenten: Presentatie. Deze wijziging is niet van toepassing voor de Rabobank.

Verbeteringen in International Financial Reporting Standards cyclus 2009-2011 (de verbeteringen)
Doel van de verbeteringen is niet dringende, maar noodzakelijke kwesties te behandelen die door de IASB tijdens de in 2009 begonnen projectcyclus zijn besproken op het gebied van inconsistenties in IFRS of onduidelijke formuleringen. Drie verbeteringen, namelijk de wijzigingen in bijlage D van IFRS 1, IAS 16 en IAS 34, zijn verduidelijkingen of verbeteringen van de desbetreffende standaarden. De andere drie verbeteringen, namelijk de wijzigingen in IFRS 1, IAS 1 en IAS 32, omvatten veranderingen in de bestaande vereisten of bijkomende leidraden betreffende de uitvoering van die vereisten.

IFRIC 20 Afgravingskosten tijdens de productiefase van een dagbouwmijn
Het doel van IFRIC 20 is een leidraad te verschaffen, zowel voor de opname van afgravingskosten tijdens de productiefase als een actief, als voor de eerste en latere waardering van het geactiveerde afgravingswerk om ervoor te zorgen dat entiteiten minder uiteenlopende werkwijzen gaan volgen voor de administratieve verwerking van afgravingskosten die tijdens de productiefase van een dagbouwmijn worden gemaakt. Deze leidraad is niet van toepassing voor de Rabobank.

Nieuwe en gewijzigde standaarden uitgegeven door de IASB, bekrachtigd door de Europese Unie, maar nog niet van toepassing

IFRS 10 Geconsolideerde jaarrekening
Deze standaard vervangt de consolidatiebepalingen van de huidige IAS 27 en SIC 12. IFRS 10 heeft belangrijke consequenties voor de afweging wanneer een onderneming 'control' heeft in een andere entiteit. De mogelijke invloed van deze aanpassingen wordt nog onderzocht. Momenteel is de verwachting dat de consolidatiekring niet materieel zal wijzigen. Deze standaard is van kracht per 1 januari 2014.

IFRS 11 Gezamenlijke overeenkomsten
De IASB heeft in mei 2011 een standaard met betrekking tot joint ventures gepubliceerd, die IAS 31 en SIC 13 vervangen. Proportionele consolidatie van joint ventures wordt niet langer toegestaan. Alle belangen in joint ventures dienen volgens de equity methode te worden verwerkt. Met deze wijziging is convergentie met US GAAP bereikt. Voor het overige zijn de regels voor een groot deel hetzelfde als onder IAS 31. De Rabobank beoordeelt momenteel de gevolgen van deze nieuwe standaard. Deze standaard is van kracht per 1 januari 2014.

IFRS 12 Informatieverschaffing over belangen in andere entiteiten
Het doel van IFRS 12 is om gebruikers van de jaarrekening in staat te stellen om het doel en de bijbehorende risico's van belangen in andere entiteiten te beoordelen. En daarnaast de effecten van die belangen op de financiële positie, prestatie en kasstromen te beoordelen. Dit betreft additionele informatieverschaffing en heeft geen invloed op het resultaat en het eigen vermogen. Deze standaard is van kracht per 1 januari 2014.

Wijzigingen aan IFRS 10, IFRS 11 en 12 Overgangsbepalingen
Deze wijzigingen aan IFRS 10 De geconsolideerde jaarrekening, IFRS 11 Gezamenlijke overeenkomsten en IFRS 12 Informatieverschaffing over betrokkenheid bij andere entiteiten, hebben tot doel om de overgang naar de nieuwe standaarden te vereenvoudigen. De informatie over de specifieke rubrieken die wordt vereist door IAS 8.20 wordt beperkt tot de meest recente vergelijkende periode. De ingangsdatum van de wijziging is gelijk aan deze van de nieuwe standaarden (die hierboven zijn beschreven), namelijk 1 januari 2014.

IAS 27 Enkelvoudige jaarrekening
Dit is een heruitgave van IAS 27. De vereisten voor consolidatie die voorheen opgenomen waren in IAS 27, zijn opgenomen in IFRS 10. De aangepaste standaard is bedoeld voor de enkelvoudige jaarrekening van entiteiten die ook een geconsolideerde jaarrekening opstellen. Deze standaard is van kracht per 1 januari 2014.

IAS 28 Investeringen in geassocieerde deelnemingen
In IAS 28 is de accounting voor investeringen in geassocieerde deelnemingen vastgelegd en beschrijft de vereisten voor het verwerken van investeringen in geassocieerde deelnemingen en joint ventures volgens de equity methode. Deze standaard is van kracht per 1 januari 2014.

Nieuwe en gewijzigde standaarden uitgegeven door de IASB, maar nog niet bekrachtigd door de Europese Unie

Investment entities (Amendments to IFRS 10, IFRS 12 en IAS 27)
Recoverable Amount Disclosures for Non-Financial Assets (Amendments to IAS 36)
IFRIC Interpretation 21 Levies

Hoewel deze nieuwe vereisten momenteel geanalyseerd worden en de impact nog niet bekend is, verwacht de Rabobank Groep niet dat de invoering van deze gewijzigde standaarden een significant effect zal hebben op het resultaat en het eigen vermogen.

IFRS 9 Financiële instrumenten
In 2009 is IFRS 9 Financiële instrumenten gepubliceerd, welke oorspronkelijk van toepassing was vanaf 2013. Echter in december 2011 heeft de International Accounting Standards Board besloten deze standaard aan te passen en de verplichte toepassing van IFRS 9 uit te stellen tot 2015. Toepassing van IFRS 9 kan een significante impact hebben op het resultaat en vermogen, dit wordt momenteel onderzocht.

De halfjaarrekening wordt opgesteld op basis van de hierna opgenomen grondslagen. De overige activa en passiva worden voor zover niet anders vermeld op basis van de historische kosten verantwoord.

Veranderingen in waarderingsgrondslagen en presentatie
De gewijzigde standaard IAS 19 is retrospectief toegepast en het effect op de vergelijkende cijfers is als volgt:

In miljoenen euro's	31-dec-2012	30-jun-2012	1-jan-2012
Effect op eigen vermogen			
Eigen vermogen voor de toepassing van de gewijzigde standaard	44.627	45.219	45.001
Verandering overige activa	-2.039	-2.150	-945
Verandering overige schulden	1.126	289	-
Verandering uitgestelde belastingverplichtingen	791	609	236
	-2.374	*-1.830*	*-709*
Eigen vermogen na toepassing van de gewijzigde standaard	*42.253*	*43.389*	*44.292*

Effect op nettoresultaat:	1e halfjaar 2012
Nettoresultaat voor de toepassing op de gewijzigde standaard	1.314
Effect op rente	22
Effect op personeelskosten	-58
Belastingen	9
Nettoresultaat na toepassing van de gewijzigde standaard	*1.287*

Effect op overzicht gerealiseerde en niet gerealiseerde resultaten:	1e halfjaar 2012
Totaal bedrag opgenomen in eigen vermogen voor de toepassing van de gewijzigde standaard	1.288
Herberekening van de pensioenverplichting	-1.495
Belastingeffect	374
Totaal bedrag direct opgenomen in eigen vermogen na toepassing van de gewijzigde standaard	*167*

In het geconsolideerd overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten zijn de niet-gerealiseerde resultaten die niet naar de winst-en-verliesrekening zullen worden overgeboekt separaat gepresenteerd als gevolg van een wijziging in IAS 1.

De nieuwe standaard IFRS 13 is prospectief toegepast en heeft voor de Rabobank tot gevolg dat een nieuwe methode voor het schatten van het tegenpartijrisico van derivaten is toegepast vanaf 1 januari 2013. Hierdoor is de post 'Derivaten' aan de actiefzijde met 138 en aan de passiefzijde van de balans met 75 afgenomen. De overige resultaten zijn in de verkorte geconsolideerde winst-en-verliesrekening met hetzelfde bedrag gedaald.

Oordelen en schattingen
Het opstellen van de halfjaarrekening vereist dat het management schattingen doet en aannames hanteert die van invloed zijn op de gerapporteerde bedragen van activa en verplichtingen, op de rapportering van voorwaardelijke activa en verplichtingen op de datum van de halfjaarrekening en op de gerapporteerde bedragen van baten en lasten gedurende de verslagperiode. Het betreft met name het vaststellen van de voorzieningen, belastingen, consolidatie, het bepalen van reële waarden van activa en passiva en het vaststellen van bijzondere waardeverminderingen. Hierbij worden de situaties beoordeeld, gebaseerd op beschikbare financiële gegevens en informatie. Hoewel deze schattingen worden gedaan op basis van de meest zorgvuldige beoordeling door het management van actuele gebeurtenissen en acties, kunnen de daadwerkelijke resultaten afwijken van deze schattingen. Door verslechterde marktomstandigheden voor zowel woningen als commercieel vastgoed en het beperkte aantal transacties zijn de onzekerheden met betrekking tot de waardering van vastgoed (grondposities, onderhanden werk, gereed product en vastgoedbeleggingen) en vastgoedfinancieringen toegenomen. De waardering van vastgoed kent verschillende aannames en waarderingstechnieken. Het gebruik van verschillende aannames en technieken kan, door het subjectieve karakter, tot verschillende uitkomsten leiden.

Deze halfjaarrekening is opgesteld op basis van continuïteit en er zijn geen aanwijzingen waaruit geconcludeerd zou moeten worden dat dit anders wordt.

Groepshalfjaarcijfers

Dochterondernemingen

De dochterondernemingen, dat wil zeggen de ondernemingen en overige entiteiten (inclusief voor een bijzonder doel opgerichte entiteiten - special purpose entities - waarbij de Rabobank, direct of indirect, zeggenschap heeft over het financiële en operationele beleid) zijn geconsolideerd. De activa, verplichtingen en resultaten van deze ondernemingen zijn volledig geconsolideerd.

Dochterondernemingen worden geconsolideerd per de datum waarop de effectieve zeggenschap overgaat op de Rabobank en worden niet langer geconsolideerd per de datum waarop deze zeggenschap eindigt. Alle onderlinge transacties, saldi en ongerealiseerde winsten en verliezen op transacties tussen dochterondernemingen van de Rabobank Groep zijn bij de consolidatie geëlimineerd.

Interne aansprakelijkstelling (kruislingse garantieregeling)

Er bestaat tussen een aantal rechtspersonen dat behoort tot de Rabobank Groep een interne verhouding van aansprakelijkstelling als bedoeld in de Wet op het financieel toezicht (Wft). De regeling houdt in dat in geval van een tekort aan middelen van een deelnemende instelling om haar verplichtingen tegenover haar crediteuren na te komen, de overige deelnemers de middelen van die instelling moeten aanvullen om deze instelling in staat te stellen haar verplichtingen jegens haar crediteuren na te komen.

De deelnemers zijn:

- De lokale Rabobanken, leden van de Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A.
- Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A. (Rabobank Nederland) te Amsterdam
- Rabohypotheekbank N.V. te Amsterdam
- Raiffeisenhypotheekbank N.V. te Amsterdam
- Schretlen & Co N.V. te Amsterdam
- De Lage Landen International B.V. te Eindhoven
- De Lage Landen Financiering B.V. te Eindhoven
- De Lage Landen Trade Finance B.V. te Eindhoven
- De Lage Landen Financial Services B.V. te Eindhoven

Joint ventures

Het belang van de Rabobank in entiteiten waarover de zeggenschap wordt gedeeld, wordt proportioneel geconsolideerd. Bij deze methode neemt de Rabobank in de relevante onderdelen van de halfjaarcijfers ook haar aandeel op in de baten en lasten, activa en verplichtingen en kasstromen van de afzonderlijke joint ventures.

Investeringen in geassocieerde deelnemingen

Investeringen in geassocieerde deelnemingen worden verantwoord op basis van de equity-methode. Hierbij wordt het aandeel van de Rabobank in de winsten of verliezen, met inachtneming van de Rabobank grondslagen, na de verwerving, van deelnemingen verantwoord in de winst-en-verliesrekening, en haar aandeel in de mutaties in reserves na de verwerving wordt verantwoord in reserves. De cumulatieve mutaties na de verwerving worden aangepast in de kostprijs van de investering.

Geassocieerde deelnemingen zijn entiteiten waarop de Rabobank invloed van betekenis heeft en waarin ze normaliter tussen de 20% en 50% van de stemrechten houdt, maar waarover ze geen zeggenschap heeft. Ongerealiseerde winsten op transacties tussen de Rabobank en haar deelnemingen worden geëlimineerd overeenkomstig de omvang van het belang van de Rabobank in de geassocieerde deelnemingen; ongerealiseerde verliezen worden eveneens geëlimineerd tenzij de transactie aanwijzingen oplevert voor een bijzondere waardevermindering van het overgedragen actief.

De investering van de Rabobank in geassocieerde deelnemingen omvat mede goodwill bij de verwerving. Indien het aandeel van de Rabobank in de verliezen van een deelneming gelijk is aan of groter dan haar belang in de deelneming, verantwoordt de Rabobank geen verdere verliezen tenzij de Rabobank verplichtingen is aangegaan of betalingen heeft gedaan ten behoeve van de deelnemingen.

Afgeleide financiële instrumenten en hedging

Algemeen

Afgeleide financiële instrumenten (derivaten) omvatten over het algemeen vreemdevaluta-contracten, valuta- en rentefutures, forward rate agreements, valuta- en renteswaps en valuta- en renteopties (zowel geschreven als verworven). Afgeleide financiële instrumenten kunnen hetzij aan een beurs verhandeld worden of over the counter (OTC) tussen de Rabobank en een

cliënt worden verhandeld. Alle derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde. De reële waarde wordt bepaald aan de hand van genoteerde marktprijzen, door handelaren aangeboden prijzen, modellering van contant gemaakte kasstromen en optiewaarderingsmodellen op basis van de actuele marktprijzen en contractuele prijzen voor de onderliggende instrumenten, alsmede de tijdswaarde van geld, rendementscurves, tegenpartijrisico, de eigen kredietwaardigheid en de volatiliteit van de onderliggende activa of verplichtingen. Alle derivaten worden opgenomen als activa wanneer hun reële waarde positief is en als verplichtingen wanneer hun reële waarde negatief is.

Derivaten die zijn besloten in overige financiële instrumenten worden als afzonderlijke derivaten behandeld indien de risico's en kenmerken ervan niet nauw samenhangen met die van het basiscontract en het basiscontract niet tegen reële waarde is opgenomen waarbij ongerealiseerde winsten en verliezen in de resultaten worden opgenomen.

Niet als afdekking gebruikte instrumenten
Wanneer de Rabobank derivaten voor handelsdoeleinden aangaat, worden gerealiseerde en ongerealiseerde winsten en verliezen verantwoord in 'Resultaten uit handelsactiviteiten'.

Afdekkingsinstrumenten
De Rabobank maakt tevens gebruik van afgeleide financiële instrumenten als onderdeel van haar balansbeheer teneinde renterisico's, kredietrisico's en valutarisico's te beheersen. De Rabobank maakt gebruik van de mogelijkheden die de EU heeft geboden door de carve-out in IAS 39. Door de carve-out kan op bepaalde posities wel fair value portfolio hedge accounting worden toegepast. Bij de effectiviteitsmeting wordt gebruikgemaakt van buckets.

Op de datum dat zij een afgeleid contract aangaat kan de Rabobank bepaalde derivaten aanwijzen als (1) een afdekking van de reële waarde van een op de balans opgenomen actief of verplichting (reëlewaardeafdekking); (2) een afdekking van een toekomstige kasstroom toe te rekenen aan een op de balans opgenomen actief of verplichting, een verwachte transactie of vaste verplichting (kasstroomafdekking); of (3) een afdekking van een netto-investering in een buitenlandse entiteit (netto-investeringsafdekking). Hedge accounting kan, voor op deze wijze aangewezen derivaten, worden gebruikt indien aan bepaalde criteria is voldaan.

De criteria waaraan een afgeleid financieel instrument moet voldoen voor verantwoording als afdekkingsinstrument omvatten mede:
- formele documentatie van het afdekkingsinstrument, de afgedekte positie, de doelstelling van de afdekking, de strategie en de afdekkingsrelatie wordt opgesteld voordat hedge accounting wordt toegepast;
- de afdekking is naar verwachting effectief (binnen een bandbreedte van 80% tot 125%) in het bereiken van compensatie van aan het afgedekte risico toe te rekenen veranderingen in reële waarde of kasstromen van de afgedekte positie gedurende de hele verslagperiode;
- de afdekking is vanaf het begin en continu effectief.

Wijzigingen in de reële waarde van derivaten die worden aangemerkt als reëlewaardehedge en die effectief blijken in relatie tot het afgedekte risico, worden opgenomen in de winst-en-verliesrekening, samen met de overeenkomstige wijziging in reële waarde van de afgedekte activa of verplichtingen die worden toegerekend aan die specifieke afgedekte risico's.

Wanneer de afdekking niet langer voldoet aan de criteria voor hedge accounting (reëlewaardehedgemodel), wordt de aanpassing van de boekwaarde van een afgedekt rentedragend financieel instrument geamortiseerd ten gunste of ten laste van de winst-en-verliesrekening over de periode tot einde van de gehedgde periode.

De aanpassing van de boekwaarde van een afgedekt eigenvermogensinstrument wordt verantwoord als eigen vermogen tot de afstoting van het eigenvermogensinstrument (netto-investeringsafdekking).

Wijzigingen in de reële waarde van derivaten die worden aangemerkt en kwalificeren als kasstroomafdekkingen en die effectief blijken in relatie tot het afgedekte risico, worden verantwoord in de afdekkingsreserve in het eigen vermogen, het niet-effectieve deel van wijzigingen in de reële waarde van de derivaten wordt verantwoord in de winst-en-verliesrekening.

Als de verwachte transactie of de vaste verplichting resulteert in de verantwoording van een niet-financieel actief of een niet-financiële verplichting, worden winsten en verliezen die voorheen uitgesteld waren in het eigen vermogen overgedragen uit het eigen vermogen en opgenomen in de initiële waardering van de kostprijs van het actief of de verplichting. Voor het overige worden in het eigen vermogen uitgestelde bedragen overgebracht naar de winst-en-verliesrekening en gerubriceerd als baten of lasten in de periodes waarin de afgedekte vaste verplichting of de verwachte transactie van invloed is op de winst-en-verliesrekening.

Bepaalde afgeleide transacties, die weliswaar als economische afdekkingen fungeren in het kader van de risicobeheersposities van de Rabobank, kwalificeren zich niet voor hedge accounting volgens de specifieke regels in IFRS en worden derhalve behandeld als voor handelsdoeleinden aangehouden derivaten.

Handelsverplichtingen
Handelsverplichtingen bestaan voornamelijk uit alle negatieve reële waarden van derivaten en leveringsverplichtingen uit shortverkopen van effecten. Effecten worden short verkocht om winst te genereren uit hoofde van kortetermijnprijsschommelingen. De effecten benodigd voor de afwikkeling van shortverkopen worden verkregen door effectenuitleningsovereenkomsten of effectenterugkoopovereenkomsten. Short verkochte effecten worden opgenomen tegen reële waarde per balansdatum.

Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa zijn financiële activa die zijn verworven om winst te genereren uit kortetermijnfluctuaties in prijzen of marges van handelaren, of financiële activa die onderdeel zijn van een portefeuille die een patroon van kortetermijnwinstneming kent.

Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa worden gewaardeerd tegen reële waarde op basis van genoteerde biedprijzen. Alle gerelateerde gerealiseerde en ongerealiseerde winsten en verliezen worden opgenomen onder 'Resultaat uit handelsactiviteiten'. Rente verdiend op voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa wordt verantwoord als rentebaten.

Dividenden ontvangen op voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa worden verantwoord als 'Resultaat uit handelsactiviteiten'.

Alle aankopen en verkopen van voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa die levering vereisen binnen een door regelgeving of marktconventie voorgeschreven tijdslimiet, worden verantwoord op de transactiedatum.

Overige financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening
De Rabobank heeft ervoor geopteerd om als financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening financiële instrumenten aan te wijzen die niet worden verworven of aangegaan om winst te genereren uit kortetermijnfluctuaties in prijzen of marges van handelaren. Deze financiële instrumenten, waaronder venture capital, worden gewaardeerd tegen reële waarde.

Financiële activa en verplichtingen zijn door het management in deze categorie geclassificeerd bij eerste verwerking indien wordt voldaan aan (één van de) volgende criteria:
- deze aanwijzing elimineert of vermindert significant een inconsistente behandeling die anders zou zijn ontstaan bij het waarderen van de activa of verplichtingen of bij het erkennen van winsten of verliezen op verschillende waarderingsgrondslagen; of
- de activa en verplichtingen zijn onderdelen van een groep van financiële activa en/of financiële verplichtingen die gemanaged en beoordeeld worden op basis van de reële waarde in overeenstemming met een gedocumenteerde risicomanagementstrategie of investeringsstrategie; of
- het financieel instrument bevat een 'embedded' derivaat, tenzij het 'embedded' derivaat geen significante impact heeft op de kasstromen of indien het evident is dat, met een beperkte of geen analyse, het derivaat niet apart hoeft te worden opgenomen.

Rente verdiend of te betalen op deze activa en verplichtingen wordt verantwoord als rentebaten of -lasten. Alle overige gerealiseerde en ongerealiseerde winsten en verliezen bij herwaardering van deze financiële instrumenten tegen reële waarde worden opgenomen onder 'Resultaat uit overige financiële activa en verplichtingen'. Alle aankopen en verkopen van overige financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening die levering vereisen binnen een door regelgeving of marktconventie voorgeschreven tijdslimiet, worden verantwoord op de transactiedatum.

Day 1 profit
Als er op het moment van het aangaan van een financieel instrument tegen reële waarde gebruikgemaakt wordt van waarderingstechnieken dan kan er een verschil ontstaan tussen de transactieprijs en de reële waarde. Een eventueel verschil hiertussen wordt de day 1 profit genoemd. De Rabobank verantwoordt deze winst onmiddellijk onder 'Overige resultaten', indien de waarderingstechniek gebaseerd is op waarneembare inputs (van actieve markten). Als gebruikgemaakt is van niet-waarneembare inputs dan wordt de day 1 profit geamortiseerd over de looptijd van de transactie en verantwoord als 'Overige schulden'. De winst wordt alsnog genomen als het betreffende financiële instrument verkocht is of de gegevensinvoer alsnog waarneembaar is geworden.

Voor verkoop beschikbare financiële activa

Het management bepaalt de rubricering van financiële activa op de datum van verwerving, de rubricering is afhankelijk van het doel waarvoor de beleggingen worden verkregen.

Financiële activa die zijn bedoeld om voor onbepaalde tijd te worden aangehouden en die kunnen worden verkocht om te voorzien in liquiditeitsbehoeften of als reactie op wijzigingen in het rentetarief, wisselkoersen of aandelenkoersen, worden gerubriceerd als voor verkoop beschikbaar.

Voor verkoop beschikbare financiële activa worden bij eerste waardering verantwoord tegen reële waarde inclusief transactiekosten, op basis van genoteerde biedprijzen of bedragen afgeleid uit kasstroommodellen. De reële waarde voor niet-genoteerde eigenvermogensinstrumenten wordt geschat op basis van geëigende koers-winstverhoudingen, aangepast om de specifieke omstandigheden van de emittent te weerspiegelen. Ongerealiseerde winsten en verliezen voortvloeiend uit wijzigingen in de reële waarde van als voor verkoop beschikbaar gerubriceerde financiële activa worden verantwoord in het eigen vermogen, tenzij het geamortiseerde rente betreft. Als de financiële activa worden afgestoten, worden de aanpassingen van de reële waarde opgenomen in de winst-en-verliesrekening.

Het management beoordeelt op iedere balansdatum of er objectieve aanwijzingen bestaan dat voor verkoop beschikbare activa een bijzondere waardevermindering hebben ondergaan. Objectieve aanwijzingen voor een mogelijke waardevermindering kunnen zijn:

- significante financiële problemen bij de emittent;
- contractbreuk met betrekking tot rentebetalingen of aflossingen;
- het wegvallen van een actieve markt voor het financieel actief vanwege financiële moeilijkheden.

Eigenvermogensinstrumenten worden geacht een bijzondere waardevermindering te hebben ondergaan indien de kostprijs de realiseerbare waarde duurzaam overtreft, dat wil zeggen dat de reële waarde langdurig of significant lager is dan de kostprijs. Voor de investeringen in de vorm van niet-genoteerde eigenvermogensinstrumenten wordt de realiseerbare waarde bepaald door toepassing van erkende waarderingstechnieken. Voor genoteerde financiële activa wordt de realiseerbare waarde bepaald aan de hand van de marktprijs. Bijzondere waardeverminderingen op eigenvermogensinstrumenten worden later niet teruggenomen via de winst-en-verliesrekening.

Vreemdvermogeninstrumenten hebben een bijzondere waardevermindering ondergaan indien er objectieve aanwijzingen zijn dat de daling van de reële waarde zodanig is dat het niet redelijk is om te veronderstellen dat de waarde in de voorzienbare toekomst zal herstellen tot het niveau van de boekwaarde.

Als er sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt het cumulatieve verlies bepaald als het verschil tussen kostprijs en de huidige reële waarde, verminderd met eventueel eerder verantwoorde bijzondere waardeverminderingen overgeboekt van de herwaarderingsreserve in het eigen vermogen naar de winst-en-verliesrekening. Indien in een periode daarna de bijzondere waardevermindering van vreemdvermogeninstrumenten afneemt en de afname objectief kan worden toegeschreven aan een gebeurtenis die zich na de afwaardering heeft afgespeeld, wordt de bijzondere waardevermindering teruggenomen via de winst-en-verliesrekening.

Alle aankopen en verkopen volgens standaardmarktconventies van voor verkoop beschikbare financiële activa worden verantwoord op de transactiedatum. Alle overige aankopen en verkopen worden verantwoord op de datum van afwikkeling.

Tot einde looptijd aangehouden financiële activa

Financiële activa waarvan het einde van de looptijd en de kasstromen vaststaan worden – indien het management zowel het voornemen als het vermogen heeft deze tot het einde van de looptijd aan te houden – gerubriceerd als tot einde looptijd aangehouden financiële activa. Het management bepaalt op de transactiedatum de geëigende rubricering van zijn investeringen.

Tot einde looptijd aangehouden financiële activa worden initieel opgenomen tegen reële waarde en vervolgens tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode gewaardeerd, na aftrek van eventuele voorzieningen voor bijzondere waardevermindering.

Rente verdiend op tot einde looptijd aangehouden financiële activa wordt verantwoord als rentebaten. Alle aankopen en verkopen volgens standaardmarktconventies van tot einde looptijd aangehouden financiële activa worden verantwoord op de datum van afwikkeling.

Terugkoopovereenkomsten en omgekeerde terugkoopovereenkomsten

Financiële activa die zijn verkocht onder voorbehoud van een gerelateerde terugkoopovereenkomst ('terugkoopovereenkomsten') worden in de halfjaarcijfers opgenomen als 'Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa' of 'Voor verkoop beschikbare financiële activa'. De verplichting ten aanzien van de tegenpartij is opgenomen in 'Schulden aan andere banken' of 'Toevertrouwde middelen' al naar gelang van toepassing.

Financiële activa verworven in het kader van terugverkoopovereenkomsten ('omgekeerde terugkoopovereenkomsten') worden opgenomen als 'Vorderingen op andere banken' of 'Kredieten aan cliënten', al naar gelang van toepassing. Het verschil tussen verkoopprijs en terugkoopprijs wordt verantwoord als rentebaten of rentelasten over de duur van de overeenkomsten op basis van de effectieve-rentemethode.

Securitisatie en overige regelingen voor verwijdering van de balans

De Rabobank securitiseert, verkoopt en onderhoudt verschillende financiële activa, waarbij sprake kan zijn van een verkoop van deze activa aan special purpose entities ('SPE's') die op hun beurt effecten uitgeven aan beleggers. De Rabobank kan een belang houden in de vertitelde en verkochte financiële activa in de vorm van achtergestelde interest-only strips, achtergestelde effecten, spread accounts, servicingrechten, garanties, put- en callopties en overige regelingen.

Een financieel actief (of een deel van een financieel actief) wordt van de balans verwijderd als:

- de rechten op de kasstromen uit het actief aflopen;
- de rechten op de kasstromen uit het actief en nagenoeg alle risico's en voordelen van het eigendom van het actief worden overgedragen;
- een verplichting om de kasstromen uit het actief over te dragen verondersteld wordt en nagenoeg alle risico's en voordelen worden overgedragen;
- niet alle economische risico's en voordelen worden overgedragen of behouden maar de zeggenschap over het actief wordt overgedragen.

Een financiële verplichting (of een deel daarvan) wordt van de balans verwijderd als de financiële verplichting tenietgaat, dat wil zeggen wanneer de in het contract vastgelegde verplichting nagekomen of ontbonden wordt, dan wel afloopt.

Als de Rabobank de zeggenschap over het actief behoudt maar niet nagenoeg alle risico's en voordelen, wordt het actief verantwoord overeenkomstig de mate van de aanhoudende betrokkenheid van de Rabobank. Een gerelateerde verplichting wordt eveneens verantwoord overeenkomstig de mate van aanhoudende betrokkenheid. De verantwoording van de wijziging in de waarde van de verplichting geschiedt in overeenstemming met de verantwoording van wijzigingen in de waarde van het actief.

Wanneer een transactie niet aan de bovenstaande voorwaarden voldoet voor verwijdering van de balans, wordt zij verantwoord als een lening met zekerheidsstelling.

Voor zover een overdracht van een financieel actief zich niet kwalificeert voor verwijdering van de balans, worden de contractuele rechten van de Rabobank in verband met de overdracht niet afzonderlijk verantwoord als derivaten indien verantwoording van zowel het afgeleide als het overgedragen actief, danwel de verplichting voortvloeiend uit de overdracht zou resulteren in dubbele verantwoording van dezelfde rechten of verplichtingen.

Winsten of verliezen op securitisatie of verkooptransacties hangen voor een deel af van de vorige boekwaarde van de financiële activa die bij de overdracht zijn betrokken. De boekwaarde van deze activa wordt toegerekend aan de verkochte en de aangehouden belangen op basis van de relatieve reële waarde van deze belangen op de datum van verkoop. Winsten of verliezen worden verantwoord op het tijdstip van de overdracht en worden verantwoord in het resultaat.

De bepaling van de reële waarde van de verkochte en de aangehouden belangen geschiedt op basis van genoteerde marktprijzen of door bepaling van de contante waarde van verwachte kasstromen op basis van prijsmodellen die rekening houden met verschillende aannames, zoals kredietverliezen, rekenrente, rendementscurves, betalingssnelheid en overige factoren.

De Rabobank bepaalt of de SPE in de geconsolideerde halfjaarcijfers moet worden opgenomen. De Rabobank voert daartoe een beoordeling uit van de SPE door een reeks van factoren te overwegen, waaronder de activiteiten, besluitvormingsbevoegdheden en de toerekening van voordelen en risico's van de activiteiten van de SPE.

Geldmiddelen en kasequivalenten

Kasequivalenten zijn zeer liquide investeringen voor de korte termijn die worden aangehouden om te kunnen voldoen aan kortetermijnverplichtingen in geldmiddelen en niet zozeer voor investeringen of andere doeleinden, met een resterende looptijd van minder dan negentig dagen vanaf de aankoopdatum, die eenvoudig converteerbaar zijn in vaststaande geldbedragen en die onderhevig zijn aan een verwaarloosbaar risico van waardeveranderingen.

Saldering van financiële activa en verplichtingen

Financiële activa en financiële verplichtingen worden gesaldeerd en het nettobedrag wordt in de balans opgenomen indien er een juridisch afdwingbaar recht is om de verantwoorde bedragen te salderen en indien het voornemen bestaat om de verwachte toekomstige kasstromen op nettobasis te verrekenen, of tegelijkertijd het actief te realiseren en de verplichting af te wikkelen. Het betreft hier met name saldering van rekening courant en derivaten. De saldering van belastingen wordt behandeld in de paragraaf 'Belasting'.

Vreemde valuta

Buitenlandse entiteiten

Posten opgenomen in de halfjaarcijfers van elke entiteit in de Rabobank Groep worden gewaardeerd op basis van de valuta die het best de economische realiteit van de onderliggende gebeurtenissen en omstandigheden weergeeft die relevant zijn voor die entiteit ('de functionele valuta').

De geconsolideerde halfjaarcijfers worden gepresenteerd in euro's, de functionele valuta van de moedermaatschappij.

Winst-en-verliesrekeningen en kasstromen van buitenlandse entiteiten worden omgerekend in de presentatievaluta van de Rabobank tegen de koers op transactiedata die te benaderen is door middel van gemiddelde koersen, en hun balans wordt omgerekend tegen de wisselkoersen op 30 juni. Valutakoersverschillen voortvloeiend uit de omrekening van de netto-investering in buitenlandse entiteiten en van leningen en overige valuta-instrumenten aangemerkt als hedges van dergelijke investeringen, worden verwerkt in het eigen vermogen. Wanneer een buitenlandse entiteit is verkocht, worden dergelijke valutakoersverschillen verantwoord in de winst-en-verliesrekening als deel van de winst of verlies op verkoop.

Goodwill en reëlewaardeaanpassingen voortvloeiend uit de overname van een buitenlandse entiteit worden verantwoord als activa en verplichtingen van de buitenlandse entiteit en omgerekend tegen de slotkoers.

Transacties in vreemde valuta

Transacties in vreemde valuta worden omgerekend in de waarderingsvaluta op basis van de wisselkoersen op de transactiedatum. Omrekeningsverschillen die ontstaan bij afwikkeling van dergelijke transacties en bij omrekening van monetaire activa en verplichtingen luidend in buitenlandse valuta worden verantwoord in de winst-en-verliesrekening. Omrekeningsverschillen die kwalificeren als netto-investeringsafdekkingen worden verantwoord in het eigen vermogen.

Omrekeningsverschillen op schuldpapieren en overige monetaire financiële activa gewaardeerd tegen reële waarde worden opgenomen onder valutakoerswinsten en verliezen. Omrekeningsverschillen op niet-monetaire posten, zoals voor handelsdoeleinden aangehouden eigenvermogensinstrumenten, worden verantwoord als deel van reëlewaardewinsten of -verliezen. Omrekeningsverschillen op voor verkoop beschikbare niet-monetaire posten worden opgenomen onder de herwaarderingsreserve in het eigen vermogen.

Rente

Rentebaten en -lasten worden op basis van het toerekeningsbeginsel verantwoord in de winst-en-verliesrekening voor alle rentedragende instrumenten waarbij de effectieve-rentemethode wordt gehanteerd. Rentebaten omvatten mede coupons met betrekking tot vastrentende financiële activa en voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa en geaccumuleerd agio en disagio op schatkistpapier en overige contant gemaakte instrumenten. Indien leningen onderhevig zijn aan bijzondere waardevermindering, worden zij afgewaardeerd tot hun realiseerbare bedragen en rentebaten worden vervolgens verantwoord op basis van het oorspronkelijke rentetarief dat is gehanteerd om de toekomstige kasstromen contant te maken teneinde het realiseerbare bedrag te bepalen. De rente op handelsderivaten aangehouden voor economische afdekkingsdoeleinden wordt afzonderlijk gepresenteerd onder de rentebaten.

Provisies

Inkomsten uit hoofde van vermogensbeheeractiviteiten bestaan voornamelijk uit unit trust, fondsenbeheer en administratie. Baten uit vermogensbeheer en assurantiebemiddeling worden verantwoord als verdiend wanneer de dienst is geleverd.

Provisies worden verantwoord op basis van het toerekeningsbeginsel. Provisies voortvloeiend uit het onderhandelen of deelnemen aan het onderhandelen van een transactie voor een derde, bijvoorbeeld de overname van leningen, aandelen of overige effecten of de aankoop of verkoop van ondernemingen, worden verantwoord bij afronding van de onderliggende transacties.

Kredieten aan cliënten en vorderingen op andere banken

Kredieten aan cliënten en vorderingen op andere banken zijn niet-afgeleide financiële activa met vaste of bepaalbare betalingen, die niet op een actieve markt zijn genoteerd, met uitzondering van dergelijke activa die door de Rabobank geclassificeerd zijn als aangehouden voor handelsdoeleinden of bij eerste opname in de balans aangemerkt zijn als gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening of als beschikbaar voor verkoop. Kredieten aan cliënten en vorderingen op andere banken worden initieel gewaardeerd tegen reële waarde inclusief transactiekosten en vervolgens op basis van de geamortiseerde kostprijs inclusief transactiekosten.

De leningen worden onderworpen aan een individuele dan wel een collectieve impairmentanalyse. Een waarderingscorrectie, voorziening voor verwachte verliezen op leningen, wordt gemaakt als er objectieve aanwijzingen zijn dat de Rabobank niet alle ingevolge de oorspronkelijke contractuele bepalingen verschuldigde bedragen zal kunnen innen. Het bedrag van de voorziening is het verschil tussen de boekwaarde en het realiseerbare bedrag, zijnde de contante waarde van verwachte kasstromen, inclusief bedragen realiseerbaar uit garanties en waarborgen, contant gemaakt tegen het oorspronkelijke effectieve rentetarief van leningen.

De voorziening voor leningen omvat verliezen wanneer er objectieve aanwijzingen zijn dat er op de balansdatum sprake is van verliezen in onderdelen van de leningenportefeuille. Objectieve aanwijzingen voor een mogelijke waardevermindering kunnen zijn:

- significante financiële problemen bij de kredietnemer;
- in gebreke blijven of nalatigheid van kredietnemers bij de betaling van interest en/of aflossing;
- heronderhandeling van een lening;
- kans op faillissement of financiële reorganisatie bij de kredietnemer;
- veranderende betalingsstatus van kredietnemers;
- veranderingen in economische omstandigheden die aanleiding kunnen geven tot het in gebreke blijven van de kredietnemer.

Bij elk afzonderlijk onderdeel worden de verliezen geschat op basis van de kredietwaardigheidsbeoordeling van de leners en de waarde van de zekerheden die zijn ondergezet ten behoeve van de bank, waarbij rekening wordt gehouden met de actuele economische omstandigheden waarin de leners hun activiteiten ontplooien. De boekwaarde van de leningen wordt verminderd door gebruik te maken van een voorzieningenrekening, en het bedrag van het verlies wordt verantwoord in de winst-en-verliesrekening. Afboekingen van voorzieningen voor verwachte verliezen op leningen vinden plaats zodra het uitwinningsproces is beëindigd, de gestelde zekerheden te gelde zijn gemaakt, en er vrijwel geen andere verhaalsmogelijkheid meer is en bij een formele schuldkwijtschelding. Indien er nagenoeg geen continuïteitsperspectief is, vindt op portefeuilleniveau afboeking van een voorziening plaats voor verwachte verliezen op leningen tot de hoogte van het bedrag dat als oninbaar beschouwd wordt. Alsnog geïnde bedragen worden ten gunste gebracht van de post 'Waardeveranderingen' in de winst-en-verliesrekening.

Zodra het continuïteitsperspectief is hersteld en achterstanden conform afspraak zijn ingelopen, wordt de lening niet langer als impaired (onvolwaardig) beschouwd. Het management beoordeelt continu deze heronderhandelde leningen om er zeker van te zijn dat aan alle criteria is voldaan en dat de toekomstige kasstromen naar verwachting gaan plaatsvinden.

Het management beoordeelt op iedere balansdatum of er objectieve aanwijzingen bestaan dat geherclassificeerde leningen die voorheen als voor verkoop beschikbare activa waren opgenomen, een bijzondere waardevermindering hebben ondergaan.

Immateriële vaste activa

Goodwill

Goodwill vertegenwoordigt het bedrag waarmee de kostprijs van een overname de reële waarde te boven gaat van het aandeel van de Rabobank in de nettoactiva en de voorwaardelijke verplichtingen van de verworven dochteronderneming of deelneming op de overnamedatum. Bij iedere overname wordt het overige belang derden in de overgenomen entiteit gewaardeerd tegen reële waarde of tegen het proportionele deel van de identificeerbare activa en passiva van de overgenomen entiteit. Jaarlijks, of vaker als er aanwijzingen zijn, wordt er een impairmenttest uitgevoerd om vast te stellen of een bijzondere waardevermindering heeft plaatsgevonden.

Ontwikkelingskosten van software

Kosten in verband met de ontwikkeling of instandhouding van software worden verantwoord als een last wanneer zij worden gemaakt. Kosten die direct worden gemaakt in verband met identificeerbare en unieke softwareproducten waarover de Rabobank de zeggenschap heeft

en die waarschijnlijk gedurende een periode langer dan een jaar economische voordelen zullen opleveren die de kosten te boven gaan, worden verantwoord als immateriële activa. Directe kosten omvatten mede personeelskosten van het softwareontwikkelingsteam, financieringskosten en een geëigend deel van de relevante overhead.

Uitgaven die de prestaties van software verbeteren ten opzichte van hun oorspronkelijke specificaties worden aan de oorspronkelijke kostprijs van de software toegevoegd. Softwareontwikkelingskosten worden verantwoord als activa en lineair afgeschreven over hun gebruiksduur van maximaal vijf jaar.

Overige immateriële vaste activa

De overige immateriële vaste activa bestaan voornamelijk uit immateriële vaste activa die nieuw zijn geïdentificeerd bij bedrijfscombinaties en worden afgeschreven overeenkomstig de looptijd van de activa.

De activa worden jaarlijks beoordeeld op bijzondere waardevermindering, op basis van verwachte toekomstige cashflows. Een bijzonder waardeverminderingsverlies wordt opgenomen als verwachte toekomstige winsten de waarde van het actief niet ondersteunen.

Bijzondere waardevermindering van goodwill

Goodwill wordt jaarlijks in het vierde kwartaal van het boekjaar, of vaker indien er een indicatie is die wijst op een mogelijke bijzondere waardevermindering, getoetst op bijzondere waardevermindering door een vergelijking van de realiseerbare waarde met de boekwaarde. De hoogste van de bedrijfswaarde enerzijds en de reële waarde verminderd met verkoopkosten anderzijds bepaalt de realiseerbare waarde. Het type van overgenomen onderneming is bepalend voor de definiëring van kasstroomgenererende eenheden.

De bedrijfswaarde van een kasstroomgenererende eenheid wordt bepaald door berekening van de contante waarde van de verwachte toekomstige kasstromen van die kasstroomgenererende eenheid met de rentevoet voor belasting.

De belangrijkste aannames die zijn gebruikt in het kasstroommodel zijn afhankelijk van de inputgegevens die verschillende financiële en economische variabelen weerspiegelen, zoals de risicovrije rente in een land en een premie die het inherente risico van de betreffende entiteit weergeeft. Deze variabelen worden bepaald op basis van een beoordeling door het management. Bijzondere waardeverminderingen van goodwill worden in de winst-en-verliesrekening verantwoord als 'Overige resultaten'.

Bijzondere waardevermindering van overige immateriële vaste activa

Telkens op de balansdatum beoordeelt de Rabobank of er aanwijzingen zijn voor bijzondere waardeverminderingen van de overige immateriële activa. Is er sprake van dergelijke aanwijzingen, dan wordt een analyse uitgevoerd om te beoordelen of de boekwaarde van de overige immateriële activa volledig realiseerbaar is. Afwaardering vindt plaats wanneer de boekwaarde hoger is dan het realiseerbare bedrag. Voor de goodwill en de software in ontwikkeling wordt jaarlijks per balansdatum, of vaker indien er een aanwijzing is, een impairmenttest uitgevoerd om vast te stellen of een bijzondere waardevermindering heeft plaatsgevonden. Bijzondere waardeverminderingen en terugboekingen van bijzondere waardeverminderingen van de overige immateriële vaste activa worden in de winst-en-verliesrekening verantwoord als 'Andere beheerskosten'.

Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen

Apparatuur (voor eigen gebruik) wordt verantwoord tegen historische kosten na aftrek van geaccumuleerde afschrijvingen en eventuele bijzondere waardeverminderingen.

Gebouwen (voor eigen gebruik) bestaan hoofdzakelijk uit kantoren en worden eveneens verantwoord tegen kostprijs, na aftrek van geaccumuleerde afschrijvingen en eventuele bijzondere waardeverminderingen.

Terreinen worden gewaardeerd tegen kostprijs, met inbegrip van toegerekende rente en bijkomende kosten voor de aankoop en het bouwrijp maken van terreinen. Voor grond waarop volgens het bestemmingsplan geen speciale bestemming rust, wordt, indien er geen zekerheid bestaat dat de grond bebouwd zal worden, geen rente toegerekend. In de kostprijs van grond is niet de voorwaardelijke verplichting opgenomen die afhankelijk is van toekomstige bestemmingswijziging op de betreffende grond. Voor bij verkoop verwachte verliezen wordt een bijzondere waardevermindering toegepast op de boekwaarde van het terrein.

Afschrijvingen worden als volgt lineair berekend ter afwaardering van de kostprijs van dergelijke activa tot hun restwaarde over hun geschatte gebruiksduur.

- Terreinen	Niet afgeschreven
- Gebouwen	25 - 40 jaar
Apparatuur, waaronder	
- Computerapparatuur	1 - 5 jaar
- Overige apparatuur en motorvoertuigen	3 - 8 jaar

De Rabobank beoordeelt jaarlijks of er aanwijzingen zijn voor bijzondere waardeverminderingen van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen. Wanneer de boekwaarde van een actief groter is dan het geschatte realiseerbare bedrag, wordt deze onmiddellijk afgewaardeerd naar het realiseerbare bedrag. Bijzondere waardeverminderingen en terugboekingen van bijzondere waardeverminderingen van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen worden in de winst-en-verliesrekening verantwoord als 'Andere beheerskosten'. Winsten en verliezen op afstoting van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen worden bepaald ten opzichte van hun boekwaarde en worden verwerkt bij de bepaling van het bedrijfsresultaat.

Herstelwerkzaamheden en instandhouding worden ten laste gebracht van de winst-en-verliesrekening wanneer de uitgave ervoor is gedaan. Uitgaven die de voordelen van terreinen en gebouwen verlengen of vergroten ten opzichte van hun oorspronkelijke gebruik worden geactiveerd en vervolgens afgeschreven.

Vastgoedbeleggingen

Vastgoedbeleggingen, voornamelijk bestaand uit kantoorgebouwen, worden aangehouden voor de langetermijnhuurbaten en worden niet gebruikt door de Rabobank of haar dochterondernemingen. Vastgoedbeleggingen worden verantwoord als langetermijnbelegging en opgenomen tegen kostprijs na aftrek van geaccumuleerde afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen.

De vastgoedbeleggingen worden afgeschreven over 40 jaar.

Onderhanden werk

Het onderhanden werk is verantwoord als 'Overige activa'. Onderhanden werk betreft commercieelvastgoedprojecten, alsmede verkochte en onverkochte woningbouwprojecten in aanbouw of voorbereiding, en wordt gewaardeerd tegen gemaakte kosten vermeerderd met toegerekende rente en verminderd met eventueel noodzakelijke voorzieningen. Aan kopers en opdrachtgevers gefactureerde termijnen worden in mindering gebracht op onderhanden werk. Indien voor een project het saldo negatief is (de gefactureerde termijnen bedragen meer dan de geactiveerde kosten), wordt het saldo op dat project verantwoord als 'Overige schulden'.

Winsten en verliezen worden genomen op basis van de voortgang van het project ('percentage of completion'-methode) omdat er sprake is van een 'continuous transfer' van eigendom. De Rabobank draagt de zeggenschap en de wezenlijke risico's en voordelen van eigendom van het onderhanden werk in zijn actuele staat over aan de koper naarmate de bouw vordert.

Leasing

Rabobank is de lessee

Leaseovereenkomsten van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen waarbij nagenoeg alle risico's en voordelen van het eigendom worden overgedragen aan de Rabobank worden gerubriceerd als financiële leaseovereenkomsten. Financiële leaseovereenkomsten worden geactiveerd bij aanvang van de leaseovereenkomst tegen de reële waarde van de geleasde vaste activa of tegen de contante waarde van de minimale leasebetalingen indien de contante waarde lager is. Elke leasebetaling wordt zodanig toegerekend tussen de verplichting en financieringskosten dat dit resulteert in een constante rente over het resterende saldo van de verplichting. De corresponderende huurverplichtingen worden, na aftrek van financieringskosten, opgenomen onder 'Overige schulden'. De rentecomponent van de financieringskosten wordt ten laste gebracht van de winst-en-verliesrekening over de leaseperiode. Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen verworven in het kader van financiële leaseovereenkomsten worden afgeschreven over de gebruiksduur van het actief of, indien korter, de leasetermijn.

Leaseovereenkomsten waarbij een aanzienlijk deel van de risico's en voordelen van de eigendom wordt behouden door de lessor, worden gerubriceerd als operationele leaseovereenkomsten. Betalingen uit hoofde van operationele leaseovereenkomsten worden (na aftrek van eventuele kortingen door de lessor) lineair ten laste gebracht van de winst-en-verliesrekening over de leaseperiode.

Rabobank is de lessor

Financiële leaseovereenkomsten

Indien activa worden geleasd in het kader van een financiële leaseovereenkomst, wordt de contante waarde van de leasebetalingen verantwoord als een vordering onder 'Vorderingen op andere banken' of 'Kredieten aan cliënten'. Het verschil tussen de brutovordering en de contante waarde van de vordering wordt verantwoord als onverdiende financieringsbaten. Lease-inkomsten worden verantwoord als rentebaten over de leaseperiode op basis van de netto-investeringsmethode, die een constante periodieke rente weergeeft.

Operationele leaseovereenkomsten

Activa geleasd in het kader van operationele leaseovereenkomsten worden in de balans opgenomen onder 'Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen'. Zij worden afgeschreven over hun verwachte gebruiksduur in overeenstemming met die voor vergelijkbare onroerende zaken en bedrijfsmiddelen. Huurinkomsten worden (na aftrek van aan lessees verstrekte kortingen en afschrijvingen) verantwoord in 'Overige baten' op lineaire basis over de leaseperiode.

Voorzieningen

Voorzieningen worden verantwoord als de Rabobank een actuele juridische of feitelijke verplichting heeft uit hoofde van gebeurtenissen in het verleden, als het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen nodig is om die verplichting af te wikkelen, en als een betrouwbare schatting kan worden gemaakt van het bedrag. Indien de Rabobank vergoeding verwacht van een voorziening, bijvoorbeeld in het kader van een verzekeringscontract, wordt de vergoeding verantwoord als een afzonderlijk actief maar alleen als de vergoeding nagenoeg zeker is. De voorzieningen worden gewaardeerd op de contante waarde van de verwachte toekomstige kasstromen.

Herstructurering

Herstructureringsvoorzieningen bestaan uit betalingen uit hoofde van afvloeiingsregelingen en overige direct aan de herstructureringsprogramma's toe te rekenen kosten. Deze kosten worden verantwoord in de periode waarin voor de Rabobank een juridische of feitelijke betalingsverplichting ontstaat en voor afvloeiing een gedetailleerd plan is opgesteld.

Fiscale en juridische zaken

De voorziening voor fiscale en juridische zaken is gebaseerd op de best mogelijke schattingen zoals beschikbaar op jaareinde waarbij rekening wordt gehouden met de adviezen van juridische en fiscale adviseurs. Het tijdstip van de uitgaande kasstromen die samenhangen met deze voorzieningen is onzeker omdat de uitkomst van de geschillen en de tijd die daarmee gemoeid is onvoorspelbaar zijn.

Overige voorzieningen

Onder overige voorzieningen zijn voorzieningen begrepen ten behoeve van verlieslatende overeenkomsten, kredietverplichtingen en uit hoofde van het depositogarantiestelsel.

Personeelsbeloningen

De Rabobank heeft verschillende pensioenregelingen op basis van de lokale omstandigheden en praktijken in de landen waar zij activiteiten ontplooit. De regelingen worden over het algemeen gefinancierd door betalingen aan verzekeringsmaatschappijen of trustee-administered funds zoals bepaald door periodieke actuariële berekeningen. Een toegezegdpensioenregeling is een pensioenregeling die een bedrag aan te betalen pensioenuitkeringen toezegt, gewoonlijk in relatie tot een of meer factoren als leeftijd, dienstjaren of beloning. Een toegezegdebijdrageregeling is een pensioenregeling in het kader waarvan de Rabobank vaste bijdragen betaalt aan een afzonderlijke entiteit (een fonds) en geen juridische of feitelijke verplichting heeft als het fonds onvoldoende activa heeft om alle uitkeringen aan personeel te betalen in verband met diensttijd van personeel in de actuele en voorgaande periodes.

Pensioenverplichtingen

De verplichting uit hoofde van toegezegdpensioenregelingen is de contante waarde van de toegezegdpensioenverplichting op de balansdatum na aftrek van de reële waarde van de fondsbeleggingen. De toegezegdpensioenverplichting wordt jaarlijks berekend door onafhankelijke actuarissen op basis van de 'projected unit credit'-methode. De contante waarde van de toegezegdpensioenverplichting wordt bepaald door de geschatte toekomstige uitstroom van geldmiddelen op basis van rentetarieven van hoogwaardige bedrijfsobligaties met looptijden welke die van de gerelateerde verplichting benaderen. De meeste pensioenregelingen zijn

middelloonregelingen en de kosten van dergelijke regelingen, dat wil zeggen de netto-pensioenlasten voor de periode na aftrek van werknemersbijdragen en rente, worden opgenomen in 'Personeelskosten'. De nettorentelasten of -baten worden berekend door de disconteringsvoet aan het begin van het jaar op het actief of de verplichting uit hoofde van de toegezegdpensioenregeling toe te passen.

Actuariële winsten en verliezen voortvloeiend uit aanpassingen aan de feitelijke ontwikkelingen of actuariële aannames worden verwerkt in het geconsolideerd overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten.

Toegezegdebijdrageregelingen
Voor toegezegdebijdrageregelingen betaalt de Rabobank bijdragen aan openbaar of privaat beheerde pensioenverzekeringsplannen op een verplichte, contractuele of vrijwillige basis. Zodra de bijdragen zijn voldaan, heeft de Rabobank geen verdere betalingsverplichtingen. De reguliere bijdragen zijn netto periodieke kosten over het jaar waarin zij betaalbaar worden en zij worden als zodanig opgenomen onder 'Personeelskosten'.

Overige verplichtingen na uitdiensttreding
Sommige onderdelen van de Rabobank bieden hun werknemers overige tegemoetkomingen na uitdiensttreding aan. Voor het recht op deze uitkeringen is gewoonlijk vereist dat de werknemer tot de pensioenleeftijd in dienst blijft en een minimumaantal dienstjaren heeft. De verwachte kosten van deze uitkeringen worden over de diensttijd opgebouwd, op basis van een systematiek die vergelijkbaar is met toegezegdpensioenregelingen. Deze verplichtingen worden ieder jaar gewaardeerd door onafhankelijke actuarissen.

Variabele beloningen
De kosten uit hoofde van variabele beloningen die onvoorwaardelijk en in contanten betaald worden, worden verantwoord in het jaar waarin de werknemer de diensten levert. De kosten met betrekking tot de voorwaardelijke betalingen in contanten worden opgenomen in de winst-en-verliesrekening in de personeelskosten gedurende het dienstverband in het prestatiejaar en de wachtperiode (totaal vier jaar). De verplichting wordt verantwoord in de overige schulden. Op eigenvermogensinstrumenten gebaseerde betalingen worden behandeld de volgende paragraaf.

Op eigenvermogensinstrumenten gebaseerde betalingen
De vergoeding voor diensten van bepaalde werknemers (identified staff) vindt plaats in de vorm van op eigenvermogensinstrumenten (vergelijkbaar met en zich gedragend als Rabobank Ledencertificaten) gebaseerde betalingen die in contanten worden afgewikkeld. De kosten van de ontvangen diensten worden bepaald op basis van de reële waarde van de toegekende eigenvermogensinstrumenten per de toekenningsdatum en worden jaarlijks herberekend voor de dan geldende waarde. De kosten met betrekking tot de toegekende eigenvermogensinstrumenten worden opgenomen in de winst-en-verliesrekening in de personeelskosten gedurende het dienstverband in het prestatiejaar en de wachtperiode (totaal vier jaar). De verplichting wordt verantwoord in de overige schulden.

Belasting

Acute belastingvorderingen en -verplichtingen worden gesaldeerd als er een wettelijk recht op saldering bestaat en als er de intentie is voor simultane afwerking of verrekening. Uitgestelde belastingvorderingen en -verplichtingen worden gesaldeerd als er een wettelijk recht op saldering bestaat en als zij betrekking hebben op dezelfde belastingautoriteit en voortkomen uit dezelfde fiscale groep.

Volledige voorzieningen worden getroffen voor uitgestelde belasting, op basis van de liabilitymethode, op tijdelijke verschillen tussen de fiscale waarde van activa en verplichtingen en hun boekwaardes in de halfjaarrekening.

De belangrijkste tijdelijke verschillen komen voort uit afschrijvingen van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen, herwaardering van bepaalde financiële activa en verplichtingen inclusief afgeleide contracten, voorzieningen voor pensioenen en overige uitkeringen na uitdienst-treding, voorzieningen voor kredietverliezen en overige bijzondere waardeverminderingen en belastingverliezen en - in verband met overnames - het verschil tussen de reële waarden van de overgenomen nettoactiva en hun fiscale waarde. De per de balansdatum vigerende of nagenoeg vigerende belastingtarieven worden gehanteerd om de uitgestelde belastingen te bepalen.

Bij de verantwoording van uitgestelde belastingvorderingen wordt rekening gehouden met de mate waarin het waarschijnlijk is dat in de toekomst een belastbare winst beschikbaar is voor aanwending van de tijdelijke verschillen.

Voorzieningen worden getroffen voor tijdelijke verschillen voortvloeiend uit investeringen in dochterondernemingen, deelnemingen en joint ventures, behalve wanneer de timing van de omkering van het tijdelijke verschil gestuurd kan worden en als het waarschijnlijk is dat het verschil niet in de overzienbare toekomst wordt omgekeerd.

Belastingen op de winst worden op basis van de toepasselijke belastingwetgeving in iedere jurisdictie verantwoord als een last in de periode waarin de winst ontstaat. De belastingeffecten van verrekenbare compensabele verliezen worden verantwoord als een actief als het waarschijnlijk is dat toekomstige belastbare winsten beschikbaar zullen zijn voor aanwending van deze verliezen.

Voor herwaarderingen van voor verkoop beschikbare financiële activa en kasstroomafdekkingen die direct ten laste of ten gunste worden gebracht van het eigen vermogen, worden uitgestelde belastingvorderingen of uitgestelde belastingverplichtingen opgenomen. Bij realisatie wordt dit vervolgens, samen met de uitgestelde winst of het uitgestelde verlies, verantwoord in de winst-en-verliesrekening.

De winstbelastingen worden in elke tussentijdse periode opgenomen op basis van de beste schatting van het gewogen gemiddelde jaarlijkse tarief van winstbelastingen dat voor het volledige boekjaar wordt verwacht.

Schulden aan andere banken, toevertrouwde middelen en uitgegeven schuldpapieren

Deze opgenomen gelden worden bij eerste opname verantwoord tegen reële waarde, dat wil zeggen hun uitgifteprijs na aftrek van direct toerekenbare en incidentele transactiekosten en vervolgens op basis van de geamortiseerde kostprijs inclusief transactiekosten.

Indien de Rabobank eigen schuldinstrumenten aankoopt, worden deze uit de balans verwijderd en wordt het verschil tussen de boekwaarde van een verplichting en de betaalde vergoeding verantwoord onder de baten of lasten.

Rabobank Ledencertificaten

De opbrengst van de emissie van de Rabobank Ledencertificaten staat perpetueel ter beschikking van de Rabobank Groep en is achtergesteld ten opzichte van alle schulden (ook ten opzichte van de Trust Preferred Securities en de Capital Securities). Omdat de betaling van de beoogde vergoedingen volledig discretionair zijn, wordt de opbrengst van de emissie van de Rabobank Ledencertificaten verantwoord als 'Eigen vermogen'. In verband hiermee worden de beoogde vergoedingen verantwoord via de winstbestemming. Het resultaat op teruggenomen Rabobank Ledencertificaten wordt verantwoord in het eigen vermogen.

Trust Preferred Securities en Capital Securities

Trust Preferred Securities, die een verplichte coupon hebben en aflosbaar zijn per een specifieke datum of tegen de optie van de houder van het waardepapier, worden gerubriceerd als financiële verplichtingen en worden opgenomen onder achtergestelde schulden. De vergoedingen op deze preferente aandelen worden verantwoord in de winst-en-verliesrekening als rentelasten op basis van geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode.

De overige Trust Preferred Securities en Capital Securities worden verantwoord als 'Eigen vermogen' omdat er geen formele verplichting bestaat tot (terug)betaling van de hoofdsom en de vergoeding.

Financiële garanties

Financiële garantiecontracten zijn contracten die vereisen dat de uitgever de houder voor een bepaald bedrag schadeloos stelt voor een verlies dat zich voordoet omdat een specifieke debiteur niet aan zijn verplichtingen voldoet, conform de voorwaarden van een schuldbewijs. Zulke financiële garanties worden bij eerste verwerking tegen reële waarde verantwoord en vervolgens gewaardeerd tegen de waarde van de verdisconteerde verplichting onder de garantie of hogere waarde bij eerste verwerking verminderd met het bedrag van het reeds verantwoorde cumulatieve resultaat om zo de opbrengstgrondslagen weer te geven.

Gesegmenteerde informatie

Een segment is een identificeerbaar onderdeel van de Rabobank dat actief is in het verschaffen van producten of diensten (bedrijfssegment), dat onderhevig is aan risico's en voordelen die afwijken van die van overige segmenten. De door de Rabobank te rapporteren segmenten zijn gedefinieerd op basis van de 'managementbenadering', dat wil zeggen de segmenten die door het management worden beoordeeld ten behoeve van het strategische management van de Rabobank en om bedrijfsbeslissingen te nemen en verschillende risks en returns kennen. Het primaire rapportageformat van de Rabobank is het bedrijfssegment, secundair is het geografisch segment.

Kasstroomoverzicht

Onder geldmiddelen en kasequivalenten worden verstaan de aanwezige kasmiddelen, geldmarktuitzettingen en de tegoeden bij de centrale banken. Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte berekeningsmethode en geeft inzicht in de herkomst van deze liquide middelen die gedurende het jaar beschikbaar zijn gekomen en de wijze waarop de liquide middelen gedurende het jaar zijn aangewend. Bij de nettokasstroom uit operationele activiteiten wordt het bedrijfsresultaat vóór belasting lasten gecorrigeerd voor posten in de winst-en-verliesrekening en mutaties in balansposten die niet daadwerkelijk leiden tot kasstromen in het boekjaar.

De kasstromen worden gesplitst naar operationele-, investerings- en financieringsactiviteiten. Mutaties in kredieten, interbancaire deposito's, toevertrouwde middelen en uitgegeven schuldpapieren zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten. Investeringsactiviteiten omvatten aan- en verkopen en aflossingen inzake financiële beleggingen, alsmede de aan- en verkopen van dochterondernemingen en van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen. De ontvangsten, uitgiften en betalingen op Rabobank Ledencertificaten, Trust Preferred Securities, Capital Securities, Senior Contingent Notes, Rabo Extra Ledenobligaties en achtergestelde schulden worden als financieringsactiviteit aangemerkt. Mutaties uit hoofde van valutaomrekeningsverschillen worden, evenals de consolidatie-effecten bij de verwerving van deelnemingen, geëlimineerd.

Het verschil tussen de in het kasstroomoverzicht opgenomen nettomutatie en de mutatie van de in de balans opgenomen geldmiddelen en kasequivalenten is het gevolg van koersverschillen en is afzonderlijk opgenomen als onderdeel van de aansluiting tussen de nettomutatie en de balansmutatie van de geldmiddelen en kasequivalenten.

Beëindigde bedrijfsactiviteiten - Robeco

In de activa en verplichtingen aangehouden voor verkoop zijn beëindigde bedrijfsactiviteiten begrepen waarvan de boekwaarde hoofdzakelijk zal worden gerealiseerd in een verkooptransactie en niet door het voortgezette gebruik ervan. Wil hiervan sprake zijn, dan moet de groep activa die wordt afgestoten in zijn huidige staat onmiddellijk beschikbaar zijn voor verkoop en alleen onderworpen zijn aan bepalingen die gebruikelijk zijn voor de verkoop van dergelijke activa. Bovendien dient de verkoop zeer waarschijnlijk te zijn. Per 30 juni 2013 is dit het geval voor Robeco. De boekwaarde van Robeco is lager dan de realiseerbare waarde.

Met de Japanse financiële dienstverlener Orix is in februari 2013 een koopovereenkomst getekend inzake de verkoop van Robeco, de overname is op 1 juli 2013 afgerond. Zie paragraaf Gebeurtenissen na balansdatum. Anticiperend op toekomstige wet- en regelgeving, heeft de Rabobank besloten om Robeco te verkopen. Daarnaast vergroot de verkoop naar verwachting de groeivooruitzichten van Robeco. Robeco is een strategische acquisitie van Orix en zal het belangrijkste platform worden voor toekomstige wereldwijde groeiambities op het gebied van vermogensbeheer. Robeco blijft de dienstverlening aan haar klanten verlenen onder de bestaande merknamen.

De exacte uitkomst van de onderhandelingen met betrekking tot de verkoopovereenkomst is pas laat duidelijk geworden. In de geconsolideerde jaarrekening 2012 zijn de bankactiviteiten van Robeco (Roparco) ook behandeld als activa en verplichtingen aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten. Dit verklaart de balansmutatie in activa en verplichtingen aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten. Deze activiteiten van Robeco zijn niet verkocht en blijven onderdeel van de Rabobank Groep. De overname van de bankactiviteiten van Robeco door Rabobank Nederland heeft op 21 juni 2013 plaatsgevonden. Deze activiteiten worden met ingang van 21 juni 2013 in het segment Binnenlands retailbankbedrijf verantwoord. De vergelijkende cijfers in de winst-en-verliesrekening zijn aangepast in verband met de classificatie als beëindigde bedrijfsactiviteit.

De volgende activa en passiva zijn opgenomen onder aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten:

in miljoenen euro's	30-jun-2013
Activa	
Geldmiddelen en kasequivalenten	-
Vorderingen op andere banken	311
Kredieten aan cliënten	118
Overige activa	835
Totaal activa	*1.264*
Passiva	
Schulden aan andere banken	229
Overige passiva	452
Totaal passiva	*681*

in miljoenen euro's	1e halfjaar 2013
Nettokasstroom uit bedrijfsactiviteiten	-3
Nettokasstroom uit investeringsactiviteiten	-
Nettokasstroom uit financieringsactiviteiten	-
Nettomutatie in geldmiddelen en kasequivalenten	*-3*

In bijgaande tabel het resultaat na belastingen van beëindigde bedrijfsactiviteiten:

in miljoenen euro's	1e halfjaar 2013	1e halfjaar 2012
Rente	10	-6
Provisies	340	325
Overige baten	63	-2
Totaal baten	*413*	*317*
Personeelskosten	187	129
Overige kosten	70	82
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	*156*	*106*
Belastingen	58	35
	98	*71*
Bijzondere waardevermindering goodwill	-	-
Nettowinst na belastingen van beëindigde bedrijfsactiviteiten	*98*	*71*
Waarvan toekomend aan Rabobank Nederland en lokale Rabobanken	98	71
Nettowinst na belastingen van beëindigde bedrijfsactiviteiten	*98*	*71*

Toelichtingen uit hoofde van IAS 34.15, 15B en 16A

Er hebben zich in het eerste halfjaar van 2013 geen andere dan elders vermelde van belang zijnde gebeurtenissen en transacties voorgedaan.

De informatie die opgenomen moet worden conform IAS 34.16A is hieronder vermeld:

- In deze halfjaarcijfers zijn dezelfde grondslagen voor financiële verslaggeving en berekeningsmethoden gehanteerd als in de geconsolideerde jaarrekening 2012 met uitzondering van de gewijzigde grondslagen vermeld in paragraaf 'Veranderingen in waarderingsgrondslagen en presentatie'.
- Er zijn verder geen andere dan in dit verslag opgenomen posten die een invloed hebben op activa, verplichtingen, eigen vermogen, nettoresultaat of kasstromen die ongebruikelijk zijn wegens hun aard, omvang of frequentie.
- De schattingen wijken op hoofdlijnen niet wezenlijk af van die opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening 2012 anders dan hetgeen is vermeld in de paragraaf LIBOR en dan dat de onzekerheden met betrekking tot de waardering van vastgoed en vastgoed-financieringen zijn toegenomen.
- De Rabobank heeft verschillende uitgiften, terugkopen en terugbetalingen van obligaties verricht, maar dit behoort tot de normale bedrijfsactiviteiten van de Rabobank.

- De tussentijdse bedrijfsactiviteiten van de Rabobank hebben geen seizoensgebonden of cyclisch karakter.
- De Rabobank heeft uitkeringen gedaan aan houders van eigenvermogensinstrumenten zoals opgenomen in het verkort geconsolideerd vermogensoverzicht.
- De paragraaf 'Bedrijfssegmenten' is opgesteld in overeenstemming met de vereisten in IFRS 8.
- Behalve de in paragraaf 'Gebeurtenissen na balansdatum' beschreven zijn er geen gebeurtenissen na balansdatum geweest die nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum.
- Er zijn geen wijzigingen tijdens de tussentijdse periode in het verkrijgen of verliezen van zeggenschap over dochterondernemingen en langlopende investeringen, reorganisaties en beëindigde bedrijfsactiviteiten, anders dan beschreven in paragraaf 'Beëindigde bedrijfsactiviteiten'.
- De toelichting vereisten opgenomen in IFRS 13 en IFRS 7 zijn in onderstaande paragraaf opgenomen.

Reële waarden van financiële activa en verplichtingen

De volgende tabel geeft de reële waarde weer van financiële instrumenten op basis van de volgende waarderingsmethodes en aannames. De reële waarde is de prijs die zou worden ontvangen om een actief te verkopen of die zou worden betaald om een verplichting over te dragen in een regelmatige transactie tussen marktdeelnemers op de waarderingsdatum.

De Rabobank hanteert de marktprijs om de reële waarde te bepalen wanneer een actieve markt voorhanden is (zoals een aandelenbeurs), aangezien dit de beste maatstaf is voor de reële waarde van een financieel instrument.

Voor een groot aantal van de door de Rabobank aangehouden of uitgegeven financiële activa en verplichtingen zijn marktprijzen niet beschikbaar. Voor financiële instrumenten waarvoor geen marktprijs beschikbaar is, zijn de in de onderstaande tabel opgenomen reële waarden daarom geschat op basis van de contante waarde of andere schattings- en waarderingsmethodes op basis van de marktomstandigheden op de balansdatum. De waarden die resulteren na toepassing van deze technieken worden aanzienlijk beïnvloed door de onderliggende aannames die worden gehanteerd ten aanzien van zowel de bedragen als de timing van toekomstige kasstromen, toegepaste rekenrentes en eventuele illiquiditeit in de markt. De volgende methodes en aannames zijn gebruikt.

Geldmiddelen en kasequivalenten. De reële waarde van liquide middelen wordt geacht nagenoeg gelijk te zijn aan hun boekwaarde. Deze aanname wordt toegepast voor liquide middelen en de kortetermijncomponent van alle andere financiële activa en verplichtingen.

Vorderingen op andere banken. Vorderingen op andere banken omvatten mede interbankplaatsingen en posten die worden geïnd. De reële waarde van floatingrateplaatsingen en overnightdeposito's is hun boekwaarde. De geschatte reële waarde van vastrentende deposito's wordt gebaseerd op contant gemaakte kasstromen met gebruik van toepasselijke geldmarktrentepercentages voor schulden met een vergelijkbaar kredietrisico en resterende looptijd.

Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa en derivaten. Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa en derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde op basis van genoteerde marktprijzen wanneer deze beschikbaar zijn. Zijn genoteerde marktprijzen niet beschikbaar, dan wordt de reële waarde geschat op basis van modellen van contant gemaakte kasstromen en optiewaarderingsmodellen.

Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening. Deze financiële activa worden gewaardeerd tegen reële waarde bepaald aan de hand van genoteerde marktprijzen indien deze beschikbaar zijn, of geschat op basis van waarderingsmethodes, waaronder vergelijkbare activa in de markt, modellen voor contant gemaakte kasstromen en optiewaarderingsmodellen.

Kredieten aan cliënten. Uitgegeven leningen worden geschat op basis van berekeningen van de contant gemaakte kasstromen aan de hand van actuele markttarieven voor soortgelijke leningen. Voor variabelrentende leningen die frequent worden herzien en geen significante wijziging van het kredietrisico tot gevolg hebben, wordt de reële waarde bepaald op basis van de boekwaarde tot einde looptijd.

Voor verkoop beschikbare/tot einde looptijd aangehouden financiële activa. Voor verkoop beschikbare/tot einde looptijd aangehouden financiële activa worden gewaardeerd tegen reële waarde op basis van genoteerde marktprijzen indien deze beschikbaar zijn. Zijn genoteerde marktprijzen niet beschikbaar, dan wordt de reële waarde geschat op basis van modellen van contant gemaakte kasstromen en optiewaarderingsmodellen.

Overige financiële activa. Voor vrijwel alle andere financiële activa benadert de boekwaarde de reële waarde.

Schulden aan andere banken. Schulden aan andere banken omvatten mede interbankplaatsingen, posten die worden geïnd en deposito's. De reële waarde van floatingrateplaatsingen en overnightdeposito's is hun boekwaarde. De geschatte reële waarde van vastrentende deposito's is bepaald op basis van contant gemaakte kasstromen op basis van heersende geldmarktrentetarieven voor schulden met een vergelijkbaar kredietrisico en een vergelijkbare resterende looptijd.

Handelsverplichtingen. De reële waarde van handelsverplichtingen wordt bepaald aan de hand van genoteerde marktprijzen indien deze beschikbaar zijn. Zijn genoteerde marktprijzen niet beschikbaar, dan wordt de reële waarde geschat op basis van waarderingsmodellen.

Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening. De reële waarde van deze verplichtingen wordt bepaald aan de hand van genoteerde marktprijzen indien deze beschikbaar zijn. Zijn genoteerde marktprijzen niet beschikbaar, dan wordt de reële waarde geschat op basis van modellen van contant gemaakte kasstromen en optiewaarderingsmodellen.

Toevertrouwde middelen. Toevertrouwde middelen omvatten mede rekeningcourantsaldi en deposito's. De reële waarde van spaargelden en rekeningencourant zonder specifieke einddatum voor de looptijd wordt verondersteld het bedrag te zijn dat op de balansdatum opeisbaar is, dat wil zeggen hun boekwaarde op die datum. De reële waarde van deze deposito's wordt geschat op basis van berekeningen van de contant gemaakte kasstromen op basis van actueel aangeboden rentetarieven voor soortgelijke contracten met looptijden in overeenstemming met de te waarderen posten. De boekwaarde van variabelrentende deposito's benadert hun reële waarde op de balansdatum.

Schuldpapieren en andere uitgegeven instrumenten. De reële waarde wordt berekend op basis van genoteerde marktprijzen. Voor notes waarvoor geen genoteerde marktprijzen beschikbaar zijn, wordt een model voor de contant gemaakte kasstroom gebruikt op basis van een actuele rendementscurve die geëigend is voor de resterende looptijd.

	30-jun-2013	
in miljoenen euro's	Boekwaarde	Reële waarde
Activa		
Geldmiddelen en kasequivalenten	45.181	45.181
Vorderingen op andere banken	34.091	34.104
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	6.843	6.843
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	5.381	5.381
Derivaten	47.774	47.774
Kredieten aan cliënten	479.180	495.751
Voor verkoop beschikbare financiële activa	51.217	51.217
Totaal financiële activa	*669.667*	*686.252*
Verplichtingen		
Schulden aan andere banken	19.892	19.931
Toevertrouwde middelen	339.844	343.881
Uitgegeven schuldpapieren	197.891	199.756
Derivaten en overige handelsverplichtingen	59.248	59.248
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	21.785	21.785
Achtergestelde schulden	5.203	6.329
Totaal financiële verplichtingen	*643.863*	*650.930*

De hiervoor vermelde gegevens vertegenwoordigen de best mogelijke schatting door het management op basis van een reeks methodes en aannames. Indien beschikbaar, geven genoteerde marktprijzen de beste indicatie van de reële waarde.

Indien geen genoteerde marktprijzen beschikbaar zijn voor effecten met een vaste looptijd, eigen vermogensinstrumenten, derivaten of goederen, maakt de Rabobank de verwachte kasstromen contant op basis van marktrentetarieven in overeenstemming met de kredietkwaliteit en de duur van de investering. Er kan ook een prijs op basis van modellen gehanteerd worden om de reële waarde te bepalen.

Het is het beleid van de Rabobank dat alle modellen die worden gehanteerd ten behoeve van waarderingen van financiële instrumenten worden gevalideerd door deskundig personeel dat onafhankelijk is van diegenen die de reële waarde van die financiële instrumenten bepalen.

Bij de bepaling van marktwaarde of reële waarde worden verschillende factoren in aanmerking genomen, waaronder de tijdswaarde en volatiliteitsfactoren, onderliggende opties, warrants en derivaten; liquiditeit, kredietkwaliteit van de tegenpartij en andere factoren. Hierbij is het waarderingsproces zodanig vormgegeven dat op een gestructureerde wijze gebruik wordt gemaakt van periodiek beschikbare marktprijzen. Dit gestructureerde waarderingsproces heeft zijn nut bewezen in de kredietcrisis. Wijzigingen in aannames kunnen van invloed zijn op de reële waarde van voor handelsdoeleinden en niet voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa en verplichtingen.

De volgende tabel geeft de reëlewaardehiërarchie weer die wordt gebruikt ter bepaling van de reële waarde van financiële activa en verplichtingen. De volgende indeling wordt gemaakt.

- categorie 1: Genoteerde prijzen op actieve markten voor identieke activa of verplichtingen; Een actieve markt is een markt waarop transacties voor het actief of de verplichting voldoende frequent en in voldoende volume plaatsvinden om op permanente basis prijsinformatie te verschaffen;
- categorie 2: Andere inputs dan de in categorie 1 ondergebrachte genoteerde prijzen die voor het actief of de verplichting waarneembaar zijn, hetzij direct (d.w.z. als prijzen) hetzij indirect (d.w.z. afgeleid van prijzen);
- categorie 3: Inputs voor het actief of de verplichting die niet gebaseerd zijn op waarneembare marktgegevens.

De Rabobank bepaalt voor terugkerende waarderingen van financiële instrumenten tegen reële waarde wanneer overdrachten tussen verschillende niveaus van de reële waarde hiërarchie hebben plaatsgevonden door aan het eind van elke rapportage periode opnieuw de categorie te beoordelen.

in miljoenen euro's	Categorie 1	Categorie 2	Categorie 3	Totaal
Per 30 juni 2013				
Activa				
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	5.100	1.671	72	6.843
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	580	3.554	1.247	5.381
Derivaten	661	46.995	118	47.774
Voor verkoop beschikbare financiële activa	46.220	4.902	95	51.217
Verplichtingen				
Derivaten en overige handelsverplichtingen	3.500	55.636	112	59.248
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	2.574	19.195	16	21.785

Financiële instrumenten tegen reële waarde in categorie 3

in miljoenen euro's	Stand per 1 januari 2013	Reële waarde-veranderingen opgenomen in de winst-en-verliesrekening	Reële waarde-veranderingen opgenomen in het eigen vermogen	Aankopen	Verkopen	Afwikkelingen	Overdrachten naar of vanuit categorie 3	Stand per 30 juni 2013
Per 30 juni 2013								
Activa								
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	83	-	-	4	-14	-1	-	72
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	1.657	-32	-	67	-355	-90	-	1.247
Derivaten	245	-65	-	-	-62	-	-	118
Voor verkoop beschikbare financiële activa	98	-1	-2	-	-	-	-	95
Verplichtingen								
Derivaten en overige handels-verplichtingen	121	-9	-	-	-	-	-	112
Overige financiële verplich-tingen tegen reële waarde met verwerking van waarde-veranderingen in de winst-en-verliesrekening	16	3	-	-	-	-3	-	16

De reële waardeveranderingen in categorie 3 die opgenomen zijn in het eigen vermogen worden verantwoord in de herwaarderingsreserve voor verkoop beschikbare financiële activa.

Het bedrag van de in de winst-en-verliesrekening opgenomen totale winsten of verliezen over de periode met betrekking tot aan het eind van de verslagperiode aangehouden activa en verplichtingen is in de volgende tabel opgenomen.

Reële waardeveranderingen opgenomen in de overige resultaten in de winst-en-verliesrekening van financiële instrumenten in categorie 3

in miljoenen euro's

Per 30 juni 2013	Opgenomen in de balans	Niet langer opgenomen in de balans	Totaal
Activa			
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	-	-	-
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking			
van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	-51	19	-32
Derivaten	-21	-44	-65
Voor verkoop beschikbare financiële activa	-1	-	-1
Verplichtingen			
Derivaten en overige handelsverplichtingen	-4	-5	-9
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen			
in de winst-en-verliesrekening	3	-	3

Het potentiële effect voor belasting indien er positievere redelijke aannames gebruikt worden voor de waardering van financiële instrumenten in categorie 3 op de winst-en-verliesrekening is 112 en het directe effect op het eigen vermogen nihil.

Het potentiële effect voor belasting indien er negatievere redelijke aannames gebruikt worden voor de waardering van financiële instrumenten in categorie 3 op de winst-en-verliesrekening is -99 en op het directe effect op het eigen vermogen nihil.

De tabel hieronder geeft de mutatie weer van de uitgestelde winst van voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa die bij een eerste opname zijn gewaardeerd tegen een waarde die bepaald wordt aan de hand van een waarderingstechniek op basis van een gegevensinput die niet onderbouwd wordt door marktprijzen.

Voorziening Day 1 profit

in miljoenen euro's	
Stand per 1 januari 2013	37
Toevoegingen	11
Amortisatie	-13
Mutaties	-2
Stand per 30 juni 2013	*33*

Toelichting primaire overzichten

Baten dalen met 6%

De totale baten van de Rabobank Groep daalden in de eerste zes maanden van 2013 met 438 miljoen euro tot 6.445 (6.883) miljoen euro. Inmiddels is Sarasin verkocht, maar in de eerste helft van 2012 droeg Sarasin nog bij aan de provisiebaten. Mede door het wegvallen van deze baten daalden de provisies met 123 miljoen euro tot 1.046 (1.169) miljoen euro. Een gedeeltelijk herstel van de marges op spaargelden in Nederland zorgde voor een stijging van de rentewinst. Deze stijging werd tenietgedaan doordat Sarasin niet langer bijdroeg aan de rentebaten. Hierdoor bleef de rentewinst ongeveer stabiel op 4.455 (4.473) miljoen euro. Enerzijds zorgde de nieuwe pensioenregeling, als onderdeel van de in mei 2013 afgesloten nieuwe cao, voor een stijging van de overige resultaten. Anderzijds leidden het vormen van een voorziening voor LIBOR, hogere afwaarderingen op grondposities bij vastgoed, het lagere resultaat op hedge accounting en de ontwikkelingen van de rentecurve tot een daling van de overige resultaten. Per saldo kwamen de overige baten 297 miljoen euro lager uit op 944 (1.241) miljoen euro.

Bedrijfslasten dalen met 3%

Enerzijds wordt er binnen de gehele groep strak gestuurd op de kosten en drukte de verkoop van Sarasin de kosten. Anderzijds wordt er volop geïnvesteerd in innovatie om Visie 2016 bij het binnenlands retailbankbedrijf te kunnen realiseren, en hadden de lokale Rabobanken en Rabo Vastgoedgroep te maken met hogere reorganisatiekosten. Per saldo daalden de bedrijfslasten van de Rabobank Groep in de eerste jaarhelft van 2013 met 148 miljoen euro tot 4.243 (4.391) miljoen euro. De lasten van Sarasin zijn, sinds de verkoop die eind juli 2012 werd afgerond, niet langer in de cijfers opgenomen, mede hierdoor kwamen de personeelskosten 139 miljoen euro lager uit op 2.634 (2.773) miljoen euro. De afschrijvingskosten bleven ongeveer stabiel op 257 (254) miljoen euro. Hogere innovatiekosten voor de verdere ontwikkeling van de virtuele klantbediening in het kader van Visie 2016 en reorganisatielasten bij Rabo Vastgoedgroep als uitvloeisel van het besluit om de ontwikkelingsactiviteiten van commercieel vastgoed af te bouwen, zorgden voor een stijging van de andere beheerskosten. De verkoop van Sarasin leidde juist tot een daling. Per saldo kwamen de andere beheerskosten 12 miljoen euro lager uit op 1.352 (1.364) miljoen euro.

Waardeveranderingen bedragen 49 basispunten

De onverminderd moeilijke economische situatie in Nederland leidde tot een hogere werkloosheid en meer betalingsproblemen onder particuliere klanten. In de handel, industrie en dienstverlening hield de negatieve teneur aan voor de vastgoedsector en daarnaast leidden de lage binnenlandse bestedingen tot moeilijkheden voor sectoren die gericht zijn op de binnenlandse retailmarkt. Ook de binnenvaart bleef het moeilijk hebben. In de food- en agrisector hielden de problemen aan in de glastuinbouw. Deze ontwikkelingen waren met name terug te zien in de waardeveranderingen bij de lokale Rabobanken en Rabo Vastgoedgroep. Bij Rabobank International, die een meer internationaal gespreide portefeuille heeft, nam het niveau van de waardeveranderingen juist af. Op groepsniveau kwamen de waardeveranderingen uit op 1.106 (1.096) miljoen euro. Gerelateerd aan de gemiddelde kredietportefeuille bedroegen de waardeveranderingen 49 (49) basispunten op jaarbasis. Dit ligt ruim boven het langjarige gemiddelde van 28 basispunten.

Derivaten
De waarde van de derivatenposities daalde aan beide zijden van de balans met name door een stijging van de lange rente.

Uitgegeven schuldpapieren
In de eerste zes maanden van dit jaar is bewust de omvang van de professionele kortetermijn-funding gereduceerd en is de omvang van tegoeden die bij de centrale banken gestald staan afgebouwd. Als gevolg van dit laatste daalde ook de omvang van de post geldmiddelen en kasequivalenten.

Nieuwe pensioenregeling Rabobank
De Rabobank heeft in mei 2013 overeenstemming bereikt met de vakorganisaties over aanpassing van de cao. Onderdeel van de afspraken is een nieuwe pensioenregeling voor de regeling die is ondergebracht bij het Rabobank Pensioenfonds. De nieuwe pensioenregeling is met terugwerkende kracht per 1 januari 2013 ingegaan. De nieuwe pensioenregeling is een collectieve toegezegdebijdrageregeling met een pensioenleeftijd van 67 jaar en een nagestreefd opbouwpercentage van 2. De Rabobank stelt jaarlijks een volgens een vaste systematiek bepaalde pensioenpremie beschikbaar aan het Rabobank Pensioenfonds, waarmee het de nagestreefde pensioenopbouw voor in het dienstjaar verrichte prestaties volgens een voorwaardelijke middelloon-pensioenregeling met een voorwaardelijke indexatie tracht te realiseren. Met betaling van de jaarlijkse pensioenpremie zal de Rabobank volledig en definitief aan al haar pensioenverplichtingen hebben voldaan. De Rabobank heeft daarmee geen enkele financiële verplichting meer met betrekking tot achterliggende deelnemersjaren en de reeds opgebouwde pensioenen. In samenhang met de overgedragen risico's betaalt de Rabobank eenmalig een bedrag van 500 miljoen euro ten behoeve van de vorming van een indexatie-depot. Bovendien stelt de Rabobank zich gedurende de periode 2014-2020 garant voor het realiseren van de nagestreefde pensioenopbouw voor de in deze periode verrichte prestaties tot een bedrag van maximaal 250 miljoen euro.

De nieuwe pensioenregeling kwalificeert onder IAS 19 als toegezegdebijdrageregeling.
De verplichting van de Rabobank is beperkt tot de verschuldigde premiebetalingen onder aftrek van reeds betaalde bijdragen. Actuariële veronderstellingen spelen geen rol meer bij de bepaling van de verplichting. In de verslagperiode zijn tot het moment van afwikkeling van de toegezegdpensioenregeling herwaarderingen van de nettoverplichting van het Rabobank Pensioenfonds van -667 miljoen euro direct verwerkt in het eigen vermogen. De herwaardering van de verplichting is bij afwikkeling van de toegezegdpensioenregeling als onderdeel van het resultaat op beëindiging van de toegezegdpensioenregeling in de winst-en-verliesrekening verwerkt. Op de ingangsdatum van de nieuwe pensioenregeling bedroegen de totale cumulatieve actuariële resultaten van de oude toegezegdpensioenregeling, welke zijn opgenomen in het eigen vermogen -2.320 miljoen euro. De pensioenverplichting bedroeg 1.100 miljoen euro. Deze is als onderdeel van het resultaat op beëindiging van de toegezegdpensioenregeling vrijgevallen in de winst-en-verliesrekening, na aftrek van belasting ad 275 miljoen euro.
De eenmalige betaling van 500 miljoen euro is eveneens als onderdeel van het resultaat op beëindiging van de toegezegdpensioenregeling in de winst-en-verliesrekening verwerkt (375 miljoen euro na belastingen). Het resultaat op de beëindiging van de toegezegdpensioenregeling is opgenomen in de post 'Overige resultaten'. De reguliere pensioenlasten, opgenomen in de post personeelskosten, voor de regeling ondergebracht bij het Rabobank Pensioenfonds bedroegen per saldo 325 miljoen euro (244 miljoen euro na belastingen). Het totaal baten en lasten in de verslagperiode zoals verwerkt in het geconsolideerd overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten, uit hoofde van de regeling ondergebracht bij de Stichting Rabobank Pensioenfonds is uitgekomen op 232 miljoen euro.

in miljoenen euro's	1e halfjaar 2013
Herwaarderingen	-667
Resultaat beëindiging DB-regeling	1.518
Betaling in verband met afwikkeling DB-regeling	-375
Reguliere pensioenlast	-244
Totaal baten en lasten	*232*

Belastingdruk
De winstbelastingen bedroegen 82 (180) miljoen euro, waarmee de effectieve belastingdruk uitkomt op 7,5% (12,9%). De winstbelastingen worden in elke tussentijdse periode opgenomen op basis van de beste schatting van het gewogen gemiddelde jaarlijkse tarief van winstbelastingen dat voor het volledige boekjaar wordt verwacht. De daling van de belastingdruk wordt met name veroorzaakt door een grote fiscaal vrijgestelde bate uit hoofde van de verkoop van Robeco in het tweede halfjaar van 2013.

Eigen vermogen
Het eigen vermogen van Rabobank Nederland en lokale Rabobanken is als volgt samengesteld:

in miljoenen euro's	30-jun-2013	31-dec-2012	30-jun-2012
Omrekeningsreserve vreemde valuta	-261	-163	123
Herwaarderingsreserve - voor verkoop beschikbare beleggingen in financiële activa	310	420	-106
Herwaarderingsreserve - deelnemingen	46	50	61
Afdekkingsreserve - kasstroomafdekkingen	39	40	-24
Herwaarderingsreserve - pensioenen	-2.972	-2.320	-1.802
Ingehouden winsten	27.242	27.457	26.748
Totaal	*24.404*	*25.484*	*25.000*

LIBOR
De Rabobank heeft vorderingen en verzoeken om documentatie en informatie ontvangen van diverse toezichthouders en mededingings- en strafrechtelijke autoriteiten in Europa, Azië en Noord-Amerika, met inbegrip van Nederland, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten ('V.S.') en Japan. Deze verzoeken maken deel uit van lopende onderzoeken betreffende het proces van het inzenden van submissies ten behoeve van de vaststelling van de London Interbank Offered Rate ('LIBOR') met betrekking tot verschillende valuta's en voor dergelijke submissies ten behoeve van de Euro Interbank Offered Rate ('EURIBOR'). De Rabobank is op verschillende tijdstippen lid geweest van acht LIBOR-panels en van het EURIBOR-panel. Momenteel is de Rabobank lid van de LIBOR-panels voor Britse Pond Sterling ('GBP'), U.S. Dollar ('USD') en de Euro ('EUR'). De Rabobank is nooit lid geweest van het panel voor de Tokyo Interbank Offered Rate ('TIBOR'). De Rabobank blijft volledig meewerken aan deze onderzoeken.

De Rabobank is, samen met andere Panelbanken, als gedaagde betrokken in een aantal collectieve schadevergoedingsprocedures (class actions) en individuele civiele rechtszaken in de V.S.. In dat kader zijn vorderingen ingesteld bij federale en lokale rechterlijke instanties die verband houden met USD LIBOR, Japanse Yen LIBOR ('JPY LIBOR'), TIBOR en EURIBOR. Hieronder volgt een samenvatting en update van enkele van deze rechtszaken.

Op of omstreeks 12 augustus 2011 zijn ongeveer 22 collectieve schadevergoedingsprocedures in verband met USD LIBOR gevoegd tot een Multi-District Litigation (11-md-2262-NRB) (de 'MDL') om met het oog op het gerechtelijk vooronderzoek te worden behandeld door de U.S. District Court for the Southern District of New York (het 'Southern District') ten overstaan van rechter Buchwald (de 'Rechtbank'). Op of omstreeks 30 april 2012 hebben de eisers in de MDL (de 'MDL Eisers') zes gewijzigde vorderingen ingediend (tezamen de 'MDL Vorderingen'). Daarin wordt gesteld dat de USD LIBOR Panelbanken (de 'MDL Gedaagden') een plan zouden hebben uitgevoerd om de USD LIBOR te verlagen met als vermeend doel: (i) hun ware financieringskosten lager voor te stellen om hun instellingen financieel gezonder voor te doen komen dan zij in werkelijkheid waren; en (ii) een lagere rente te betalen op financiële producten die gekoppeld waren aan LIBOR en die MDL Gedaagden aan hun investeerders verkochten.

Op 30 juni 2012 hebben de MDL Gedaagden verzoeken ingediend om de MDL Vorderingen af te wijzen. Op 29 maart 2013 heeft de Rechtbank haar vonnis (het 'Vonnis') uitgesproken. Dit Vonnis strekt tot gedeeltelijke toewijzing van en gedeeltelijke afwijzing van de ingediende verzoeken tot afwijzing. De Rechtbank heeft alle MDL Vorderingen ingediend door de MDL Eisers afgewezen, behalve enkele vorderingen ingediend door de eisers in FTC Capital GmbH, et al. v. Credit Suisse Group AG, et al. (de 'Beursgerelateerde Eisers') onder de U.S. Commodities Exchange Act. In haar Vonnis heeft de Rechtbank alle federale mededingingsrechtelijke en RICO vorderingen afgewezen en de op het recht van een individuele staat van de VS gebaseerde

vorderingen afgewezen. Ook heeft de Rechtbank bepaalde vorderingen betreffende manipulatie van grondstoffen (commodities) gedeeltelijk afgewezen op grond van het verstrijken van de toepasselijke verjaringstermijnen.

Op 12 april 2013 hebben drie gedaagden (Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ, Norinchukin en Credit Suisse) een heroverweging van delen van het Vonnis verzocht. Eisers hebben zich hiertegen op 29 april 2013 verzet en gedaagden hebben hierop op 9 mei 2013 een antwoord ingediend. Op 17 mei 2013 hebben sommige MDL Eisers een verzoek tot eiswijziging ingediend om de gronden van hun op mededingingsrechtelijke gronden gestoelde vorderingen aan te vullen. De Rechtbank heeft de MDL Gedaagden geïnstrueerd niet te reageren op dat verzoek, tenzij zij hun instrueert wel te reageren. Als gevolg van het Vonnis hebben de Beursgerelateerde Eisers op 23 mei 2013 een verzoek tot eiswijziging ingediend voor wat betreft hun vorderingen gebaseerd op de Commodities Exchange Act. Op 1 juli 2013 hebben de MDL Gedaagden bezwaar gemaakt tegen het verzoek van de MDL Eisers tot wijziging van hun vorderingen die betrekking hebben op manipulatie van grondstoffen (commodities). Hiernaast hebben op 22 april 2013 sommige MDL Eisers een verzoek tot bekrachtiging van het Vonnis zodat tussentijds hoger beroep kan worden ingediend, waartegen de MDL Gedaagden bezwaar hebben gemaakt. Deze verzoeken zijn op 8 augustus mondeling aan de Rechtbank toegelicht. De Rechtbank heeft nog niet beslist op deze vier verzoeken.

Sinds het indienen van het verzoek tot afwijzing van de vorderingen hebben verschillende andere eisers USD LIBOR-gerelateerde vorderingen ingediend. De MDL Gedaagden hebben getracht elk van deze vorderingen naar de Rechtbank te laten verwijzen om bij de MDL te worden gevoegd. De in de MDL gevoegde procedures die vorderingen zoals genoemd in het Vonnis omvatten, zijn aangehouden bij rechterlijk bevel van 3 mei 2013.

Op 13 februari 2013 heeft 7 West 57th St. Realty Co. ('7 West 57th') een vordering ingediend genaamd 7 West 57th St. Realty Co. v. Citigroup, Inc. et al. (13-CV-00981) in het Southern District. Daarin worden de USD LIBOR Panelbanken als gedaagden genoemd. Op 11 juni 2013 heeft 7 West 57th een gewijzigde vordering ingediend houdende dat gedaagden hebben samengezworen tot manipulatie en het kunstmatig laag houden van USD LIBOR, behalve tussen september 2008 en oktober 2008, toen de beweerdelijke manipulatie van gedaagden USD LIBOR kunstmatig verhoogde. 7 West 57th beweert dat deze verhoging van USD LIBOR haar heeft geschaad door een kunstmatige waardevermindering van haar obligatieportfolio te veroorzaken.

Op 30 april 2012 heeft Jeffrey Laydon ('Laydon') als eiser een collectieve schadevergoedingsvordering ingesteld, Laydon v. Mizuho Bank, Ltd, et al., 12-CV-3419 (GBD). Vervolgens heeft Laydon gewijzigde vorderingen ingediend, waarvan de meest recente beweert dat de JPY LIBOR en TIBOR Panelbanken bewust kunstmatige Euroyen TIBOR en JPY LIBOR submissies hebben gedaan, waardoor Euroyen TIBOR futures werden verhandeld op kunstmatige prijsniveaus. Gedaagden hebben op 14 juni 2013 een verzoek ingediend om de Laydon vordering af te wijzen. Laydon heeft op 13 augustus 2013 een bezwaar tegen dit verzoek ingediend.

In acht genomen dat de collectieve schadevergoedingsprocedures en civiele procedures onzekerheden kennen, is de Rabobank van oordeel dat deze procedures, waarin de Rabobank gedaagde is, ongegrond zijn. De Rabobank zal zich dan ook ten volste blijven verweren tegen deze procedures.

Het is niet zeker wanneer en onder welke voorwaarden toezichthouders en mededingings- en strafrechtelijke autoriteiten hun onderzoeken zullen afronden, maar de Rabobank verwacht dat bepaalde toezichthouders en strafrechtelijke autoriteiten hun onderzoeken dit jaar zullen voltooien. Gezien de thans bekende bevindingen en de uitkomsten van de onderzoeken bij andere Panelbanken die inmiddels publiek zijn geworden, zal de weging van de feiten en omstandigheden naar alle waarschijnlijkheid leiden tot schikkingen met deze toezichthouders en autoriteiten.

Daar waar ten aanzien van de mogelijke uitkomsten van deze schikkingen een schatting kan worden gemaakt omtrent de hoogte van de daarmee gemoeide bedragen heeft de Rabobank dit gedaan. Het totaalbedrag van deze schattingen is als voorziening verantwoord. De last voor het vormen van de voorziening is verantwoord onder de overige resultaten. Het verstrekken van toelichtingen met betrekking tot deze voorziening kan de positie van de Rabobank ernstig schaden. Derhalve is deze voorziening verantwoord onder de overige schulden.

Clementie

Op basis van haar rol als relatiebankier zal de Rabobank door adequaat kredietbeheer, periodiek overleg met haar cliënten en het tijdig nemen van maatregelen mogelijke wanbetaling door de cliënt trachten te voorkomen. Indien een cliënt vanwege financiële moeilijkheden haar verplichtingen jegens de bank niet langer na kan komen, probeert de Rabobank, zolang zij op termijn continuïteitsperspectieven ziet en het kredietrisico acceptabel is, de contractvoorwaarden te versoepelen of de lening te herstructureren in plaats van het onderpand uit te winnen. De bank verleent de cliënt respijt door bijvoorbeeld de betalingsafspraken met betrekking tot aflossingen aan te passen. Indien aflossing en afwaardering van onderpand uiteen gaan lopen wordt normaliter aanvullende dekking verkregen. Daar waar nieuwe contractvoorwaarden gunstiger zijn dan de cliënt elders in de markt zou kunnen verkrijgen is sprake van 'Forbearance' of clementie. In dit proces wordt tevens getoetst of sprake is van impairment.

Commercieel vastgoedportefeuille

De commercieel vastgoedportefeuille van de Rabobank in Nederland wordt voornamelijk beheerd door FGH Bank en de lokale Rabobanken. De waarde van vastgoedobjecten daalt door de huidige marktomstandigheden, waarbij met name de waarde van minder courant vastgoed extra onder druk staat. In het revisie- en taxatiebeleid, alsmede in het bijzonder beheerbeleid, is sprake van een risicogerichte benadering. Indien uit deze controle blijkt dat de gehanteerde waarde mogelijk niet meer conform marktwaarde is, wordt tot hertaxatie overgegaan. Taxaties worden door een onafhankelijke taxateur uitgevoerd. De Rabobank geeft hiermee tevens invulling aan de vigerend wettelijke kader ten aanzien van waardering van commercieel vastgoed.

Binnen de Rabobank Groep wordt de portefeuille commercieel vastgoed met verhoogde aandacht beheerd. Hiertoe is medio 2010 de Task Force Commercieel Vastgoed in het leven geroepen. Deze Task Force rapporteert frequent aan de raad van bestuur omtrent de ontwikkeling van zowel de omvang als de risicograad van de portefeuille en zal ook de komende jaren de ontwikkelingen in de markt en in de portefeuille nauwgezet volgen. Het financierings-, revisie- en taxatiebeleid is de afgelopen jaren aangescherpt.

DNB heeft, vanwege de hiervoor beschreven zorgelijke ontwikkelingen in het commercieel vastgoed, in het eerste kwartaal een Asset Quality Review gehouden. Aan de aandachtspunten die DNB heeft meegegeven is cq. wordt invulling gegeven. Ook heeft een toets plaatsgevonden op de interne modellen die worden gebruikt om vast te stellen hoeveel kapitaal moet worden aangehouden voor onverwachte verliezen. Geconstateerd is dat de Rabobank ruim voldoende kapitaal heeft om aan de eisen te voldoen. De buffer die nu is gereserveerd voor commercieel vastgoed zal niet als kapitaal voor andere bankactiviteiten worden ingezet.

DNB heeft aangekondigd in het tweede halfjaar van 2013 alle banken opnieuw te toetsen op de actualiteit van de waarderingen. Vooruitlopend hierop wordt door de extern accountant extra onderzoek verricht naar de pre-default portefeuille.

De Rabobank Groep onderschrijft de intenties van het Platform Taxateurs en Accountants (PTA) om te komen tot meer professionaliteit, kwaliteit en transparantie met betrekking tot het vaststellen van de waarde van vastgoed. De Rabobank constateert dat zij al in belangrijke mate voldoet aan de aanbevelingen zoals gesteld in het rapport van de PTA voor zover relevant voor taxeren binnen het bancaire proces. Op specifieke punten zal de Rabobank Groep in 2013 aanscherping doorvoeren in het interne taxatieproces en richting externe taxateurs, in lijn met de aanbevelingen van de PTA.

In onderstaande tabel zijn enkele gegevens weergegeven van de portefeuille commercieel vastgoed in Nederland per 30 juni 2013. De sector Projectontwikkeling is aanvullend separaat in beeld gebracht aangezien ook deze sector te maken heeft met langere doorlooptijden en een stagnerende vastgoedmarkt. De kredietverlening door de Rabobank in deze sector is met EUR 3 miljard relatief gering, de portefeuille heeft echter een fors hoger niveau van risicokosten dan de portefeuille Beleggingsvastgoed.

Portefeuille commercieel vastgoed

in miljoenen euro's

Per 30 juni 2013	Portefeuille	Onvolwaardige kredieten	Voorzieningen	Waarde-veranderingen	Afboekingen
Binnenlands retailbankbedrijf					
Beleggingsvastgoed	10.564	1.031	428	49	14
Projectontwikkeling	1.989	694	331	79	11
Rabo Vastgoedgroep					
Beleggingsvastgoed	15.556	1.891	485	163	18
Projectontwikkeling	1.046	40	13	2	3
Totaal binnenland					
Beleggingsvastgoed	26.120	2.922	913	212	32
Projectontwikkeling	3.035	734	344	81	14

Portefeuille commercieel vastgoed

in miljoenen euro's

Per 31 december 2012	Portefeuille	Onvolwaardige kredieten	Voorzieningen	Waarde-veranderingen	Afboekingen
Binnenlands retailbankbedrijf					
Beleggingsvastgoed	10.781	908	389	103	14
Projectontwikkeling	2.135	595	255	112	39
Rabo Vastgoedgroep					
Beleggingsvastgoed	15.524	1.476	339	223	64
Projectontwikkeling	978	49	14	9	3
Totaal binnenland					
Beleggingsvastgoed	26.305	2.384	728	326	78
Projectontwikkeling	3.113	644	269	121	42

De commercieel vastgoedportefeuille van de Rabobank in Nederland is in 2013 verder gekrompen als gevolg van aflossingen en een lagere risk appetite. De marktontwikkelingen resulteren in een druk op de kwaliteit van de portefeuille wat zichtbaar is in een hoger niveau van de onvolwaardige kredieten en derhalve van de kosten kredietverliezen. Een belangrijke mitigerende factor voor de kwaliteit van de kredietportefeuille is dat bij de Rabobank het relatiebankieren centraal staat en het financieringsbeleid meer klant- dan object gedreven is. Indien de huidige marktontwikkelingen zich voortzetten, wordt ook de komende jaren voor de vastgoedportefeuille een aanhoudend hoog niveau van de kredietverliezen verwacht.

Bedrijfssegmenten

De door de Rabobank te rapporteren segmenten zijn gedefinieerd op basis van de 'management-benadering', dat wil zeggen de segmenten die door het management worden beoordeeld ten behoeve van het strategische management van de Rabobank en om bedrijfsbeslissingen te nemen en verschillende risks en returns kennen.

De Rabobank kent zes bedrijfssegmenten: Binnenlands retailbankbedrijf, Wholesale-bankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf, Vermogensbeheer, Leasing, Vastgoed en Overige segmenten.

Het segment Binnenlands retailbankbedrijf bestaat voornamelijk uit de activiteiten van de lokale Rabobanken, Obvion, Roparco en Friesland Bank. Het segment Wholesalebankbedrijf en het internationaal retailbankbedrijf - Rabobank International - ondersteunt de Rabobank Groep in het bereiken van marktleiderschap als Allfinance-dienstverlener in Nederland en richt zich internationaal op de food- en agrisector. Rabobank International ontplooit regionaal corporate bankingactiviteiten en beschikt daarnaast over wereldwijd opererende onderdelen als Global Financial Markets, Structured Finance, Leveraged Finance, Renewable Energy & Infrastructure Finance, Direct Banking, Trade & Commodity Finance en Rabo Private Equity. De internationale retailbankactiviteiten vinden plaats onder het label Rabobank, met uitzondering van ACCBank en Bank BGZ. Het segment Vermogensbeheer bestaat vooral uit de activiteiten van Robeco en Schretlen & Co. Meer informatie over de verkoop van Robeco is te vinden in de paragraaf Beëindigde bedrijfsactiviteiten en Gebeurtenissen na balansdatum. De bankactiviteiten van

Robeco worden met ingang van de juridische fusie (21 juni 2013) niet meer in het segment Vermogensbeheer, maar in het segment Binnenlands retailbankbedrijf gepresenteerd.
Het segment Leasing- De Lage Landen - is verantwoordelijk voor de leaseactiviteiten en biedt op de Nederlandse thuismarkt een breed pakket lease-, handels-, en consumentenfinancieringsproducten aan. Wereldwijd worden fabrikanten, vendoren en distributeurs bij hun afzet ondersteund met producten op het gebied van activafinanciering. De Lage Landen is in Europa actief met het autoleasebedrijf Athlon Car Lease. Bij het segment Vastgoed - Rabo Vastgoedgroep zijn vastgoedactiviteiten belegd. De kernactiviteiten zijn ontwikkeling van woningen en commercieel vastgoed, financieren en vermogensbeheer. Rabo Vastgoedgroep is hier actief met de merken Bouwfonds Ontwikkeling, MAB Development, FGH Bank en Bouwfonds REIM. De Overige segmenten van de Rabobank bestaan uit diverse segmenten, waarvan geen enkel segment afzonderlijk vermeld dient te worden. In de Overige segmenten zijn voornamelijk de cijfers van de geassocieerde deelnemingen (met name Achmea B.V.) en de hoofdkantooractiviteiten opgenomen. Er zijn geen klanten die een aandeel van meer dan 10% in de totale opbrengsten van de Rabobank hebben.

Transacties tussen de bedrijfssegmenten vinden plaats tegen normale commerciële voorwaarden en marktomstandigheden. In het segment Binnenlands retailbankbedrijf is het dividend dat verstrekt is aan de lokale Rabobanken opgenomen onder de overige resultaten nihil (2012: 247). Anders dan uit operationele activiteiten zijn er verder geen andere materiële baten of lasten tussen de bedrijfssegmenten. De activa en verplichtingen van een segment bestaan uit bedrijfsmiddelen en verplichtingen, dat wil zeggen een groot deel van de balans maar exclusief posten zoals belasting. De voor de segmenten gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving van de segmenten zijn dezelfde als die welke in de samenvatting van belangrijke grondslagen voor financiële verslaggeving worden beschreven.

in miljoenen euro's	Binnenlands retail-bankbedrijf	Wholesale-bankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf	Vermogens-beheer	Leasing	Vastgoed	Overige segmenten	Consolidatie-effecten/hedge accounting	Totaal
Over het halve jaar eindigend op 30 juni 2013								
Rente	2.579	1.335	-2	509	163	-129	-	4.455
Provisies	705	324	2	25	16	-8	-18	1.046
Overige resultaten	526	312	-	257	-91	520	-580	944
Totaal baten	*3.810*	*1.971*	-	*791*	*88*	*383*	*-598*	*6.445*
Segmentlasten	2.368	1.127	-	383	172	201	-8	4.243
Waardeveranderingen	629	228	-	85	164	-	-	1.106
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	*813*	*616*	-	*323*	*-248*	*182*	*-590*	*1.096*
Belastingen	198	120	-	91	-59	-122	-146	82
Nettowinst van voortgezette bedrijfsactiviteiten	*615*	*496*	-	*232*	*-189*	*304*	*-444*	*1.014*
Nettowinst van beëindigde bedrijfsactiviteiten	-	-	98	-	-	-	-	98
Nettowinst	*615*	*496*	*98*	*232*	*-189*	*304*	*-444*	*1.112*
Totaal activa	378.958	504.086	2.701	33.177	27.845	84.459	-332.838	698.388
Totaal verplichtingen	352.368	490.833	1.973	29.479	26.176	71.341	-314.440	657.730

in miljoenen euro's	Binnenlands retail-bankbedrijf	Wholesale-bankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf	Vermogens-beheer	Leasing	Vastgoed	Overige segmenten	Consolidatie-effecten/hedge accounting	Totaal
Over het halve jaar eindigend op 30 juni 2012								
Rente	2.478	1.379	52	465	150	-51	-	4.473
Provisies	690	290	172	26	16	-6	-19	1.169
Overige resultaten	323	467	9	227	130	-67	152	1.241
Totaal baten	*3.491*	*2.136*	*233*	*718*	*296*	*-124*	*133*	*6.883*
Segmentlasten	2.118	1.144	209	374	145	132	269	4.391
Waardeveranderingen	600	308	-	78	101	9	-	1.096
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	*773*	*684*	*24*	*266*	*50*	*-265*	*-136*	*1.396*
Belastingen	138	141	8	75	9	-159	-32	180
Nettowinst van voortgezette bedrijfsactiviteiten	*635*	*543*	*16*	*191*	*41*	*-106*	*-104*	*1.216*
Nettowinst van beëindigde bedrijfsactiviteiten	-	-	71	-	-	-	-	71
Nettowinst	*635*	*543*	*87*	*191*	*41*	*-106*	*-104*	*1.287*
Totaal activa	391.057	534.848	18.450	32.395	28.233	84.804	-320.967	768.820
Totaal verplichtingen	363.900	522.654	16.580	29.022	26.217	69.040	-301.982	725.431

Gebeurtenissen na balansdatum

Op 1 juli 2013 is de verkoop van 90% van de aandelen in het dochterbedrijf Robeco Groep N.V. aan Orix Corporation geëffectueerd. De verkoopprijs bedraagt circa 1,9 miljard euro. De transactie zal in het tweede half jaar van 2013 leiden tot een boekresultaat van circa 1,5 miljard euro en een stijging van de core tier 1-ratio met circa 70 basispunten. De bankactiviteiten van Robeco, die alleen gevestigd zijn in Nederland, zijn per 21 juni 2013 overgedragen aan Rabobank Nederland. De Rabobank heeft als onderdeel van de koopsom een aandelenbelang van 150 miljoen euro in Orix verkregen.

Verklaringen

Beoordelingsverklaring

Aan: de raad van bestuur en de raad van commissarissen van Rabobank Nederland

Opdracht

Wij hebben de in het halfjaarverslag 2013 op pagina 46 tot en met 81 opgenomen verkorte geconsolideerde tussentijdse financiële informatie van de Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A. (Rabobank Nederland) te Amsterdam beoordeeld, bestaande uit de geconsolideerde balans per 30 juni 2013, verkorte geconsolideerde winst-en-verliesrekening, geconsolideerd overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten, verkort geconsolideerd vermogensoverzicht en verkort geconsolideerd kasstroomoverzicht over de periode 1 januari 2013 tot en met 30 juni 2013 en de toelichting op de halfjaarcijfers. De raad van bestuur van Rabobank Nederland is verantwoordelijk voor het opmaken en het weergeven van de verkorte geconsolideerde tussentijdse financiële informatie in overeenstemming met IAS 34 'Tussentijdse financiële verslaggeving' zoals aanvaard binnen de Europese Unie.
Het is onze verantwoordelijkheid een conclusie te formuleren bij de verkorte geconsolideerde tussentijdse financiële informatie op basis van onze beoordeling.

Werkzaamheden

Wij hebben onze beoordeling van de verkorte geconsolideerde tussentijdse financiële informatie verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Standaard 2410 'Het beoordelen van tussentijdse financiële informatie door de openbaar accountant van de entiteit'. Een beoordeling van tussentijdse financiële informatie bestaat uit het inwinnen van inlichtingen, met name bij personen die verantwoordelijk zijn voor financiën en verslaggeving, en het uitvoeren van cijferanalyses en andere beoordelingswerkzaamheden. De reikwijdte van een beoordeling is aanzienlijk geringer dan die van een controle die is uitgevoerd in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden en stelt ons niet in staat zekerheid te verkrijgen dat wij kennis hebben genomen van alle aangelegenheden van materieel belang die bij een controle onderkend zouden worden. Om die reden geven wij geen controle-verklaring af.

Conclusie

Op grond van onze beoordeling is ons niets gebleken op basis waarvan wij zouden moeten concluderen dat de verkorte geconsolideerde tussentijdse financiële informatie over de periode 1 januari 2013 tot en met 30 juni 2013 niet, in alle van materieel belang zijnde opzichten, is opgesteld in overeenstemming met IAS 34 'Tussentijdse financiële verslaggeving', zoals aanvaard binnen de Europese Unie.

Amsterdam, 20 augustus 2013

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. C.B. Boogaart RA

Verklaring getrouw beeld

De raad van bestuur van de Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A. (Rabobank Nederland) verklaart dat, voor zover de raad bekend:

- de halfjaarcijfers een getrouw beeld geven van de activa, de passiva, de financiële positie en de winst van Rabobank Nederland en de gezamenlijk in de consolidatie opgenomen ondernemingen;
- het halfjaarverslag een getrouw beeld geeft omtrent de toestand op de balansdatum, de gang van zaken gedurende de eerste helft van het jaar van Rabobank Nederland en van de met haar verbonden ondernemingen waarvan de gegevens in haar halfjaarcijfers zijn opgenomen, alsmede een beschrijving van de voornaamste risico's en onzekerheden voor de overige zes maanden van 2013 waarbij, voor zover gewichtige belangen zich hiertegen niet verzetten, in het bijzonder aandacht wordt besteed aan de investeringen, en de omstandigheden waarvan de ontwikkeling van de omzet en van de rentabiliteit afhankelijk is.

dr. Piet Moerland, *voorzitter*
prof. dr. ir. Bert Bruggink, *CFO*
Berry Marttin MBA, *lid*
mr. Sipko Schat, *lid*
drs. Hans van der Linden, *lid*

Utrecht, 20 augustus 2013

Colofon

Uitgave
Rabobank Nederland Directoraat Communicatie

Jaarberichtgeving
In 2013 publiceert de Rabobank Groep de volgende verslagleggingsdocumenten in het Nederlands en het Engels:
- Jaarbericht 2012 Rabobank Groep - Annual Summary 2012 Rabobank Group
- Jaarverslag 2012 Rabobank Groep - Annual Report 2012 Rabobank Group
- Geconsolideerde jaarrekening 2012 Rabobank Groep - Consolidated Financial Statements 2012 Rabobank Group
- Jaarrekening 2012 Rabobank Nederland - Financial Statements 2012 Rabobank Nederland
- Halfjaarverslag 2013 Rabobank Groep - Interim Report 2013 Rabobank Group

De jaarberichtgeving van de Rabobank Groep is online beschikbaar op: www.rabobank.com/jaarverslagen en www.rabobank.com/annualreports.

Materiaalgebruik
De Rabobank Groep gebruikt bij de vervaardiging van het drukwerk minder milieubelastende materialen.

Contact
De Rabobank Groep heeft dit halfjaarverslag met zorg samengesteld. Als u vragen hebt of suggesties ter verbetering van onze verslaglegging dan kunt u een bericht sturen naar webmaster@rn.rabobank.nl.

Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A. (Rabobank Nederland)
Rabobank Nederland
Croeselaan 18
Postbus 17100
3500 HG Utrecht
Nederland
030 216 0000

Halfjaarverslag 2013 Rabobank Groep
Augustus 2013
www.rabobank.com/jaarverslagen

Rabobank